

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

**Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών**

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Βρετανικό κοινοδίκαιο και νομική μετάφραση με γλώσσα-στόχο τη νεοελληνική: εννοιολογικά, ορολογικά και μεταφραστικά ζητήματα

Όνοματεπώνυμο: Χριστίνα Αντωνοπούλου

A.M.: 201720202

Επιβλέπων:

Παναγιώτης Γ. Κριμπάς, Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΓΦΠΠΧ, ΔΠΘ

Μέλη Επιτροπής Αξιολόγησης:

Παναγιώτης Γ. Κριμπάς, Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΓΦΠΠΧ, ΔΠΘ

Ιωάννης Ε. Σαριδάκης, Καθηγητής ΤΤΣΣΑΣ, ΕΚΠΑ

Ελένη Σελλά, Καθηγήτρια ΤΤΣΣΑΣ, ΕΚΠΑ

Αθήνα, 2020

Όνοματεπώνυμο: Χριστίνα Αντωνοπούλου
Αριθμός μητρώου: 201720202
Γνωστικό αντικείμενο: Νομική μετάφραση και ορολογία
Μέλη Επιτροπής Αξιολόγησης: <ol style="list-style-type: none"> 1. Παναγιώτης Γ. Κριμπάς, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης 2. Ιωάννης Ε. Σαριδάκης, Καθηγητής, Τμήμα Τουρκικών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών 3. Ελένη Σελλά, Καθηγήτρια, Τμήμα Τουρκικών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τίτλος: «Βρετανικό κοινοδίκαιο και νομική μετάφραση με γλώσσα-στόχο τη νεοελληνική: εννοιολογικά, ορολογικά και μεταφραστικά ζητήματα»
Αριθμός λέξεων: 30.303
Ημερομηνία αξιολόγησης: 10/10/2020

Δήλωση: Με την υποβολή της παρούσας και τη συμπλήρωση του ανωτέρω πίνακα, βεβαιώνω ότι έχω αναγνώσει και κατανοήσει τις πολιτικές και τους κανονισμούς του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) σχετικά με την αξιολόγηση των εργασιών και τα ακαδημαϊκά παραπτώματα.

Ημερομηνία
17/09/2020

Υπογραφή
Χριστίνα Αντωνοπούλου

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος «Μετάφραση και Διερμηνεία» του τμήματος Τουρκικών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη του διδακτικού προσωπικού του ΠΜΣ, καθώς επίσης και το διοικητικό προσωπικό για τη συνολική βοήθεια και υποστήριξη.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Παναγιώτη Γ. Κριμπα, ο οποίος μου προσέφερε πολύτιμη καθοδήγηση κατά την εκπόνηση της εργασίας, με την πάντοτε άμεση ανταπόκρισή του και τις καίριες παρατηρήσεις του.

Τέλος, ευχαριστώ όλα τα αγαπημένα μου πρόσωπα που με εμπνέουν με την αγάπη τους για την Επιστήμη, την Τέχνη, και, κυρίως, με τη διαρκή δίψα τους για γνώση.

Στη μητέρα μου Ελένη

Συντομογραφίες

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑμΕΑ	Άτομα με Ειδικές Ανάγκες
ΑΠ	Άρειος Πάγος
άρ.	άρθρο/άρθρα
Βλ./βλ.	Βλέπε/βλέπε
ΓΠ	Γλώσσα-Πηγή
ΓΣ	Γλώσσα-Στόχος
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕισΝΚΠολΔ	Εισαγωγικός Νόμος Κώδικα Πολιτικής
Δικονομίας	
ΕΛΕΤΟ	Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας
ΕΛΟΤ	Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης
ενδ.	ενδεικτικά
επ.	επόμενα
ΗΒ	Ηνωμένο Βασίλειο
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
κ.ά.	και άλλα, και άλλοι
κ.ο.κ.	και ούτω καθεξής
ΚΠ	Κείμενο-Πηγή
ΚΣ	Κείμενο-Στόχος
ΜΕφΛαρ	Μονομελές Εφετείο Λάρισας
ΜονΠρωτΑθ	Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΜΠρΧανίων	Μονομελές Πρωτοδικείο Χανίων
ό.π.	όπως παραπάνω
Πβ.	Παράβαλε
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
προηγ.	προηγούμενος/προηγούμενος
ΠΟΛ	Πολυγραφημένη Διαταγή
π.χ.	παραδείγματος χάριν
Σ	Σύνταγμα
ΣΚ	Σώμα/Σώματα Κειμένων

Σκ.	Σκέψη
ΤΕ	Τεχνική Επιτροπή
υποσημ.	υποσημείωση
ISO	International Organization for Standardization
NATO	North Atlantic Treaty Organization
TC	Technical Committee

Περίληψη

Η νομική μετάφραση είναι ένας απαιτητικός κλάδος της μεταφρασεολογίας (και, κατ' επέκταση, της νομικής γλωσσολογίας) που απαιτεί συχνά ιδιαίτερες προσεγγίσεις και στρατηγικές για τη μετάφραση από το κείμενο-πηγή στο κείμενο-στόχο. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της νομικής μετάφρασης είναι π.χ. ότι η μετάφραση δεν είναι μόνο γλωσσική, αλλά και διαδικαϊκή, εξελίσσεται δηλαδή ταυτόχρονα σε δύο επίπεδα: το σημειωτικό-γλωσσικό και το εννοιολογικό-νομικό. Έτσι, κατά τη μεταφραστική διαδικασία, ιδίως όταν το νομικό σύστημα-πηγή εμφανίζει ποιοτικές διαφορές από το νομικό σύστημα-στόχο, ο νομικός μεταφραστής καλείται να εφαρμόσει αρχές και μηχανισμούς που δεν είναι πάντα αυτονόητες ή εξίσου διαδεδομένες κατά τη διαδικασία μετάφρασης μη θεσμικών κειμένων (π.χ. λογοτεχνική μετάφραση, τεχνική μετάφραση). Ειδικά όταν πρόκειται για τη μετάφραση ενός θεσμού της γλώσσας-πηγής ο οποίος εκφράζει μια νομική έννοια που δεν υπάρχει στο νομικό σύστημα-στόχο, ο μεταφραστής καλείται να εφαρμόσει αρχές και μηχανισμούς που περιγράφονται από την επιστήμη της Ορολογίας και αναδεικνύουν ακόμα περισσότερο τη σημασία της σαφήνειας και ακρίβειας, χαρακτηριστικών αναγκαίων κατά τη νομική μετάφραση. Πέρα από τη θεωρητική αξία της παρουσίασης των αρχών αυτών, η διαδικασία της εφαρμογής τους στην ίδια τη μετάφραση γίνεται φανερή μέσω της ανεύρεσης νομικών θεσμών σε αλλοδαπά νομικά συστήματα, όπως π.χ. του βρετανικού κοινοδικαίου στην περίπτωση-υπόδειγμα που μελετάμε στην παρούσα εργασία, οι οποίοι δεν απαντούν στην ελληνική έννομη τάξη. Τέτοιους θεσμούς και δυσμετάφραστους όρους συζητεί η παρούσα εργασία μέσω της ανάλυσης μεταφραστικών επιλογών χρησιμοποιούμενων στη νεοελληνική, ή στην περίπτωση που δεν είναι δυνατός ο εντοπισμός τέτοιων επιλογών, μέσω της δημιουργίας νέου όρου που να κατασημαίνει την εν λόγω έννοια και να θεμελιώνεται στις αρχές σχηματισμού όρων. Η επιλογή των εν λόγω δικαίων έγινε διότι αυτά αντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικά νομικά συστήματα, ενώ και οι αντίστοιχες νομικές γλώσσες διαφέρουν ως προς τη φιλοσοφία σύλληψης του νόμου, καθιστώντας απαραίτητη τη θεωρητική θεμελίωση του τρόπου μεταφοράς και απόδοσης νομικών όρων από τη μία γλώσσα στην άλλη, καθώς και του σχηματισμού νέων όρων όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Λέξεις – κλειδιά

νομική μετάφραση, αρχές σχηματισμού όρων, βρετανικό κοινοδίκαιο, ελληνική έννομη τάξη, Συγκριτικό Δίκαιο

Abstract

Legal translation is a challenging field governed by specific mechanisms. The legal translator applies these mechanisms, whilst following certain principles regarding the choice and formation of target language legal terms. The field of Terminology describes in detail these principles, highlighting the importance of two vital characteristics in legal translation: clarity and accuracy. Along with the theoretical significance of presenting these principles, in this thesis we discover the process of applying them on each individual translation. We further explore British legal terms denoting concepts that do not exist in the Greek legal system, and proceed with a terminological analysis of Greek renderings of these terms used in legal linguistic sources. Moreover, in the event that no translation is found, we introduce a new term based on the principles of term formation. We chose the above two jurisdictions because they belong to different legal systems and their corresponding legal languages differ in terms of legal philosophy and conception of the law, thus making it necessary for the legal translator to obtain theoretical training both in translating legal terms from one language to another as well as in forming new ones.

Keywords

legal translation, principles of term formation, British common law, Greek jurisdiction, Comparative Law

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	16
1. Επιλογή του αντικειμένου και στόχος της έρευνας.....	16
2. Δομή της εργασίας και παρουσίαση των κεφαλαίων.....	17
A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	19
1. Η νομική γλώσσα.....	19
1.1. Λεξιλογικά χαρακτηριστικά.....	20
1.2. Συντακτικά - (Δια)κειμενικά χαρακτηριστικά.....	21
1.3. Πραγματολογικά χαρακτηριστικά.....	23
1.4. Ειδικότερα η αγγλική νομική γλώσσα.....	27
2. Η νομική μετάφραση.....	30
2.1. Ειδική μη λογοτεχνική μετάφραση.....	30
2.2. Ορολογία.....	32
2.3. Είδη, δυσκολία.....	35
2.4. Νομικά κείμενα.....	36
2.5. Ασυμβατότητες νομικών συστημάτων.....	37
3. Μέθοδοι μετάφρασης κειμένων και διαχείριση ασυμβατοτήτων.....	39
3.1. Γενικά.....	39
3.2. Η προσέγγιση των Vinay και Darbelnet (1958).....	40
3.3. Η προσέγγιση του Newmark (1988).....	41
3.4. Η προσέγγιση της Šarčenić (1985).....	42
4. Πηγές τεκμηρίωσης νομικής μετάφρασης.....	43
4.1. Λεξικά.....	43
4.2. Σώματα Κειμένων.....	44
4.3. Νομοθεσία και νομολογία.....	46
4.4. Επικοινωνία με ειδικούς.....	46
5. Συγκριτικό Δίκαιο και νομική μετάφραση.....	47
5.1. Συστήματα κοινοδικαίου (common law) και συστήματα ηπειρωτικού δικαίου (civil law).....	48
5.2. Γενική σύγκριση των δύο νομικών συστημάτων.....	50
6. Το βρετανικό κοινοδίκαιο.....	51
6.1. Σύντομη αναδρομή.....	51
6.2. Τα χαρακτηριστικά της βρετανικής έννομης τάξης σήμερα.....	52

7. Το ελληνικό δίκαιο.....	54
7.1. Σύντομη αναδρομή.....	54
7.2. Τα χαρακτηριστικά της ελληνικής έννομης τάξης σήμερα.....	55
B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	56
1. Μεθοδολογία.....	56
2. Νομικοί όροι.....	62
2.1. <i>trust</i>	62
2.1.1. Ερμηνευτική ανάλυση και επεξεργασία προτεινόμενης μετάφρασης.....	62
2.2. <i>fiduciary</i>	65
2.2.1. Ερμηνευτική ανάλυση.....	65
2.2.2. <i>fiduciary</i> : θεματοφύλακας.....	66
2.2.3. <i>fiduciary</i> : καταπιστευματικός κληρονόμος.....	67
2.2.4. Προτεινόμενη απόδοση: διαχειριστής αλλότριας περιουσίας.....	68
2.3. <i>paralegal</i>	70
2.3.1. Ερμηνευτική ανάλυση και επεξεργασία προτεινόμενων μεταφράσεων....	70
2.4. <i>hardship order preventing (a) divorce</i>	73
2.4.1. Ερμηνευτική ανάλυση.....	73
2.4.2. Προτεινόμενη απόδοση: διαταγή μη λύσης γάμου λόγω δυσπραγίας συζύγου	74
2.5. <i>rent officer</i>	77
2.5.1. Ερμηνευτική ανάλυση.....	77
2.5.2. <i>rent officer</i> : αξιωματούχος για τον καθορισμό ενοικίου.....	78
2.6. <i>rule against perpetuities</i>	81
2.6.1. Ερμηνευτική ανάλυση.....	81
2.6.2. <i>rule against perpetuities</i> : ειδικός κανόνας παραγραφής.....	82
2.6.3. <i>rule against perpetuities</i> : κανόνας κατά της δέσμευσης εις το διηνεκές....	83
2.6.4. Προτεινόμενη απόδοση: κανόνας περί μη δέσμευσης περιουσίας εις το διηνεκές.....	85
2.7. <i>wrongful life</i>	87
2.7.1. Ερμηνευτική ανάλυση.....	87
2.7.2. Ο νομικός όρος <i>wrongful life</i>	88
2.7.3. Η μετάφραση του όρου.....	90
2.7.4. <i>wrongful life</i> : αδικημένη ζωή.....	91
2.7.5. <i>wrongful life</i> : ζωή από σφάλμα.....	92
2.7.6. <i>wrongful life</i> : ζημιογόνος ζωή.....	93

Γ' ΜΕΡΟΣ.....	95
1. Συμπεράσματα – Θέματα προς συζήτηση.....	95
2. Βιβλιογραφία.....	99
Παράρτημα.....	107

Εισαγωγή

1. Επιλογή του αντικειμένου και στόχος της έρευνας

Τα νομικά συστήματα διέπονται από συγκεκριμένες αρχές και συγκεκριμένη φιλοσοφία, η οποία διαφαίνεται και στις αντίστοιχες νομικές γλώσσες, συνεπώς, επιλέξαμε να επικεντρωθούμε σε δύο νομικά συστήματα που φαίνεται να διαφέρουν σε πολλά σημεία. Το βρετανικό κοινοδίκαιο είναι το αποτέλεσμα εκατοντάδων χρόνων ιστορίας πολιτισμικών, κοινωνικών και γλωσσικών ανακατατάξεων, ενώ εξακολουθεί να εξελίσσεται και να αλλάζει. Από την άλλη, το νομικό σύστημα της Ελλάδας συγκαταλέγεται στα ηπειρωτικά συστήματα δικαίου, έχοντας επηρεαστεί με τη σειρά του από μια σειρά από ιστορικούς και πολιτισμικούς παράγοντες. Η σύγκριση των δικαίων αυτών απαιτεί εξειδίκευση με τα οικεία νομικά συστήματα και πολύχρονη πρακτική άσκηση σε κάθε νομικό πλαίσιο. Για τον λόγο αυτό, στραφήκαμε προς την ανάδειξη των διαφορών αλλά και των κοινών σημείων των δύο δικαίων μέσω της καταγραφής νομικών θεσμών που ισχύουν στη βρετανική έννομη τάξη, αλλά δεν κατοχυρώνονται στην ελληνική. Η εξερεύνηση των τρόπων με τους οποίους γίνεται η μεταφορά θεσμών νομικού περιεχομένου από την αγγλική προς τη νεοελληνική απαιτεί την παράλληλη καταγραφή μεταφραστικών και γλωσσολογικών μεθόδων, ενώ τα διδάγματα της Νομικής, της Μετάφρασης και της Ορολογίας, κυριαρχούν σε όλη την έκταση της παρούσας εργασίας. Από τη μία πλευρά, βασιζόμαστε στη Νομική Επιστήμη και τη Θεωρία της Μετάφρασης, ενώ ταυτόχρονα αξιοποιούμε και εφαρμόζουμε τις, με βάση την επιστήμη της Ορολογίας, αρχές σχηματισμού των όρων, με σκοπό να καταλήξουμε στην περισσότερο συνεπή προς τα αξιώματα των επιστημών αυτών μετάφραση στη νεοελληνική των όρων που κατασημαίνουν έννοιες άγνωστες ή, αναγνωρίσιμες μεν, αλλά όχι νομικά αναγνωρισμένες.

Όπως είναι φυσικό, το αντικείμενο της εργασίας μας θεμελιώνεται στη σημασία της νομικής μετάφρασης και της ανάδειξής της ως πολιτισμικής διαμεσολάβησης και όχι ως τρόπου μηχανικής απόδοσης «άψυχων» εννοιών από τη μια γλώσσα στην άλλη. Στόχος της παρούσας εργασίας δεν είναι απλώς η καταγραφή

της διαφορετικής σύλληψης του νόμου από διαφορετικά συστήματα δικαίου, αλλά, περαιτέρω, το «πέραςμα» από την αμιγώς τεχνική προσέγγιση της νομικής μετάφρασης με την απαίτηση της ακρίβειας, προς την πολιτισμική πτυχή της και την ανάγκη παράλληλης εξερεύνησης πολιτισμικών χαρακτηριστικών.

2. Δομή της εργασίας και παρουσίαση των κεφαλαίων

Η εργασία διαρθρώνεται σε τρία μέρη: στο πρώτο η έρευνα έχει θεωρητικό χαρακτήρα, ενώ στο δεύτερο νομικό – μεταφραστικό, οδηγώντας στη διατύπωση συμπερασμάτων και θεμάτων προς συζήτηση στο τρίτο και τελευταίο μέρος.

Το πρώτο μέρος αποτελείται από επτά κεφάλαια, στα οποία αναλύονται θεωρητικά ζητήματα σχετικά με τη νομική γλώσσα, τη νομική μετάφραση, καθώς και τη σύγκριση δικαίων και νομικών συστημάτων. Το δεύτερο μέρος αποτελείται από δύο κεφάλαια στα οποία επιχειρείται η ανάλυση αποδόσεων στη νεοελληνική αγγλικών νομικών όρων, ενώ στο τρίτο και τελευταίο μέρος εξάγονται συμπεράσματα από το σύνολο της εργασίας. Η συνολική ανάλυση που γίνεται στην παρούσα εργασία βασίζεται σε έρευνα στην ελληνική και ξενόγλωσση αρθρογραφία και βιβλιογραφία.

Πιο αναλυτικά, στο πρώτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους μελετάται η νομική γλώσσα γενικά, με αναφορά στα επιμέρους λεξιλογικά, συντακτικά – (δια)κειμενικά και πραγματολογικά χαρακτηριστικά της, ενώ γίνεται και ειδική μνεία στην αγγλική νομική γλώσσα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο μελετάται η νομική μετάφραση ειδικότερα, η οποία τοποθετείται στο πεδίο της ειδικής μη λογοτεχνικής μετάφρασης, ενώ στη συνέχεια αναδεικνύεται τόσο το ζήτημα της ορολογίας ως αναγκαίας μεταφραστικής προεργασίας, όσο και τα είδη και η δυσκολία των νομικών μεταφράσεων. Επιπλέον, στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται κατηγοριοποίηση των νομικών κειμένων, προκειμένου στη συνέχεια να αναδειχθούν οι ασυμβατότητες των εν γένει νομικών συστημάτων που προκύπτουν από τη διαφορετική ταυτότητα της κάθε χώρας όπως αντανακλάται στην έννομη τάξη της.

Στο τρίτο κεφάλαιο μελετώνται οι μέθοδοι μετάφρασης κειμένων με βάση ενδεικτικές προσεγγίσεις θεωρητικών της Μετάφρασης, προκειμένου να γίνεται διαχείριση των παραπάνω ασυμβατοτήτων, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο μελετώνται και οι πιο αξιόπιστες πηγές τεκμηρίωσης κατά τη νομική μετάφραση. Υπάρχει στενή

σύνδεση του τελευταίου μέρους του δεύτερου κεφαλαίου με το τρίτο και τέταρτο κεφάλαιο, καθώς οι ασυμβατότητες των νομικών συστημάτων που απορρέουν από την καταγραφή των διαφορετικών νομικών κειμένων οδηγούν στην ανάδειξη τρόπων διαχείρισης των ασυμβατοτήτων αυτών.

Στο πέμπτο κεφάλαιο μελετάται το πεδίο του Συγκριτικού Δικαίου σε σχέση με τη νομική μετάφραση, στο πλαίσιο της σύγκρισης του νομικού συστήματος του βρετανικού κοινοδικαίου με το νομικό σύστημα της ελληνικής έννομης τάξης που ανήκει στα ηπειρωτικά δίκαια.

Στο έκτο κεφάλαιο μελετώνται αναλυτικότερα τα χαρακτηριστικά του βρετανικού κοινοδικαίου, όπως διαμορφώθηκε ιστορικά και ισχύει σήμερα, ενώ στο έβδομο κεφάλαιο μελετάται αντίστοιχα και το ελληνικό δίκαιο.

Μεταβαίνοντας στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας, το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στη μεθοδολογική πορεία που ακολουθείται στη συνέχεια, επιστρατεύοντας τόσο τη θεωρητική ανάλυση του πρώτου μέρους, όσο και τις αρχές σχηματισμού όρων όπως εντοπίζονται στο πρότυπο ΕΛΟΤ 402.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, καταγράφονται επτά (7) νομικοί όροι του βρετανικού κοινοδικαίου οι οποίοι κατασημαίνουν έννοιες που δεν υφίστανται στην ελληνική έννομη τάξη υπό την έννοια της νομοθετικής κατοχύρωσής τους, ενώ για καθέναν από αυτούς επιχειρείται ερμηνευτική εννοιολογική ανάλυση, έλεγχος των προτεινόμενων αποδόσεων που εντοπίστηκαν σε λεξικά ή άλλες πηγές σχετικά με την τήρηση ή μη των αρχών σχηματισμού όρων, και, σε ορισμένες περιπτώσεις, η πρόταση διαφορετικής απόδοσης βασισμένης στις ίδιες αρχές.

Στο τρίτο και τελευταίο μέρος της παρούσας εργασίας, αξιοποιώντας τις αναλύσεις των προηγούμενων κεφαλαίων, επιχειρείται μια καταγραφή παρατηρήσεων και συμπερασμάτων που προκύπτουν, ενώ παράλληλα διατυπώνονται θεματικές προς μελλοντική έρευνα σε σχέση με τις δυσκολίες της νομικής μετάφρασης, τη νοητική πορεία του νομικού μεταφραστή και εν τέλει τον πολιτισμικό χαρακτήρα της νομικής μετάφρασης.

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Η νομική γλώσσα

Η γλώσσα αποτελεί αναπόσπαστο εργαλείο της Νομικής Επιστήμης. Οι δικαστές μεταχειρίζονται τον λόγο προκειμένου να εκδώσουν αποφάσεις βασισμένες στον νόμο, ενώ οι δικηγόροι πρέπει να χρησιμοποιούν τις σωστές λέξεις για να προωθήσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα συμφέροντα των πελατών τους, υπηρετώντας ταυτόχρονα ορισμένες δεοντολογικές αρχές που διέπουν το δικηγορικό λειτούργημα. Σύμφωνα με τους Βαλεοντή και Κριμπά¹, η νομική γλώσσα μπορεί να οριστεί ως «κατηγορία ομιλούμενου ή ομιληθέντος γλωσσικού κώδικα που αναπτύχθηκε και/ή αναπτύσσεται από τους νομικούς επιστήμονες, λειτουργούς και επαγγελματίες», με σκοπό τη «διατύπωση κανόνων δικαίου και νόμων, οι οποίοι απευθύνονται σε νομικούς και σε μη νομικούς», καθώς και τη «διατύπωση θεωρητικών απόψεων στο πλαίσιο της Νομικής Επιστήμης απευθυνόμενων σε νομικούς ή σπουδαστές/φορείς διοικητικής πολιτικής εξουσία/σε κάθε πολίτη». Παράλληλα², η νομική γλώσσα είναι μια γλώσσα για ειδικούς σκοπούς η οποία ρυθμίζει κοινωνικές πραγματικές καταστάσεις στο πλαίσιο μιας έννομης τάξης και αξιοποιείται για τη συνεννόηση μεταξύ ειδικών της Νομικής Επιστήμης εντός ενός θεσμικού, διοικητικού πλαισίου (νομοθετικής, εκτελεστικής, δικαστικής εξουσίας). αποτελεί τελικά μια τεχνικής φύσης γλώσσα με μοναδικά λεξιλογικά, συντακτικά, κειμενικά και πραγματολογικά χαρακτηριστικά. Ένας άλλος όρος, ο *νομικός λόγος*, είναι «η γλώσσα των νόμων»³ και έτσι προκύπτει ότι ο όρος «νομική γλώσσα» είναι υπερώνυμο σε σχέση με τον όρο «νομικός λόγος»⁴. Διαπιστώνουμε ότι, όπως κάθε επιστήμη, έτσι και η Νομική διαθέτει τον δικό της γλωσσικό κώδικα και, αν και προσεγγίζεται ενδεχομένως πιο εύκολα από έναν μη νομικό, σε σχέση με τους γλωσσικούς κώδικες των Μαθηματικών ή της Φυσικής, εξακολουθεί να απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις και εντρύφηση στο πεδίο του δικαίου.

¹ 2014, 41.

² ό.π. 42-43.

³ Παναρέτου 2009, 15-18.

⁴ Gortych-Michalak 2015, 4.

Η νομική γλώσσα δεν θα μπορούσε, λοιπόν, να μην διαθέτει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που αφενός συμβάλλουν στην επικοινωνία μεταξύ νομικών, αφετέρου εξυπηρετούν συγκεκριμένους σκοπούς πέρα από την καθημερινή επικοινωνία. Τα χαρακτηριστικά αυτά, καθώς και οι σκοποί που αυτά εξυπηρετούν θα αναλυθούν στις επόμενες υποενότητες. Σημειώνεται ότι τα χαρακτηριστικά που αναλύονται στη συνέχεια αφορούν τη νομική γλώσσα εν γένει, ενώ έπειτα γίνεται ειδικότερη ανάλυση χαρακτηριστικών του νομικού λόγου του βρετανικού κοινοδικαίου.

1.1. Λεξιλογικά χαρακτηριστικά

Σε κάθε γλώσσα το λεξιλόγιο αλλάζει, εξελίσσεται, συρρικνώνεται ή εμπλουτίζεται, και, σίγουρα, συνδιαμορφώνεται σε κάποιο βαθμό με το λεξιλόγιο συγγενών γλωσσών (είτε γλωσσών ως συνόλων είτε ειδικών γλωσσών συναφών επιστημών). Το λεξιλόγιο της γλώσσας της Νομικής Επιστήμης επηρεάζεται από τις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις, ενώ θεωρούμε ότι τις τελευταίες δεκαετίες κρίσιμο ρόλο έχουν διαδραματίσει τα ανθρώπινα δικαιώματα με τη χειμαρρώδη είσοδο και καθιέρωση εννοιών που έχουν αποκτήσει νομικό περιεχόμενο και κατοχυρώνονται θεσμικά. Τέτοια παραδείγματα στην ελληνική έννομη τάξη είναι ενδεικτικά το *σύμφωνο συμβίωσης*, η *απαγόρευση διακρίσεων με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό*, η *αναγνώριση ταυτότητας φύλου*, κ.ά. Από την άλλη πλευρά, έννοιες όπως η *προίκα* και το *προικοσύμφωνο*⁵, αλλά και η *θανατική ποινή*⁶ έπαψαν να αναγνωρίζονται νομικά και, τουλάχιστον στον νομικό κόσμο, δεν διαθέτουν καμία ισχύ και δεν επιφέρουν έννομες συνέπειες. Αντιλαμβανόμαστε ότι στις δημοκρατικές κοινωνίες κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα διαθέτει νομική διάσταση, επιφέρει δηλαδή ορισμένες έννομες συνέπειες στον έξω κόσμο, οι οποίες συνίστανται σε δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Τέλος, δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε να αναφερθούμε στην συχνή χρήση λατινικών λέξεων και φράσεων στο πλαίσιο σχεδόν όλων των σύγχρονων

⁵ Ο θεσμός της προίκας καταργήθηκε το 1983 με τον Ν. 1329/1983 που ορίζει ότι και οι δύο σύζυγοι υποχρεώνονται να συμβάλλουν, ανάλογα με τις δυνάμεις τους στην αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας, στο πλαίσιο της ισότητας των φύλων.

⁶ Η τυπική απάλειψη του άρθρου από τον Ποινικό Κώδικα έγινε το 1993, ενώ η τελευταία άτυπη εκτέλεση τοποθετείται το 1972. Βλ. και Δούμα, Α.Ν. 2012. *Η Θανατική Ποινή στην Ελλάδα*. ΔΕ. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

δημοκρατικών εννόμων τάξεων. Εκφράσεις όπως *pacta sunt servanta* ή *nulla poena sine lege*, καθώς και λεξήματα όπως *de jure, de lege, per se, erga omnes, sui generis* κ.ά., εξακολουθούν ακόμα να χρησιμοποιούνται τόσο κατά τη νομική ακαδημαϊκή εντρύφηση από καθηγητές και φοιτητές, όσο και κατά τη συνήθη δικηγορική και δικαστηριακή πρακτική. Πάντως, η χρήση λατινικών φράσεων δεν αποτελεί απαραίτητο προαπαιτούμενο για την ορθή κατάρτιση νομικών εγγράφων ή νομικού λόγου. Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι, στη νεοελληνική, για παράδειγμα, υπάρχουν καθόλα ακριβείς και ισοδύναμες φράσεις – μεταφράσεις και αποτελεί συνειδητή επιλογή η προτίμηση στις αντίστοιχες λατινικές. Η προτίμηση αυτή έχει πολλές ερμηνείες (ιστορικές, πραγματολογικές), μπορεί όμως να αποδοθεί και σε λόγους συνήθειας αλλά και εντυπωσιασμού.

Στρέφοντας την προσοχή μας, λοιπόν, στις λεξιλογικές ιδιαιτερότητες της νομικής γλώσσας, θεωρούμε κρίσιμο σημείο στην ανάλυσή μας την παραδοχή ότι το νομικό λεξιλόγιο είναι περίπλοκο και μοναδικό, με την έκτασή του να ποικίλλει ανάλογα με τη γλώσσα. Τα ειδικότερα δε λεξιλογικά χαρακτηριστικά του νομικού λόγου καλούνται και *γλωσσοστρεφείς ιδιαιτερότητες* (language-oriented peculiarities)⁷.

1.2. Συντακτικά - (Δια)κειμενικά χαρακτηριστικά

Ένα από τα πιο απαιτητικά πονήματα που καλείται να φέρει εις πέρας ένας δικηγόρος είναι η ανάγνωση, κατανόηση, εμπέδωση και περαιτέρω αξιοποίηση της νομοθεσίας και της νομολογίας. Δεν είναι μόνο ο τυπικός νόμος⁸ που καλείται να επεξεργαστεί ένας νομικός. Υπάρχουν μια σειρά από άλλα κείμενα με νομική ισχύ, όπως οι πράξεις των διοικητικών οργάνων (πράξεις αδειοδότησης, συνταξιοδότησης, έναρξης – διακοπής παροχών, πρόστιμα, κ.ά.), οι δικαστικές αποφάσεις, τα συμβολαιογραφικά έγγραφα (συμβόλαια, συμφωνητικά, εξώδικα). Ο όγκος των πληροφοριών όλων αυτών των κειμένων είναι τεράστιος και απαιτεί διά βίου ενασχόληση, διάβασμα και πολύχρονη εμπειρία.

⁷ Βαλεοντής, & Κριμπάς 2014, 31-32.

⁸ Υπό τη νομική έννοια της τυπικότητας. Τυπικός νόμος είναι το νομοθέτημα που θεσπίζεται από το κατεξοχήν νομοθετικό όργανο του κράτους, στην περίπτωση της Ελλάδας τη Βουλή, σε αντίθεση με τις «κανονιστικές πράξεις της Διοίκησης» που εκδίδονται από τα διοικητικά όργανα. Βλ. και Μαυριάς, Κ. Γ. 2005. *Συνταγματικό δίκαιο*. Αθήνα : Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Υπάρχει όμως και μια σειρά από εργαλεία που παρέχονται στον νομικό μέσα από το ίδιο κείμενο. Η αποκωδικοποίηση του νοήματος του κάθε κειμένου γίνεται με τη βοήθεια της τυπικής και απρόσωπης σύνταξη συνδυασμένης με αξιοπρόσεκτα περίπλοκες και μακροσκελείς περιόδους (συντακτικό επίπεδο)⁹. Ο μακροπερίοδος λόγος, αν και μπορεί να αποδειχθεί χρονοβόρα και επίπονη διαδικασία για τον αναγνώστη, εξυπηρετεί την ανάγκη κάλυψης όσο τον δυνατόν περισσότερων περιπτώσεων και την αποφυγή προσωπικού ύφους το οποίο θα εκφραζόταν από τη χρήση πολλών και σύντομων προτάσεων.

Εκεί ακριβώς συνίσταται η μοναδικότητα της νομικής γλώσσας. Με τα ιδιαίτερα διαγλωσσικά χαρακτηριστικά τα οποία είναι γνωστά ως «τα τρία παράδοξα της νομικής γλώσσας»¹⁰ ο νομικός συντάκτης επιχειρεί τον συνδυασμό αντιφατικών εννοιών. Κατά πρώτον, λοιπόν, επιδιώκει ταυτόχρονα την ακρίβεια και την αοριστία, στοχεύοντας αφενός στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης μέσω της σαφήνειας, και αφετέρου στην κάλυψη όσο το δυνατόν περισσότερων περιπτώσεων μέσω της γενικευτικής προσέγγισης. Κατά δεύτερον, στοχεύει στη λιτότητα αλλά και στη συμπύκνωση κατά τη διατύπωση, διότι και οι δύο εξυπηρετούν τον απέριτο και ταυτόχρονα μεστό πληροφοριών χαρακτήρα του νομικού λόγου. Κατά τρίτον, ο νομικός αξιοποιεί κάθε γλωσσολογικό εργαλείο προκειμένου το κείμενο να διέπεται από βεβαιότητα και αποφασιστικότητα κατά τη ρύθμιση των ανθρώπινων σχέσεων, και, ταυτόχρονα, επιφυλακτικότητα κατά την προσέγγιση των άπειρων συμβάντων της πραγματικότητας. Δεδομένου, επίσης, ότι ένα νομικό κείμενο διαθέτει ισχύ μέχρι να καταρτισθεί νεότερο που θα το τροποποιεί ή θα το αντικαθιστά εν συνόλω, ο νόμος εν γένει οφείλει να ρυθμίζει με αποφασιστικό (όχι όμως απόλυτο) τρόπο τις ανθρώπινες σχέσεις, και, ταυτόχρονα, ο ερμηνευτής του νόμου οφείλει να επιδεικνύει σύνεση και επιφυλακτικότητα. Χαρακτηριστική είναι η χρήση λέξεων και φράσεων που εξασφαλίζουν ότι λαμβάνονται υπ' όψιν παράπλευροι παράγοντες και ότι η απαρίθμηση ειδικών περιπτώσεων, εξαιρέσεων, κ.ο.κ., είναι πάντοτε ενδεικτική (π.χ. τηρουμένων των αναλογιών, ενίοτε, ενδεικτικά, κατ' αρχήν, κατά βάση).

Πάντως, η νομική γλώσσα είναι και αυτή μια τεχνική γλώσσα υπό την έννοια ότι διαθέτει αυξημένη συχνότητα εμφάνισης συγκεκριμένων δομών. Συχνή είναι η χρήση ουσιαστικών, μετοχών, ρημάτων και επιρρημάτων με μορφολογία που

⁹ Βλ. υπόδειγμα ιδιόγραφης διαθήκης, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://cutt.ly/ifOUfN5>.

¹⁰ Βαλεοντής, & Κριμπάς 2014, 36-37.

προέρχεται από την καθαρεύουσα, η χρήση του υπερβατού σχήματος¹¹ και η εκτεταμένη χρήση της παθητικής φωνής¹² (κατά πολλούς αποτελεί και πληγή του νομικού λόγου). Ταυτόχρονα, η αυστηρή τυποποίηση της δομής της νομικής γλώσσας αναδεικνύει τη σταθερή ιεράρχηση πληροφοριών, με χαρακτηριστική τη δομή των δικαστικών αποφάσεων¹³. Δεν λείπει πάντως και η χρήση όρων τρίτων επιστημών και ειδικοτήτων (Οικονομικά, Κοινωνιολογία, Ψυχολογία, κ.ά.)¹⁴.

1.3. Πραγματολογικά χαρακτηριστικά¹⁵

Σε πραγματολογικό επίπεδο, τα εκφωνήματα της νομικής γλώσσας διαθέτουν επιτελεστικό (performative) χαρακτήρα¹⁶. Μεγάλο ποσοστό του λεξιλογίου που χρησιμοποιείται στα νομικά έχει νόημα και «σημαίνει κάτι» μόνο στο συγκεκριμένο συγκείμενο και περικείμενο, ως νομική ορολογία. Έννοιες όπως *εφεσίβλητος*, *χρησικτησία*, *εκμισθωτής*, *εξ αδιαιρέτου* κ.ά., αλλά και στα αγγλικά *impleader*, *executory interest*, *demurrer* και *mens rea*, υποχρεώνουν κάθε ενδιαφερόμενο να προβεί σε σχετική αναζήτηση σε νομικά λεξικά, καθώς η εις βάθος κατανόηση και περαιτέρω χρήση των εννοιών αυτών στον προφορικό και γραπτό λόγο κρίνεται απολύτως χρήσιμη (και) για τον νομικό μεταφραστή.

Αξιοσημείωτο είναι ότι πολλές αναγνωρίσιμες στον μέσο πολίτη έννοιες

¹¹ Βλ. υπόδειγμα ιδióγραφης διαθήκης, ό.π.: «(...) γνωρίζω γραφή και ανάγνωση (...) επιθυμώ να ορίσω εγώ ο ίδιος σε ποια πρόσωπα θα περιέλθει η (κινητή και ακίνητη) περιουσία μου μετά τον θάνατό μου, με τη διαθήκη αυτή εγκαθιστώ και ονομάζω κληρονόμους μου (...)».

¹² Βλ. ενδεικτ. Ποινικός Κώδικας, άρ. 73, παρ. 1: «Αν η πράξη, για την οποία κάποιος κηρύχθηκε ένοχος και του επιβλήθηκε φυλάκιση (...)», άρ. 87 παρ. 1 «Όταν επιβάλλεται στερητική της ελευθερίας ποινή (...)», άρ. 111 παρ. 1 «Το αξιόποιο εξαιρείται με την παραγραφή».

¹³ Βλ. και Μπέης, Κ.: «Η δικαστική απόφαση, με την οποία γίνεται η παροχή ή η άρνηση παροχής της ζητούμενης έννομης προστασίας, στηρίζεται (ή πρέπει να στηρίζεται) σε μια σειρά από: οντολογικές κρίσεις (με τις οποίες, γίνεται η διαπίστωση των επικαλούμενων γεγονότων), κατηγορικές κρίσεις (με τις οποίες γίνεται ο νομικός χαρακτηρισμός των αποδειγμένων γεγονότων), και συλλογιστικές κρίσεις (με τις οποίες γίνεται η διάγνωση των έννομων συνεπειών που προκαλούν τα αποδειγμένα γεγονότα)». Για περισσότ. βλ. <https://bit.ly/3c0EuV2>.

¹⁴ ΑΚ, άρ. 1518, εδ. β': «Κατά την ανατροφή του τέκνου οι γονείς το ενισχύουν, χωρίς διάκριση φύλου, να αναπτύσσει υπεύθυνα και με κοινωνική συνείδηση την προσωπικότητά του. Η λήψη σωφρονιστικών μέτρων επιτρέπεται μόνο εφόσον αυτά είναι παιδαγωγικά αναγκαία και δεν θίγουν την αξιοπρέπεια του τέκνου».

¹⁵ Τα παραδείγματα στα αγγλικά είναι παρμένα τόσο από το βρετανικό κοινοδίκαιο όσο και από το δίκαιο των ΗΠΑ.

¹⁶ Βαλεοντής, & Κριμπάς 2014. 31-32.

ενδέχεται να προσλαμβάνουν εντελώς διαφορετική ή νέα ερμηνεία όταν χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της Νομικής Επιστήμης. Η έννοια *αδιάθετος*, για παράδειγμα, είναι γνωστή σε έναν καθημερινό άνθρωπο, ο οποίος θα μπορούσε να την εξηγήσει με απλά λόγια ως την κατάσταση κατά την οποία δεν αισθανόμαστε καλά, νιώθουμε μια ελαφριά αδυναμία, μια αδιαθεσία. Στη Νομική Επιστήμη, ωστόσο, η εν λόγω έννοια ουδεμία σχέση έχει με την καθημερινή χρήση της λέξης αυτής. Συγκεκριμένα, στον χώρο του κληρονομικού δικαίου, *αδιάθετος* χαρακτηρίζεται ο αποβιώσας που δεν είχε καταλείψει διαθήκη εν ζωή και συνεπώς θα τεθούν σε εφαρμογή συγκεκριμένες διατάξεις του Αστικού Κώδικα περί της εξ αδιαθέτου κληρονομικής διαδοχής. Και στην Αγγλική γλώσσα σημειώνονται παρόμοιες αναντιστοιχίες εννοιών της καθημερινότητας με τη Νομική Επιστήμη, με πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα τον όρο *consideration*. Ο όρος αυτός στο Αγγλο-Ελληνικό/Ελληνο-Αγγλικό Λεξικό Νομικών Όρων¹⁷ ερμηνεύεται πρώτον ως «μελέτη, εξέταση, θεώρηση» και δεύτερον ως «τίμημα, αντάλλαγμα, αντιπαροχή, παροχή», όταν, δε, χρησιμοποιείται στη φράση *in consideration of the premises* (έκφραση σε σύμβαση) αποδίδεται στα ελληνικά ως «συμφωνείται ότι». Μπορούμε εύκολα να αντιληφθούμε πόσο μεγάλη σύγχυση μπορεί να επέλθει σε έναν μη νομικό από τη χρήση λέξεων της καθημερινότητας στο πλαίσιο της Νομικής Επιστήμης και πόσο αυτές προσλαμβάνουν διαφορετικό, νέο περιεχόμενο για να αποδώσουν ειδικές πτυχές του δικαίου. Μάλιστα, λέξεις με διακριτό ή εξειδικευμένο νομικό περιεχόμενο χαρακτηρίζονται και ως *τεχνικοί όροι*.

Άλλη ιδιαιτερότητα της νομικής γλώσσας αποτελεί το γεγονός ότι το περιεχόμενο πολλών εννοιών μπορεί να επεκτείνεται, να συρρικνώνεται ή να αλλάζει ανάλογα με τον κλάδο του δικαίου ο οποίος διέπει την εν λόγω έννομη σχέση. Για παράδειγμα, ο Κονομόδης (2018)¹⁸ προβαίνει σε μία αναλυτική σύγκριση της έννοιας της παράνομης πράξης στο αστικό και στο ποινικό δίκαιο. Επισημαίνει ότι η παράνομη πράξη του αστικού δικαίου είναι εν μέρει στενότερη και εν μέρει ευρύτερη έννοια από την ποινικά κολάσιμη πράξη του ποινικού δικαίου, καθώς, για να χαρακτηριστεί μια πράξη ως παράνομη κατά το αστικό δίκαιο, προϋποτίθεται ότι είναι, κατά το ποινικό δίκαιο, τόσο ποινικά κολάσιμη όσο και άδικη. Δεν αρκεί να είναι μόνο τιμωρητέα από τον ποινικό νόμο, αλλά πρέπει να είναι και άδικη, δηλαδή

¹⁷ Σταμέλος, Χ., & Χατζημανώλη, Δ. 2011. *Αγγλο-Ελληνικό/Ελληνο-Αγγλικό Λεξικό Νομικών Όρων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη. Στο εξής: *Νομικό Λεξικό*.

¹⁸ Βλ. <https://bit.ly/2Zi7rZz>.

να μην υπάγεται σε κάποιον λόγο άρσης του άδικου χαρακτήρα της. Ο ίδιος συνεχίζει παρατηρώντας ότι η παράνομη πράξη του αστικού δικαίου είναι εν μέρει ευρύτερη έννοια από την ποινικά κολάσιμη πράξη του ποινικού δικαίου διότι, για να χαρακτηριστεί μια πράξη ως παράνομη κατά το αστικό δίκαιο, αρκεί να είναι παράνομη είτε κατά το αστικό, είτε κατά το ποινικό, είτε κατά το διοικητικό δίκαιο. Μπορούμε να αντιληφθούμε, λοιπόν, ότι ακόμα και στην ίδια γλώσσα, εν προκειμένω τη νεοελληνική, μια νομική έννοια μπορεί να προσλαμβάνει διαφορετικό περιεχόμενο ανάλογα με το δικαιοϊκό πεδίο στο πλαίσιο του οποίου χρησιμοποιείται.

Αντίστοιχες περιπτώσεις διαφοροποιημένης εννοιολογικής κατασήμενσης του ίδιου όρου ανάλογα με το διέπον δίκαιο υπάρχουν και στην βρετανική έννομη τάξη. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η έννοια της απάτης (fraud). Συγκεκριμένα, ο ζημιωθείς από διαπραχθείσα απάτη έχει αστική αξίωση για αποζημίωση (recovery of the sums/assets) και δύναται να εγείρει αγωγή (private action) ενώπιον των αστικών δικαστηρίων της Αγγλίας. Η σχετική απόφαση περί απόδοσης ή μη συνόλου ή μέρους της αξιωθείσας αποζημίωσης θα εκδοθεί από το πολιτικό δικαστήριο. Από την άλλη, η απάτη του ποινικού δικαίου αποτελεί αυτόφωρο αδίκημα, καθώς οι αρμόδιες αρχές (prosecuting authorities) προβαίνουν στη σχετική δίωξη χωρίς να τίθεται ως προαπαιτούμενο η υποβολή μήνυσης ή αγωγής από πολίτη. Η ποινική δίκη για την αξιόπονη πράξη της απάτης εκδικάζεται στα αρμόδια δικαστήρια (Magistrates' Court ή στο Crown Court), η ποινή ενδέχεται να συνίσταται σε υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης ή/και φυλάκιση, ενώ η σχετική απόφαση λαμβάνεται από σώμα ενόρκων (jury)¹⁹.

Ένα ακόμη ενδεικτικό χαρακτηριστικό της νομικής γλώσσας είναι η συχνή επίκληση *αόριστων νομικών εννοιών*. Σε αμφοότερες τις γλώσσες και τα δίκαια που εξετάζουμε στην παρούσα εργασία, υπάρχει μια πληθώρα όρων που αντικατοπτρίζουν ένα σύνολο επιμέρους κατασημάνσεων, και ουσιαστικά δρουν ως συμπεριληπτικοί όροι περαιτέρω νομικών εννοιών, αποτελώντας παράλληλα αντικείμενο συζήτησης για τους νομικούς και ερμηνείας από τους δικαστές. Στο ελληνικό δίκαιο τέτοιες έννοιες είναι ενδεικτικά η καλή πίστη στις συναλλαγές, η κατάχρηση δικαιώματος, η υπαιτιότητα, ο αιτιώδης σύνδεσμος (μεταξύ αμέλειας/παρανομίας και ζημίας), κ.ά. Μάλιστα, έννοιες όπως αυτές του «γενικότερου συμφέροντος» ή του «κοινού περί δικαίου αισθήματος», οι οποίες δεν

¹⁹

Βλ. Kingsley Napley.

περιέχονται αυτούσιες σε κάποια διάταξη του δικαίου, χρησιμοποιούνται επίσης από τη νομολογία ως κριτήρια ορθότητας των νομικών κρίσεων²⁰, ιδίως - αλλά όχι αποκλειστικά - στο δημόσιο δίκαιο. Στο βρετανικό κοινοδίκαιο συναντάμε αντίστοιχα παραδείγματα αόριστων νομικών εννοιών (π.χ. *unfair competition*, *cruel and unusual punishment*, *public interest* κ.ά.). Κοινός παρονομαστής της ύπαρξης των εννοιών αυτών και στις δύο γλώσσες είναι το γεγονός ότι, προκειμένου να γίνουν πλήρως κατανοητές και να εφαρμοσθούν στο σωστό πλαίσιο, είναι απαραίτητος όχι μόνο ο εντοπισμός της συνήθους κατασήμανσης που φέρουν (ο οποίος από μόνος του κρίνεται ανεπαρκής), αλλά και η παράλληλη ανεύρεση κατάλληλων νομικών και γλωσσικών εργαλείων για μία συστηματική ερμηνεία και τοποθέτησή τους στην πραγματικότητα.

Πάντως, ο σημερινός νομικός λόγος της ελληνικής δικηγορικής και δικαστικής πρακτικής χαρακτηρίζεται και από τη χρήση λέξεων με ένα ειδικό χαρακτηριστικό. Για παράδειγμα, λέξεις όπως *περί*, *οιονεί*, *άλλως*, *καθόσον*, *περαιτέρω*, *προβαίνω*, *συνιστώ* κ.ά., αν και είναι πανταχού παρούσες στη νεοελληνική νομική γλώσσα, δεν είναι νομικοί όροι από μόνες τους – μολονότι μπορούν να αποτελούν συνθετικό μέρος πολυλεκτικών σύμπλοκων νομικών όρων²¹. Ενδεικτικά παραδείγματα αντίστοιχων λέξεων στο βρετανικό κοινοδίκαιο είναι οι εξής: *hereinafter*, *aforsaid*, *anterior to/before*, *prior to/before* – οι λέξεις αυτές (με εξαίρεση το *before*) αποτελούν και αρχαϊσμούς (*archaisms*) και έχουν λόγια προέλευση. Μάλιστα, και οι αντίστοιχες ελληνικές λέξεις είναι αρχαϊσμοί (ιδίως: *οιονεί*, *καθόσον*, *απολωλός πράγμα*) αφού προέρχονται από τη λόγια γλώσσα, οδηγώντας μας στο συμπέρασμα ότι όσο και να εκσυγχρονιστούν οι νομικές γλώσσες, η μακρά και σταθερή χρήση αρχαϊσμών έχει οδηγήσει σε καθιέρωσή τους ως ασφαλούς τρόπου διατύπωσης του νομικού λόγου και νοηματικής σύνδεσης των νομικών συλλογισμών.

Σε υφολογικό επίπεδο η νομική γλώσσα δεν παρουσιάζει εκπλήξεις και χαρακτηρίζεται από συνέπεια προς το σύνολο των παραπάνω χαρακτηριστικών της. Υπάρχει απρόσωπο ύφος με εκτεταμένη χρήση αποφαιτικών προτάσεων οι οποίες διακηρύσσουν δικαιώματα και υποχρεώσεις²².

²⁰ Ρίζου 2007, 1.

²¹ Κριμπάς, 2013, 249.

²² Βαλεοντής, & Κριμπάς 2014, 32.

1.4. Ειδικότερα η αγγλική νομική γλώσσα

Εκτός από τα γενικά χαρακτηριστικά της νομικής γλώσσας, τα οποία γίνονται φανερά και στις δύο έννομες τάξεις που εξετάζουμε, αξίζει να αναφερθούμε και σε ειδικότερα χαρακτηριστικά της νομικής γλώσσας του βρετανικού κοινοδικαίου. Η αγγλική οικονομική και νομική γλώσσα επηρεάστηκε ανά τους αιώνες από όλες τις γλώσσες που χρησιμοποιήθηκαν κατά καιρούς στα βρετανικά νησιά, δηλαδή την κελτική, τη λατινική και έμμεσα την ελληνική, τις διάφορες γερμανικές και σκανδιναβικές και, τέλος, τη γαλλική²³. Το αγγλικό δίκαιο (ή αλλιώς κοινοδίκαιο) διαφέρει από το ελληνικό δίκαιο, το οποίο ανήκει στη ρωμανογερμανική οικογένεια²⁴. Έχει ισχύ στην Αγγλία και την Ουαλία, ενώ στη Σκωτία ισχύει τοπικό δίκαιο. Το συγκεκριμένο δίκαιο δημιουργήθηκε τον 11ο μ.Χ. αιώνα και θεμελιώθηκε εξ αρχής στη νομολογία (judge-made law ή case law)²⁵, καθώς τα δικαστικά προηγούμενα που περιέχονται στις δικαστικές αποφάσεις είναι αυτά που γεννούν κανόνες δικαίου. Όπως έχει εύστοχα διατυπωθεί²⁶, το δίκαιο αποτελεί για τους Άγγλους άγραφη παράδοση, αιώνια συλλογική νομική μνήμη και σιωπηρή γνώση.

Ενώ, δηλαδή, στα ηπειρωτικά δίκαια ο νομικός θα αναζητήσει την πληροφορία που χρειάζεται στη νομοθεσία, στο κοινοδίκαιο ο νομικός θα στραφεί στη νομολογία και θα εφαρμόσει τον νομολογιακό κανόνα με τρόπο επαγωγικό²⁷. Συγκρίνει δηλαδή τα στοιχεία του πραγματικού μέρους της υπόθεσης με αντίστοιχα παρόμοια που έχουν ήδη κριθεί από το δικαστήριο. Εάν μοιάζουν σε ικανοποιητικό βαθμό θα προβεί σε υπαγωγή τους στον ίδιο κανόνα. Η γενικότερη αυτή λογική είναι απαραίτητη γνώση για έναν μεταφραστή, διότι η ενσωμάτωση και κατάκτηση του αγγλικού τρόπου σκέψης και της υπό ευρεία έννοια «αγγλικότητας» (Englishness) συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση και χρήση του αγγλικού νομικού λόγου.

Σε λεξιλογικό επίπεδο, συχνή είναι η χρήση αρχαϊσμών και λόγιων στοιχείων (π.χ. hereinafter, aforesaid, anterior to, prior to), τεχνικών όρων (π.χ. tort) ή όρων των οποίων το περιεχόμενο διαφέρει από το κοινώς γνωστό (π.χ. consideration, construction, redemption, tender) και ξενισμών²⁸ (από τα λατινικά ή τα γαλλικά, π.χ.,

²³ Μεντζελόπουλος 2009, 6.

²⁴ Για αναλυτικότερη σύγκριση βλ. Κεφ. 5.

²⁵ Βλαχόπουλος 2014, 37.

²⁶ Goodrich. 1990, 215, στον Βλαχόπουλο 2014, 38.

²⁷ Βλαχόπουλος 2014, 39.

²⁸ Η ύπαρξη πολυάριθμων ξένων λέξεων στην αγγλική νομική γλώσσα οφείλεται

adjacent, plaintiff, lessee, negligence)²⁹. Παράλληλα, συναντάμε πολλές συνωνυμίες (π.χ. assign – transfer, breach – violation, default – failure, lessee – tenant, promise – assurance – undertaking) και έντονη επαναληψιμότητα. Μάλιστα, προς αποφυγή ασαφειών προτιμάται η επανάληψη ουσιαστικών έναντι της χρήσης αναφορικών αντωνυμιών.

Σε κειμενικό επίπεδο, κύρια χαρακτηριστικά της νομικής γλώσσας του βρετανικού δικαίου είναι ο μακροπερίοδος λόγος και η πολυπλοκότητα των προτάσεων. Πάντως, τα τελευταία χρόνια υπάρχει ισχυρή τάση για προσπάθεια περιορισμού της έκτασης της διατύπωσης των νομικών κειμένων με μικρότερες προτάσεις και διαγραφή περιττών λέξεων και φράσεων. Επίσης, έντονη είναι και η ονοματοποίηση στα βρετανικά νομικά κείμενα: συγκεκριμένα, προτιμάται η χρήση ρηματικών ουσιαστικών ως μέρος περιφραστικών ρηματικών διατυπώσεων, έναντι των ίδιων των ρημάτων (πχ. *to give consideration/to consider, to be in opposition/to oppose, to be in agreement/to agree*). Παρατηρούμε και χρήση οπτικών σημείων, ιδίως χρήση λέξεων με κεφαλαία γράμματα (συνήθως σηματοδοτούν την αρχή πρότασης ή εισάγουν νέο θεματικό περιεχόμενο). Τέλος, η εκτεταμένη χρήση παθητικής φωνής συμβάλλει στον απρόσωπο χαρακτήρα του νομικού λόγου.

Έντονο είναι και το φαινόμενο της αστιξίας στα βρετανικά νομικά κείμενα. Το φαινόμενο αυτό αποδίδεται σε πολλούς παράγοντες, όπως στην προσπάθεια όσο το δυνατόν μεγαλύτερης αποφυγής ασαφειών και διαφορούμενων νοημάτων ή και στο γεγονός ότι η σύνταξη τέτοιων προτάσεων θεωρούνταν στο παρελθόν πνευματικό επίτευγμα. Επικρατέστερη φαίνεται να είναι η θεωρία ότι μέσω της πλήρους αστιξίας, ο νομικός συντάκτης απέφευγε να τοποθετηθεί επί αμφιλεγόμενων ζητημάτων³⁰. Εξάλλου, τα σημεία στίξης ενδέχεται να έχουν και προσωδιακή λειτουργία, αποτελώντας στην ουσία ερμηνεία και τήρηση συγκεκριμένης στάσης εκ μέρους του συντάκτη απέναντι στο περιεχόμενο του κειμένου. Αν δεχτούμε την προσέγγιση αυτή, βασική επιδίωξη του νομικού συντάκτη φαίνεται να είναι η αποστασιοποίηση και η τήρηση απόλυτης αντικειμενικότητας κατά την παρουσίαση του νομικού περιεχομένου.

Συνοψίζοντας, η ελληνική και η αγγλική (βρετανική) νομική γλώσσα έχουν

κατά βάση στο γεγονός ότι στο παρελθόν οι οικονομικές συναλλαγές στην Αγγλία πραγματοποιούνταν στα γαλλικά ή στα λατινικά.

²⁹ Veretina-Chiriac 2012, 104-105.

³⁰ Βλαχόπουλος 2014. 42.

επηρεαστεί η καθεμία από συγκεκριμένους ιστορικούς, κοινωνικούς και εν γένει πολιτισμικούς παράγοντες. Η διαμόρφωση και η εξέλιξη της καθεμίας μπορεί να αναλυθεί σε επιμέρους λεξιλογικά, συντακτικά και πραγματολογικά χαρακτηριστικά. Μπορεί έκαστη νομική γλώσσα να προσεγγίζει με διαφορετικό τρόπο μορφοσυντακτικά ζητήματα και ζητήματα διατύπωσης, διαπιστώνουμε, όμως, και την ύπαρξη κοινών χαρακτηριστικών, όπως, μεταξύ άλλων, η τάση προς γενίκευση, ο μακροπερίοδος λόγος, η χρήση αρχαϊσμών, η διαφορετική κατασήμευση εννοιών της καθημερινότητας όταν βρίσκονται στο νομικό συγκείμενο, καθώς και η έντονη επαναληψιμότητα.

2. Η νομική μετάφραση

Ο νομικός μεταφραστής οφείλει να έχει σχετική εξοικείωση με τον νομικό λόγο και να επικαιροποιεί συνεχώς τις γνώσεις του σχετικά με τη συνήθη χρήση καθιερωμένων φράσεων, ορθής ορολογίας και νομοθετικών αλλαγών. Φυσικά δεν μπορεί να είναι σε θέση να γνωρίζει ανά πάσα στιγμή τις τελευταίες εξελίξεις στα δίκαια των χωρών που τον αφορούν, καθώς, ακόμα και να έχει ασχοληθεί ακαδημαϊκά με τη Νομική Επιστήμη, κάτι τέτοιο φαντάζει πολύ δύσκολο. Ταυτόχρονα, κάποιος που έχει σπουδάσει νομικά προτού ασχοληθεί με τη νομική μετάφραση, διαθέτει σίγουρα πλεονέκτημα σε σχέση με τους μη νομικά καταρτισμένους συναδέλφους του, υπό την αυστηρή όμως προϋπόθεση ότι συνεχίζει να διαβάζει και να ενημερώνεται στο πλαίσιο μιας διά βίου μάθησης.

2.1. Ειδική μη λογοτεχνική μετάφραση

Η ειδική μετάφραση, η μετάφραση δηλαδή κειμένων τεχνικού και επιστημονικού περιεχομένου, παρουσιάζει πολλές ιδιαιτερότητες και σίγουρα διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό από τη μετάφραση κειμένων λογοτεχνικού περιεχομένου. Κάθε επιστημονικό πεδίο διαθέτει τον δικό του κώδικα επικοινωνίας, τη δική του γλώσσα. Ο ειδικός αυτός λόγος χαρακτηρίζεται από μονοσημαντότητα, ακρίβεια,

συνοπτικότητα και διαφάνεια, κάτι που διαφαίνεται και στα ανάλογα κείμενα³¹. Εξάλλου, ένα χαρακτηριστικό των κειμένων ειδικού περιεχομένου είναι και η συμπαγής συντακτική δομή τους, κάτι που εκδηλώνεται κυρίως με την παράλειψη άρθρων, προθέσεων και – σπανιότερα – βοηθητικών ρημάτων, εφόσον μιλάμε για την αγγλική γλώσσα³². Λαμβάνοντας υπ' όψιν τόσο τα παραπάνω χαρακτηριστικά όσο και τις ιδιαιτερότητες του κάθε ξεχωριστού πεδίου, ο μεταφραστής αντιμετωπίζει ταυτόχρονα και πολλά προβλήματα.

Ένας σημαντικός άξονας προβλημάτων που παρουσιάζεται στην ειδική μετάφραση έχει πραγματολογική υφή και συνδέεται με εξωκειμενικούς παράγοντες όπως ο αποδέκτης, ο τόπος, ο χρόνος, η κειμενική λειτουργία και ο πολιτισμός. Επίσης, συχνά είναι τα προβλήματα που προκύπτουν όταν υπάρχει χάσμα μεταξύ των συμβάσεων και του ύφους του γλωσσικού ζεύγους³³. Ωστόσο, τα προβλήματα αυτά φαίνεται να προκύπτουν σε οποιαδήποτε μετάφραση και όχι μόνο στη μετάφραση κειμένων ειδικού περιεχομένου.

Ένας ακόμη σημαντικός άξονας προβλημάτων στην περίπτωση της ειδικής μετάφρασης αφορά ζητήματα ορολογίας. Ο μεταφραστής καλείται να αποδώσει τους εξειδικευμένους όρους της ΓΠ, αναζητώντας ισοδύναμα στη ΓΣ, έργο χρονοβόρο και επίπονο, ενώ θεματικά πεδία όπως η ιατρική και η πληροφορική περιλαμβάνουν τεράστιο όγκο ειδικών όρων. Ο μεταφραστής, λοιπόν, περνά από μία γνωστική διαδικασία προκειμένου να αποδώσει κάθε όρο. Η διεργασία αυτή περιλαμβάνει σημασιολογικό, εννοιολογικό, μορφολογικό – συντακτικό και πραγματολογικό προσδιορισμό του όρου³⁴. Καταλήγοντας στον πλέον κατάλληλο ισοδύναμο όρο στη ΓΣ, ο μεταφραστής ενσωματώνει ταυτόχρονα πραγματολογικές πληροφορίες για την κάθε γλώσσα. Σε κάθε περίπτωση, ο στόχος του μεταφραστή πρέπει να ταυτίζεται με τον στόχο των κειμένων αυτών, ο οποίος συνίσταται στην μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια και την αποφυγή κάθε πιθανής αμφισημίας.

Οι πραγματολογικές πληροφορίες κάθε γλώσσας πρέπει να διαφαίνονται με τον πιο σαφή και απέριττο τρόπο στο κείμενο προς μετάφραση. Οι προϋποθέσεις τις οποίες πρέπει να πληροί το μετάφρασμα ενός κειμένου ειδικού περιεχομένου είναι η ορθότητα του μεταφράσματος ως προς το περιεχόμενο, η σαφήνεια ως προς την

³¹ Gotti 2005, 33-41.

³² Μεντζελόπουλος 2016, 199.

³³ Βλ. Παριανού 2007.

³⁴ Βλ. Μεντζελόπουλος 2016.

ορολογία, η συμβατότητα στη χρήση ορολογίας και κοινής γλώσσας, καθώς και η επίτευξη αφενός ισοδυναμίας ως προς τον πρωτότυπο επικοινωνιακό σκοπό και αφετέρου αντιστοιχίας ως προς τους κανόνες της ΓΣ³⁵. Η σχετική έρευνα για την τήρηση των προϋποθέσεων αυτών μπορεί να επιτευχθεί με πολλά μέσα, ενώ τις τελευταίες δεκαετίες έχουν αποκτήσει μεγάλη απήχηση τα σώματα κειμένων, και δη τα παράλληλα ή συγκρίσιμα, ανά περίπτωση και ανά μεταφραστική ανάγκη.

2.2. Ορολογία

Κάθε μεταφραστής τεχνικών κειμένων καλείται, λοιπόν, να μεταφράσει με επάρκεια κάθε όρο στη ΓΣ, προκειμένου να αποδίδεται το ίδιο νόημα, υπό τις ίδιες επικοινωνιακές συνθήκες και με τον ίδιο επικοινωνιακό σκοπό του ΚΠ. Η ορολογία και η ορθή απόδοσή της στη ΓΣ αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις για τον σύγχρονο μεταφραστή και δη τον νομικό, ο οποίος οφείλει να διαθέτει όλα τα κατάλληλα εφόδια (εξειδικευμένες νομικές γνώσεις, ικανότητα αποτελεσματικής αναζήτησης σε έγκυρους πόρους όπως νομικά λεξικά και νομικά κείμενα), ώστε το μετάφρασμα να χαρακτηρίζεται από σαφή, νομικά επικαιροποιημένο και τοπικά προσαρμοσμένο τρόπο γραφής, χωρίς να αφήνει περιθώρια παρερμηνείας ή αμφισημίας. Γιατί όμως κρίνεται απαραίτητο να αναγνωρίζει ο νομικός μεταφραστής την ύπαρξη νομικών όρων;

Για να απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό, οφείλουμε πρώτα να προσδιορίσουμε την ίδια την έννοια της ορολογίας. «Ορολογία» είναι αφενός ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ των εννοιών και των κατασημάνσεών τους (όρων, ονομάτων, συμβόλων), με συγκεκριμένες αρχές, μεθόδους και εργαλεία συλλογής, επεξεργασίας, διαχείρισης και παρουσίασης των ορολογικών δεδομένων σε μία ή περισσότερες γλώσσες, και αφετέρου το σύνολο των όρων που ανήκουν στην ειδική γλώσσα ενός ορισμένου θεματικού πεδίου³⁶. Διαπιστώνουμε ότι για έναν γλωσσολόγο η ορολογία αποτελεί ένα οριοθετημένο επιστημονικό πεδίο με συγκεκριμένα διατυπωμένες αρχές, ενώ για έναν νομικό μεταφραστή ο όρος παραπέμπει περισσότερο στο σύνολο των νομικών όρων που συναντά σε ένα νομικό κείμενο. Τους όρους αυτούς καλείται να επεξεργαστεί

³⁵ Μπατσαλιά-Κόντη 1992, 96.

³⁶ Βαλεοντής & Κριμπάς 2014, 122.

νομική γλώσσα μια ιδιαίτερη περίπτωση τεχνικής γλώσσας. Από όλες, δηλαδή, τις τεχνικές γλώσσες, αυτή αποτελεί μία από τις πιο απαιτητικές, διότι παραμένει διαχρονικά άρρηκτα συνδεδεμένη με το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον της χώρας στην οποία χρησιμοποιείται⁴². Το ειδικό αυτό χαρακτηριστικό έχει ως αποτέλεσμα την ανάγκη ειδικής αναζήτησης, όχι απλώς σε νομικά λεξικά (εξάλλου αυτά συχνά δεν δίνουν επαρκείς απαντήσεις στον μεταφραστή) και νομικά κείμενα, αλλά και σε κείμενα και πηγές με περιεχόμενο άλλων κλάδων (μεταξύ άλλων, κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών επιστημών). Στη νομική μετάφραση, η «απλή» απόδοση ενός όρου από μια γλώσσα στην άλλη μπορεί συχνά να έχει μεταφραστικά επαρκές αποτέλεσμα, αλλά συχνά μπορεί και να μην έχει. Έτσι, για παράδειγμα, στην τεχνική γλώσσα της Ιατρικής, ο όρος *cirrhosis of the liver* ή *liver cirrhosis* αποδίδεται στα Ελληνικά ως *κίρρωση του ήπατος*⁴³, και αφορά την ίδια παθολογική κατάσταση που έχει τις επιστημονικά επιβεβαιωμένες συγκεκριμένες αιτίες και συμπτώματα. Από την άλλη πλευρά, ο νομικός θεσμός της *υιοθεσίας* αποδίδεται στο Νομικό Λεξικό ως *adoption*, ωστόσο, μετά από σχετική έρευνα, διαπιστώνουμε ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να πραγματοποιηθεί μια υιοθεσία είναι διαφορετικές σε σχέση με τις αντίστοιχες στην Ελλάδα⁴⁴. Γίνεται φανερό ότι η απλή αναζήτηση όρων σε λεξικά και γλωσσάρια δεν μπορεί από μόνη της να παρέχει το σύνολο των πληροφοριών που θα καταστήσουν τη γνώση του νομικού μεταφραστή πολυεπίπεδη, προκειμένου η τελική μετάφραση να αντικατοπτρίζει πλήρως τη ΓΠ και τον εν γένει πολιτισμό-πηγή.

Συμπερασματικά, λοιπόν, μέσω του εντοπισμού, της καταγραφής και της εις βάθος έρευνας του συνόλου του όρων που υπάρχουν σε ένα κείμενο νομικού περιεχομένου, ο μεταφραστής διευρύνει τις νομικές του γνώσεις και παράγει ολοένα και πιο πραγματολογικά, γλωσσολογικά και τεχνικά σωστά μεταφράσματα. Βεβαίως, η σημερινή πραγματικότητα του τεράστιου όγκου νομικών εγγράφων που πρέπει να

⁴² Σαλογιάννη 2013.

⁴³ Βλ. Παράρτημα.

⁴⁴ Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, το πρόσωπο που επιθυμεί να υιοθετήσει ανήλικο πρέπει να έχει συμπληρώσει τα 30 χρόνια και να μην έχει υπερβεί τα 60 (ΑΚ 1543), ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο, η αντίστοιχη ηλικία για ικανότητα προς υιοθεσία είναι τα 21 έτη, χωρίς να ορίζεται ανώτατη ηλικία πάνω από την οποία απαγορεύεται κάποιος να υιοθετήσει ανήλικο (πηγή: <https://bit.ly/36L6qLy>). Επίσης, στην Ελλάδα ομόφυλο ζευγάρι που έχει καταρτίσει σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης σύμφωνα με τον Ν. 4538/2018, μπορεί να προβεί σε από κοινού αναδοχή, αλλά όχι σε υιοθεσία ανήλικου, ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο ετερόφυλο ή ομόφυλο ζευγάρι μπορεί να υιοθετήσει ανήλικο, ανεξαρτήτως τού αν έχει τελεστεί γάμος ή σύμφωνο συμβίωσης (πηγή: ό.π.).

μεταφραστούν μέσα σε ελάχιστο χρόνο λειτουργεί ανασταλτικά για τη δημιουργία και εμπλουτισμό συστηματοποιημένων βάσεων ορολογιακών δεδομένων. Ελπίζουμε, όμως, ότι τα μεταφραστικά και γλωσσολογικά εργαλεία που αναπτύσσονται τις τελευταίες δεκαετίες θα αποκτήσουν ακόμη μεγαλύτερη απήχηση και θα συνεχίσουν να αποτελούν έναν πολύτιμο βοηθό και σύμμαχο στο έργο του μεταφραστή.

2.3. Είδη, δυσκολία

Η νομική μετάφραση αποτελεί μεγάλη πρόκληση για έναν νομικό μεταφραστή, ιδίως εκείνον που δεν έχει σπουδάσει Νομική, αλλά έχει εξειδικευτεί σε αυτή μέσω πτυχίου μετάφρασης. Είναι, πράγματι, τεράστιος ο όγκος των πληροφοριών των νομικών κειμένων· δεν απαιτούνται απλώς βασικές γνώσεις δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου, δηλαδή οι βασικές αρχές του συνταγματικού, ποινικού, αστικού, εμπορικού κ.λ.π. δικαίου, αλλά επιπλέον η ορολογία του καθενός, οι αόριστες νομικές έννοιες του κάθε συστήματος στο πλαίσιο του εκάστοτε εθνικού δικαίου, και, στη συνέχεια, στην περίπτωση μετάφρασης κειμένου από τα Αγγλικά στα Ελληνικά, οι βασικές αρχές του αγγλοσαξονικού συστήματος, οι θεσμοί του και η δική του ορολογία, αλλά, τελικά, και η δική του φιλοσοφία⁴⁵.

Προτού, όμως, αναλύσουμε περαιτέρω σε τι συνίσταται ακριβώς ο πολύπλοκος χαρακτήρας της νομικής μετάφρασης, κρίνουμε χρήσιμο να αναφερθούμε στις κατηγορίες του είδους αυτού, προκειμένου να αντιληφθούμε τη διαβαθμισμένη δυσκολία της κάθε κατηγορίας. Η νομική μετάφραση διακρίνεται, λοιπόν, στις ακόλουθες κατηγορίες⁴⁶: ενδογλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν διαφορετικές έννομες τάξεις⁴⁷· διαγλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν διαφορετικές έννομες τάξεις· διαγλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν την ίδια έννομη τάξη στην οποία δεν ισχύει η παράλληλη πολυγλωσσική σύνταξη (γλώσσα-πηγή και γλώσσα-στόχος)· και, τέλος, διαγλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν την ίδια έννομη τάξη στην οποία ισχύει η παράλληλη πολυγλωσσική σύνταξη (άρα δεν υπάρχει γλώσσα-πηγή και γλώσσα-στόχος). Συχνότερη ίσως είναι η περίπτωση της

⁴⁵ Κανελλοπούλου-Μπότη 1999, 273.

⁴⁶ Βαλεοντής & Κριμπάς 2014, 248.

⁴⁷ Βλ. ομοσπονδιακά κράτη, π.χ. ΗΠΑ, Γερμανία, Ελβετία.

διαγλωσσικής μετάφρασης κειμένων που αναφέρονται σε διαφορετικές έννομες τάξεις. Η απαιτητική αυτή μορφή νομικής μετάφρασης είναι και το είδος στο οποίο κατά βάση αναφερόμαστε στην παρούσα εργασία με τον συμπεριληπτικό όρο *νομική μετάφραση*.

Η νομική μετάφραση είναι απαιτητική, λοιπόν, διότι η ίδια η γλώσσα των νομικών κειμένων έχει έναν κατ' αρχήν κρατικό και πολιτισμοκεντρικό χαρακτήρα και, ταυτόχρονα, κανονιστικό και επιτελεστικό χαρακτήρα⁴⁸. Η νομική γλώσσα κάθε χώρας εκφράζει την έννομη τάξη της, η οποία προκύπτει από την ανάγκη κάλυψης κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών αναγκών. Το σύνολο των στοιχείων αυτών στοιχειοθετεί την πολιτισμική ταυτότητα της κάθε χώρας. Ταυτόχρονα, ο νομικός λόγος διαθέτει θεσμικά αναγνωρισμένη ισχύ με έννομες συνέπειες στο σύνολο των υποκειμένων που υπάγονται στην εν λόγω έννομη τάξη, ανάλογα με το είδος του νομικού κειμένου. Συνεπώς, δεν επιχειρεί ένας νομικός μεταφραστής να αποδώσει απλώς τη φιλοσοφία διαφορετικών εννόμων τάξεων, αλλά συνολικά διαφορετικών πολιτισμών.

2.4. Νομικά κείμενα

Σε αυτό το σημείο, κρίνουμε απαραίτητο να οριοθετήσουμε όσο είναι δυνατόν το περιεχόμενο του όρου *νομικά κείμενα*, αλλά και να επισημάνουμε ότι η μετάφραση νομικών κειμένων δεν γίνεται πάντοτε για τους ίδιους λόγους, και αυτό εξαρτάται, μεταξύ άλλων, και από το είδος του νομικού κειμένου.

Σε τι αναφέρεται όμως ο όρος *νομικά κείμενα*; Τα νομικά κείμενα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν⁴⁹ σε αυτά που θέτουν κανόνες δικαίου (διεθνείς συνθήκες, νόμοι, διατάγματα)· σε αυτά που εφαρμόζουν κανόνες δικαίου, όπως είναι οι πράξεις της διοίκησης και οι δικαστικές αποφάσεις· σε αυτά που παράγουν έννομες συνέπειες αποτελέσματα, όπως είναι οι ιδιωτικές πράξεις δικαίου (συμβόλαια, συμβάσεις, μαρτυρικές καταθέσεις ενώπιον δικαστικών ή αστυνομικών αρχών κ.ά.)· και στα κείμενα νομικής θεωρίας. Σύμφωνα με άλλη προσέγγιση⁵⁰ και με γνώμονα αναφοράς την αγγλική έννομη τάξη, τα νομικά κείμενα κατηγοριοποιούνται σε αυτά που

⁴⁸ Γιουτίκας 2016, 35.

⁴⁹ Politis & Canelopoulou-Botti 2000, 1-2.

⁵⁰ Βλ. Alcaraz & Hughes 2002.

καταρτίζονται από δημόσιες αρχές και σε αυτά που καταρτίζονται από ιδιώτες. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται τα πανεπιστημιακά πτυχία και διπλώματα, τα πιστοποιητικά, τα νομοθετικά κείμενα, οι συλλογές νομολογίας⁵¹, οι δικαστικές αποφάσεις, οι καταθέσεις μαρτύρων σε δημόσιες συνεδριάσεις και οι αγορεύσεις των συνηγόρων. Στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται οι συμβάσεις, οι συμβολαιογραφικές πράξεις, τα ασφαλιστήρια συμβόλαια, οι διαθήκες, τα πληρεξούσια και τα νομικά άρθρα⁵². Ο όγκος των πληροφοριών που περιέχουν τα παραπάνω κείμενα συνολικά είναι τεράστιος, αλλά επιπλέον κάθε κείμενο μπορεί να παραπέμπει σε άλλο (στοιχείο διακειμενικότητας). Για παράδειγμα, νόμος που τροποποιεί προηγούμενο αναφέρει τα προς κατάργηση άρθρα με συγκεκριμένη μνεία, ενώ και οι δικαστικές αποφάσεις βασίζονται σε νομοθετικά κείμενα ή αναφέρονται στα συγκεκριμένα έγγραφα που προσκομίστηκαν ενώπιον του δικαστηρίου και δικαιολογούν την τελική απόφαση που εκδίδεται.

Μέσα από την ενδεικτική καταγραφή των ειδών των νομικών κειμένων, μπορούμε πλέον να εντοπίσουμε με μεγαλύτερη ευκολία τις ασυμβατότητες και διαφοροποιήσεις που συναντά κανείς ανάμεσα σε διαφορετικές έννομες τάξεις. Θα μπορούσαμε, με μια τάση γενίκευσης, να ισχυριστούμε ότι ο νομικός μεταφραστής μεταφράζει τελικά δύο γλώσσες: τη γλώσσα της ξένης χώρας και τη γλώσσα της ξένης έννομης τάξης.

2.5. Ασυμβατότητες νομικών συστημάτων

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, η νομική μετάφραση αποτελεί μια κατηγορία μετάφρασης με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, απαιτήσεις και δυσκολίες. Στην εν λόγω μετάφραση ο μεταφραστής έρχεται αντιμέτωπος όχι μόνο με διαφορετικές γλώσσες – εγχείρημα από μόνο του επίπονο –, αλλά και με διαφορετικές έννομες τάξεις. Έννομη τάξη ή νομικό σύστημα είναι το σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που θεσπίζονται σε ένα κράτος και ισχύουν έναντι όλων των πολιτών του κράτους αυτού, αλλά, προσεγγίζοντας τον ορισμό πιο ελεύθερα, μπορούμε να εντάξουμε στην έννομη τάξη και τη γενικότερη νομική πραγματικότητα και φιλοσοφία της χώρας. Αντιλαμβανόμαστε ότι κατά τη διαδικασία αυτή της διαγλωσσικής μεταφοράς

⁵¹ Ιδίως στο βρετανικό κοινοδίκαιο όπου η νομοθεσία θεμελιώνεται στη νομολογία.

⁵² Για περισσότ. βλ. Μελαδάκη, 2019.

νοημάτων που ενδέχεται να θεμελιώνονται σε βαθιά ριζωμένη φιλοσοφία ζωής των πολιτών ενός κράτους, ο νομικός μεταφραστής μπορεί να συναντήσει κοινά στοιχεία, αλλά και μια σειρά από ασυμβατότητες.

Οι ασυμβατότητες που προκύπτουν αντιπροσωπεύουν διαφορετικές εκφάνσεις της γλωσσικής, κοινωνικής, πολιτικής και εθνικής ταυτότητας της χώρας και μπορούν να κατηγοριοποιηθούν περαιτέρω⁵³ στις *πραγματολογικές*, οι οποίες είναι αποτέλεσμα της ανυπαρξίας πραγματικοτήτων (*realia*) του ενός πολιτισμού στους κόλπους του άλλου· στις *μορφικές*, καθώς ορισμένες κατηγορίες κειμένων πραγματώνονται στον πολιτισμό στόχο με διαφορετικά γλωσσικά μέσα· και στις *σημασιολογικές*, οι οποίες αφορούν την απόδοση των συνδηλώσεων των λέξεων. Ο μεταφραστής οφείλει να δίνει ιδιαίτερη προσοχή προκειμένου να προσεγγίζει τον αναγνώστη μέσω της φυσικότητας του λόγου και χωρίς τη συνοδεία ακατάλληλων συνειρμών⁵⁴. Περαιτέρω, αξίζει να αναφερθούμε στο ιδιαίτερα απαιτητικό έργο της μετάφρασης νομικών κειμένων που προέρχονται όχι μόνο από χώρα με διαφορετικό σύστημα δικαίου, αλλά που επιπλέον η ΓΠ και ΓΣ ανήκουν σε διαφορετική ομάδα γλωσσών⁵⁵.

Έχοντας καταγράψει τα είδη και το περιεχόμενο των ενδεικτικών ασυμβατοτήτων που μπορούν να ανακύψουν κατά τη νομική μετάφραση, είμαστε σε θέση να προτείνουμε στη συνέχεια και τρόπους προς διαχείριση των ασυμβατοτήτων αυτών. Η θεωρητική βάση είναι απαραίτητη, αλλά ταυτόχρονα εν μέρει ανεπαρκής αν δεν μετουσιώνεται από τον μεταφραστή στην πράξη με τρόπο κριτικό και δημιουργικό.

3. Μέθοδοι μετάφρασης κειμένων και διαχείριση ασυμβατοτήτων

3.1. Γενικά

Η Θεωρία της Μετάφρασης και η ανάλυση της μεταφραστικής διαδικασίας προσφέρουν πολύτιμη βοήθεια σε κάθε μεταφραστή, και δη νομικών κειμένων, καθώς παρέχουν την κατάλληλη θεωρητική υποστήριξη. Ταυτόχρονα, η

⁵³ Stolze 1992, 207, στον Βλαχόπουλο 2014, 18.

⁵⁴ Βλαχόπουλος 2014, 18.

⁵⁵ Βλ. Ερευνητικό Μέρος.

μεθοδολογική υποστήριξη μπορεί να εντοπιστεί στις διαφορετικές προσεγγίσεις, η διαφοροποίηση των οποίων οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη διαφοροποίηση του στόχου της καθεμίας. Πάντως, προτιμήσαμε μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση, για αυτό και επιλέξαμε σκόπιμα να αναφερθούμε σε *διαχείριση* και όχι *επίλυση* των ασυμβατοτήτων που καταγράψαμε προηγουμένως. Στη συνέχεια, θα αναφερθούμε συνοπτικά σε κάποιες βασικές προσεγγίσεις μεταφραστικών μεθόδων και τον τρόπο πιθανής αξιοποίησής τους στο γενικό πλαίσιο της νομικής μετάφρασης. Θεωρούμε, πάντως, ότι οι μεταφραστικές μέθοδοι, στην καθημερινή πρακτική ενός μεταφραστή, αλληλοσυνδυάζονται, παραλλάσσονται ή και παραλείπονται προς όφελος διαφορετικής προσωπικής προσέγγισης, σίγουρα όμως αποτελούν απαραίτητο και ιδιαίτερα βοηθητικό σημείο εκκίνησης.

Η προσέγγιση που συναντά μεγάλη απήχηση εδώ και πολλές δεκαετίες στο πεδίο της νομικής μετάφρασης είναι εκείνη που υπακούει στην αρχή της πιστότητας του ΚΣ προς το ΚΠ και θεμελιώνεται στην πεποίθηση ότι το γράμμα του Νόμου είναι ιερό και πρέπει να διατηρείται⁵⁶. Έτσι, η κατά λέξη μετάφραση είναι μάλλον η καταλληλότερη μεταφραστική μέθοδος, ώστε το περιεχόμενο των κειμένων να εξακολουθεί να υπηρετεί τον νομικά δεσμευτικό του χαρακτήρα, ανεξαρτήτως γλώσσας και έννομης τάξης. Ωστόσο, είναι μάλλον αδύνατον οι μέθοδοι και οι τεχνικές μετάφρασης να είναι κοινές για όλες τις έννομες τάξεις και γλώσσες. Στη συνέχεια, θα καταγράψουμε ενδεικτικά τρεις (3) θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με τη μεθοδολογία και τη διαδικασία της μετάφρασης, οι οποίες κρίνονται κατάλληλες προς αξιοποίηση με τρόπο συστηματικό από τον νομικό μεταφραστή.

3.2. Η προσέγγιση των Vinay και Darbelnet (1958)

Οι Vinay και Darbelnet πρότειναν τεχνικές ανάλυσης της μεταφραστικής πράξης (*les procédés techniques de la traduction*), οι οποίες κατηγοριοποιούνται σε *άμεση/κατά λέξη* και *έμμεση* μετάφραση (*traduction directe/littérale et traduction oblique*), με κριτήριο τον βαθμό ευκολίας ή δυσκολίας τους. Στις *τεχνικές άμεσης μετάφρασης* κατατάσσονται το *δάνειο* (*emprunt*), δηλαδή η αυτούσια μεταφορά ενός λεξιήματος, το *έκτυπο* (*calque*), δηλαδή η εννοιολογική ή μορφοσυντακτική

⁵⁶

Šarčević 2000, 3.

μεταφορά, και η *κατά λέξη μετάφραση* (*traduction littérale ou mot à mot*)⁵⁷. Στις *έμμεσες τεχνικές* συμπεριλαμβάνονται η *μετάταξη* (*transposition*) των μερών του λόγου από τη ΓΠ στη ΓΣ, η *μετατροπία* (*modulation*), δηλαδή η αλλαγή προοπτικής του μηνύματος, ώστε αυτό να γίνεται πιο σαφές και να ανταποκρίνεται στα πλαίσια του πολιτισμού της ΓΣ, η *ισοδυναμία* (*équivalence*), δηλαδή η ένταξη στις ίδιες συνθήκες επικοινωνίας με αυτές του πρωτοτύπου, και η *προσαρμογή* (*adaptation*), η ανάπλαση δηλαδή μιας κατάστασης από τον μεταφραστή στην περίπτωση κατά την οποία πολιτισμικά στοιχεία μιας γλωσσικής κοινότητας είναι άγνωστα σε άλλη.⁵⁸ Με άλλα λόγια, *προσαρμογή* είναι η προσπάθεια εύρεσης αντίστοιχης πολιτισμικής ιδιαιτερότητας λόγω της διαφοράς πολιτισμών μεταξύ των δύο γλωσσών⁵⁹.

Ο μεταφραστής νομικών κειμένων σίγουρα μπορεί να αξιοποιήσει το περιεχόμενο του διαχρονικού πλέον έργου των Vinay και Darbelnet. Η καταγραφή μεταφραστικών τεχνικών και μεθόδων λειτουργεί σε δύο επίπεδα: κατά πρώτον, σε θεωρητικό πλαίσιο, λαμβάνει υπ' όψιν την ύπαρξη ιδιομορφιών των διαφορετικών γλωσσών και επικεντρώνεται στη ΓΣ, προτάσσοντάς την σε πολλά σημεία (π.χ. μετατροπία, προσαρμογή), παράλληλα όμως σέβεται και το μήνυμα της ΓΠ (κατά λέξη μετάφραση, ισοδυναμία). Σε δεύτερο πιο πρακτικό επίπεδο, αναδεικνύει τεχνικές που μπορεί μεν να γίνονται κατά τρόπο αυτόματο (π.χ. μετάταξη), αποτελούν όμως ένα από τα θεμέλια μιας ορθής μορφοσυντακτικά μετάφρασης. Κρίνουμε, λοιπόν, δεδομένων των παραπάνω, ως απόλυτα χρήσιμη για τον νομικό μεταφραστή την πρακτική αυτή προσέγγιση των δύο Καναδών, διότι συμβάλλει στην απαραίτητη ακρίβεια και σαφήνεια ενός νομικού κειμένου, με ταυτόχρονη την προσαρμογή στα εγχώρια δεδομένα στο μέτρο που το περιεχόμενο των όρων δεν αλλοιώνεται.

⁵⁷ Πρόκειται για την περίπτωση απόλυτης δομικής, λεξιλογικής και μορφολογικής ισοδυναμίας μεταξύ των δύο γλωσσών. Η πιθανότητα ακριβούς μεταφοράς του νοήματος με την κατά λέξη μετάφραση αυξάνεται όταν οι δύο γλώσσες ανήκουν στην ίδια οικογένεια (π.χ. Δανική-Σουηδική, Γερμανική-Ολλανδική – πηγή: <https://bit.ly/2Mor4aF>).

⁵⁸ Μπατσαλιά & Σελλά – Μάζη 2010. 45-47, 80.

⁵⁹ Τσίγκου 2011, 19-20.

3.3. Η προσέγγιση του Newmark (1988)

Ο Newmark τοποθετεί τη μετάφραση σε μια πραγματιστική βάση, αναδεικνύοντας τη χρηστικότητα της, ενώ παράλληλα αποκαθιστά την έννοια της *κατά λέξη* μετάφρασης⁶⁰. Πρωτεύουσας σημασίας στο έργο του είναι οι έννοιες της *φυσικότητας* (*naturalness*), της *ακρίβειας* (*accuracy*) και της *οικονομίας* (*economy*). Ιδίως το επίπεδο της φυσικότητας στη μεταφραστική πρακτική τίθεται από τον ίδιο σε προτεραιότητα και σημαίνει ότι ο τρόπος γραφής και το υφολογικό επίπεδο λόγου του μεταφραστή καθορίζονται από το πού τοποθετείται το κείμενο (*setting of the text*), τον συγγραφέα του κειμένου-πηγής, το θέμα, αλλά και το αναγνωστικό κοινό⁶¹. Επίσης, η *κυριολεκτική* (*literal*) μετάφραση αποτελεί για τον ίδιο την σημαντικότερη μεταφραστική μέθοδο. Η πραγματιστική αυτή προσέγγιση του Newmark θέτει ως στόχο την παροχή στον μεταφραστή ενός πλαισίου *αρχών* (*principles*), *οριοθετημένων κανόνων* (*restricted rules*) και *βοηθητικών στοιχείων* (*hints*).

Και η προσέγγιση αυτή φαίνεται να υπηρετεί τη λογική και οργάνωση. Η ακρίβεια της κυριολεκτικής μετάφρασης υπό την προϋπόθεση της φυσικότητας και ορθής μεταφοράς του περικειμένου σίγουρα συμβάλλουν στην ορθή απόδοση ενός νομικού κειμένου από μια έννομη τάξη και γλώσσα προς μια άλλη. Ο νομικός μεταφραστής, έχοντας θέσει την προσέγγιση του Newmark ως υπενθύμιση κάθε φορά που ξεκινά το έργο του, μπορεί να οδηγείται σε μεταφράσματα συνεπή προς τα πρωτότυπα κείμενα, ακριβή ως προς την ορολογία και τοποθετημένα στο κατάλληλο πραγματολογικό πεδίο αναφοράς προκειμένου να γίνονται αντιληπτά από τον τελικό αναγνώστη.

3.4. Η προσέγγιση της Šarčenić (1985)

Η εξειδίκευση της Šarčenić στη νομική μετάφραση και η καταγραφή των μεταφραστικών διεργασιών που ακολουθεί ο νομικός μεταφραστής αποδεικνύονται ιδιαίτερα χρήσιμες και δεν θα μπορούσαν να παραλειφθούν από την παρούσα εργασία. Οι διεργασίες που χρησιμοποιεί ο νομικός μεταφραστής προκειμένου να

⁶⁰ Μπατσαλιά & Σελλά – Μάζη 2010, 54-55.

⁶¹ Newmark 1988, 26.

αναπληρώσει ορολογικά κενά μεταξύ των δύο γλωσσών και εννόμων τάξεων είναι⁶² η μεταγραφή (*transcription*)⁶³, δηλαδή η απόδοση ενός φθόγγου σε άλλη γραφή με τρόπο, ώστε να αποδίδεται η προφορά του. Η μεταγραφή κρίνεται αποδεκτή μόνο στην περίπτωση που ο όρος της ΓΠ έχει ήδη φυσικοποιηθεί στην ορολογία της ΓΣ ή εάν το νόημα του όρου συνάγεται από το περιεχόμενο· ο μεταγραμματισμός (*transliteration*), δηλαδή η μεταγραφή του όρου της ΓΣ με τη χρήση του αλφάβητου της ΓΣ όπου ο όρος της ΓΠ εμφανίζεται ως δάνειο στη ΓΣ· οι Λειτουργικές Προσεγγίσεις της Μετάφρασης⁶⁴· η προσαρμογή (*adaptation*), όπου ο όρος της ΓΠ προσαρμόζεται προκειμένου να κατασημάνει μια έννοια που υπάρχει στην κοινωνική πραγματικότητα της ΓΣ, ενώ επιτελεί ταυτόχρονα και παρόμοια λειτουργία· η λεξική επέκταση (*lexical expansion*), δηλαδή η προσθήκη συμπληρωματικών πληροφοριών από τον μεταφραστή είτε στο κυρίως κείμενο είτε ως υποσημείωση είτε ως παράλληλο γλωσσάρι. Συνήθως η επέκταση χρησιμοποιείται από τους νομικούς μεταφραστές προκειμένου να αντισταθμίσουν σημεία που αναγκαστικά έχουν υπομεταφραστεί· και η περιγραφική υποκατάσταση (*descriptive substitution*), κατά την οποία συνήθως παρατίθεται ο όρος της ΓΠ μεταγραμμένος στη ΓΣ, και ακολουθούμενος από όρο περιγραφικό εντός παρένθεσης. Η περιγραφική υποκατάσταση είναι συχνότατη και αξιοποιείται ιδίως σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει ακριβής αντιστοίχιση μεταξύ του όρου της ΓΠ και της νομικής ορολογίας της ΓΣ και δεν υπάρχει όρος που να κατασημαίνει την ίδια νομική έννοια.

Η αναλυτική καταγραφή των τεχνικών που προσανατολίζεται και απευθύνεται συγκεκριμένα στην ιδιόμορφη φύση της νομικής μετάφρασης καθιστά την προσέγγιση της Šarčenić την πλέον βοηθητική για έναν νομικό μεταφραστή. Ωστόσο, όπως αναφέραμε και παραπάνω, όλες οι προσεγγίσεις σε πολλά σημεία συναντώνται

⁶² El Ghazi & Bnini 2019, 129-130.

⁶³ Στα Ελληνικά δεν υπάρχει ευρέως διαδεδομένος όρος που να διαχωρίζει τη μεταγραφή που βασίζεται στην ορθογραφία (*transliteration*) από τη μεταγραφή που βασίζεται στην ακουστική αντιγραφή κειμένου σε διαφορετικό σύστημα γραφής (*transcription*) (πηγή: <https://cutt.ly/NfOI3Tt>). Πάντως, ο όρος *μεταγραμματισμός* βρέθηκε σε περιορισμένο, αλλά αξιόπιστο αριθμό πηγών (π.χ. <https://bit.ly/3gQ6M8c>).

⁶⁴ Βασίζονται στη γενική θεωρία της Μετάφρασης με την ονομασία “Skopos theory”, την οποία ανέδειξε ο Γερμανός Hans J. Vermeer στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και αρχές του 1980. Σύντομα απέκτησε μεγάλη απήχηση στους κύκλους των ακαδημαϊκών και στη διδασκαλία των μαθημάτων σε σχολές μετάφρασης και διερμηνείας. Η λειτουργική προσέγγιση της μετάφρασης στοχεύει στην παραγωγή ενός κειμένου που συνάδει με τις προσδοκίες πολιτισμικής υφής που έχει ο αναγνώστης στη ΓΣ. Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές θεωρίες περί μετάφρασης, σύμφωνα με τη λειτουργική προσέγγιση, και λαμβάνοντας υπ’ όψιν την επικοινωνιακή λειτουργία του μεταφράσματος, η μετάφραση του ίδιου κειμένου μπορεί να γίνεται με διαφορετικούς τρόπους (2019, 129).

και αλληλοσυμπληρώνονται, για αυτό και κρίνουμε ορθότερη την κριτική και συνδυαστική επεξεργασία της καθεμιάς, ανάλογα με τις μεταφραστικές ανάγκες κάθε γλώσσας και νομικού συστήματος.

4. Πηγές τεκμηρίωσης νομικής μετάφρασης

Ο νομικός μεταφραστής διαθέτει μια σειρά από βοηθητικές πηγές και εργαλεία για την ολοκλήρωση κάθε μεταφραστικού έργου. Στη συνέχεια θα αναλύσουμε καθεμία από τις πιο βασικές πηγές τεκμηρίωσης νομικής μετάφρασης (δίγλωσσα νομικά λεξικά, νομοθεσία και νομολογία, σώματα κειμένων και επικοινωνία με ειδικούς).

4.1. Λεξικά

Όπως αναφέρουμε και σε άλλα σημεία στην παρούσα εργασία, κρίνεται απαραίτητο ο νομικός μεταφραστής να έχει πρόσβαση σε όσο το δυνατόν περισσότερους γλωσσικούς και νομικούς πόρους. Τα δίγλωσσα νομικά λεξικά, καθώς και τα μονόγλωσσα ορολογικά λεξικά, αποτελούν αναμφισβήτητα από τα πλέον διαδεδομένα εργαλεία μετάφρασης, καθώς συνιστούν την πιο άμεση και πρακτική λύση, ιδίως στην περίπτωση ορολογίας. Ωστόσο, η αποκλειστική χρήση νομικού λεξικού δεν κρίνεται σε καμία περίπτωση επαρκής. Απαραίτητο είναι να γίνεται συμπληρωματική έρευνα σε αυτούσια νομικά κείμενα με τη συμβολή των οποίων θα επιτευχθεί η καλύτερη δυνατή απόδοση της ορολογίας. Μάλιστα, ένα παράδειγμα που καταδεικνύει την αναγκαιότητα παράλληλης αναζήτησης σε πρωτότυπα νομικά κείμενα αποτελεί και η λέξη *offense*⁶⁵. Η μετάφραση της λέξης στα ελληνικά είναι συνήθως *προσβολή*, ενώ στα κείμενα του αγγλοσαξονικού ποινικού δικαίου *offense* σημαίνει *έγκλημα*. Από την άλλη πλευρά, τα λεξικά αποδίδουν την έννοια σαν *προσβολή, εξύβριση, παράβαση, αδίκημα, πταίσμα*, αλλά όχι σαν *έγκλημα*. Μετά από σχετική έρευνα, όμως, σε κείμενο ποινικού νόμου⁶⁶ που ισχύει στο Ηνωμένο Βασίλειο, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι αγγλοσάξονες νομικοί χρησιμοποιούν τη λέξη για να αποδώσουν την έννοια του εγκλήματος, εναλλακτικά με τη λέξη

⁶⁵ Κανελλοπούλου-Μπότη 1999, 274. Κατά την αγγλική γραφή: *offence*.

⁶⁶ Βλ. Παράρτημα, νόμος *Serious Crime Act 2015*.

crime. Για τον λόγο αυτό, ο νομικός μεταφραστής οπωσδήποτε οφείλει να προσεγγίζει το νομικό κείμενο έχοντας προηγουμένως εξασφαλίσει παράλληλη πρόσβαση σε αντίστοιχα νομικά κείμενα και δείγματα γραφής στη ΓΠ και στη ΓΣ.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, ο χαρακτήρας των λεξικών ως πρακτικών και άμεσα προσβάσιμων εργαλείων τα καθιστά μια πολύ σημαντική βάση για κάθε μετάφραση. Εξάλλου, πέρα από την εξειδικευμένη νομική ορολογία, η ανάγκη για αναζήτηση οποιασδήποτε λέξης σε λεξικά δεν θα παύσει να υπάρχει, και κρίνουμε ότι ο εκπαιδευτικός ρόλος των λεξικών, ανεξαρτήτως επαγγέλματος, είναι σπουδαίος. Η αξία τους συνίσταται τελικά στο γεγονός ότι συμπληρώνουν και εμπλουτίζουν τις γλωσσικές γνώσεις ενός μεταφραστή, σε συνδυασμό και με την αξιοποίηση των υπολοίπων πηγών τεκμηρίωσης.

4.2. Σώματα Κειμένων

Ο μεταφραστής διαθέτει μια σειρά από μεταφραστικούς και γλωσσικούς πόρους με τη χρήση των Σωμάτων Κειμένων (ΣΚ), τα οποία χαρακτηρίζονται και ως *οντολογίες*, με «χωριστή αξιακή υπόσταση»⁶⁷. Η δυνατότητα εξαγωγής ορολογίας και η μελέτη των κειμενικών συμβάσεων που χαρακτηρίζουν και καθορίζουν ειδικά κειμενικά είδη στη ΓΠ και ΓΣ είναι λίγες μόνο από τις προοπτικές που παρέχονται προς αξιοποίηση από τον νομικό μεταφραστή. Για τον λόγο αυτό, κρίνουμε ότι αξίζει να αναλύσουμε περαιτέρω πτυχές του κλάδου αυτού της γλωσσολογίας, ως μεθοδολογίας κατά τη μετάφραση.

Η πιο βασική διάκριση είναι αυτή μεταξύ παράλληλων και συγκρίσιμων ΣΚ. Τα παράλληλα ΣΚ αναφέρονται σε κείμενα που περιέχουν το ΚΠ και το αντίστοιχο μετάφρασμα (π.χ. δικαστική απόφαση στα αγγλικά και στα ελληνικά), ενώ τα συγκρίσιμα ΣΚ περιέχουν κείμενα που συλλέγονται χρησιμοποιώντας το ίδιο πλαίσιο δειγματοληψίας και εφαρμόζοντας τις αρχές της ισορροπίας και της αντιπροσωπευτικότητας (π.χ. δικαστικές αποφάσεις παρόμοιου περιεχομένου στα αγγλικά και στα ελληνικά)⁶⁸. Τα μεν παράλληλα σώματα κειμένων χρησιμεύουν ιδιαίτερα στην έρευνα της μεταφραστικής διαδικασίας, ενώ τα συγκρίσιμα σώματα

⁶⁷ Σαριδάκης 2011, 160.

⁶⁸ Βλ. και McEnery, & Hardie 2012. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. New York: Cambridge University Press.

κειμένων έχουν ευρύτερη χρησιμότητα και σε άλλα πεδία. Τα συγκρίσιμα σώματα κειμένων συνήθως είναι δίγλωσσα, χωρίς ωστόσο να αποκλείεται ο μονόγλωσσος χαρακτήρας τους, προκειμένου να ερευνηθεί η ίδια θεματική σε όλες τις εκφάνσεις της ίδιας γλώσσας.

Ειδικότερα στον τομέα της νομικής μετάφρασης, η χρήση των συγκρίσιμων σωμάτων κειμένων μπορεί να συνδράμει σημαντικά τον μεταφραστή στο έργο του. Πέρα από την απομείωση του παράγοντα της διαίσθησης και του προσωπικού γλωσσικού ενστίκτου, τα συγκρίσιμα σώματα κειμένων ουσιαστικά παρέχουν όλες εκείνες τις πληροφορίες που θα επιθυμούσε κανείς να βρίσκει στα λεξικά⁶⁹. Μπορεί κανείς, δηλαδή, να ανακαλύψει τα «κρυμμένα» στοιχεία της κάθε γλώσσας και πολιτισμού μέσω της άμεσης διεπαφής με την έννοια του περικειμένου (context), αξιοποιώντας συμφραστικούς πίνακες (concordances), την έννοια του κειμενικού είδους (text type) και του υφολογικού επιπέδου (register).

Από την άλλη πλευρά, η χρήση των παράλληλων ΣΚ προσφέρει και εκείνη βαθειά επισκόπηση τόσο της ΓΠ όσο και της ΓΣ. Για παράδειγμα, με τη χρήση παράλληλων σωμάτων κειμένων ο μεταφραστής αναγνωρίζει τις μεταφραστικές μονάδες (translation units) ως τις μικρότερες εμπεριέχουσες κάποια «καθαρή» σημασία μονάδες (monosemous units)⁷⁰. Συνεπώς, η χρήση της μίας ή της άλλης κατηγορίας σωμάτων κειμένων εξαρτάται από και εναπόκειται στον ερευνητή ή μεταφραστή και ιδίως στον λόγο για τον οποίο κάνει τη χρήση αυτή. Θεωρούμε, πάντως ότι η χρήση παράλληλων ΣΚ είναι πιο συχνή κατά τη μεταφραστική πρακτική, ιδίως στις περιπτώσεις που υπάρχει ανάγκη για ταχεία ανεύρεση όρων⁷¹.

4.3. Νομοθεσία και νομολογία

Κοντά στην κατηγορία των ΣΚ ως πηγής τεκμηρίωσης της νομικής μετάφρασης βρίσκεται η νομοθεσία και νομολογία της ΓΠ και ΓΣ. Ο λόγος για τον οποίο

⁶⁹ Βλ. και Zanettin, F., Bernardini, S., and Stewart, D. (eds). 2003. *Corpora in Translator Education*. Manchester: St. Jerome.

⁷⁰ Wang 2006, 93.

⁷¹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση του EUR-Lex (<https://bit.ly/37ULbYf>). Από τη σχετική ιστοσελίδα: «Το EUR-Lex είναι η διαδικτυακή πύλη σας για πρόσβαση στο δίκαιο της ΕΕ. Παρέχει επίσημη και ολοκληρωμένη πρόσβαση στα νομικά έγγραφα της ΕΕ. Είναι διαθέσιμο σε όλες τις 24 επίσημες γλώσσες της ΕΕ και επικαιροποιείται καθημερινά».

επιλέξαμε να κάνουμε χωριστή μνεία έγκειται στο γεγονός ότι ο νομικός μεταφραστής συχνά προβαίνει σε αναζήτηση συγκεκριμένου όρου σε κείμενα νομοθετικού ή νομολογιακού περιεχομένου, προκειμένου να επιβεβαιώσει τον τρόπο χρήσης του όρου αυτού και όχι να εντοπίσει τη μετάφρασή του. Πολλές φορές ο νομικός μεταφραστής έχει ήδη την απάντηση στο μυαλό του, αλλά για διάφορους λόγους μπορεί να μην εμπιστεύεται την κρίση του. Η αναζήτηση σε «ατόφιο» κείμενο της νομοθεσίας ή/και της νομολογίας θα έρθει να επιβεβαιώσει ή να διαψεύσει την προδιάθεσή του.

4.4. Επικοινωνία με ειδικούς

Σε πολλές περιπτώσεις, η πρόσβαση σε λεξικά, γλωσσάρια και νομικά κείμενα παρόμοιου περιεχομένου με το προς μετάφραση κείμενο δεν είναι επαρκής για την ανεύρεση της μετάφρασης του υπό αναζήτηση όρου. Εν προκειμένω, κρίνεται απαραίτητο ο μεταφραστής να απευθύνεται στους ειδικούς του πεδίου, δηλαδή, στην περίπτωση μας, σε νομικούς, δικαστικούς και δικηγόρους, αλλά όχι μόνο. Φαινόμενο που παρατηρείται συχνά ιδίως σε δημόσια έγγραφα, είναι η χρήση συντομογραφιών και κωδικοποιημένων λέξεων για λόγους οικονομίας χρόνου των γραφειοκρατικών διαδικασιών⁷². Όταν ο νομικός μεταφραστής έρχεται αντιμέτωπος με ένα τέτοιο πρόβλημα, θεωρούμε ως αποτελεσματικότερη λύση την άμεση επικοινωνία είτε με το τμήμα που εξέδωσε το εν λόγω έγγραφο, είτε με άλλο τμήμα που υπάγεται στην ίδια υπηρεσία. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η αξιόπιστη απόδοση του όρου, η οποία θεμελιώνεται σε ερμηνεία προερχόμενη από το καθύλην όργανο που εξέδωσε το σχετικό έγγραφο.

⁷² π.χ. ΕΑΔ (Εθνική Αρχή Διαφάνειας), Δ/ση Μηχ/σης & Η.Ε.Σ (Διεύθυνση Μηχανοργάνωσης και Ηλεκτρονικής Επεξεργασίας Στοιχείων), κ.ά. Ιδιαίτερα χρήσιμος είναι ο ελληνικός οδηγός συντομογραφιών του Υπουργείου Εσωτερικών: <https://cutt.ly/ifOOIm3>. Αντίστοιχος οδηγός για τις αγγλικές δημόσιες υπηρεσίες υπάρχει διαθέσιμος στο <https://cutt.ly/7fOOObKg>.

5. Συγκριτικό Δίκαιο και νομική μετάφραση

Εκτός από τη Θεωρία της Μετάφρασης σε συνδυασμό με τον πρακτικό χαρακτήρα των πηγών τεκμηρίωσης κατά τη νομική μετάφραση, ο μεταφραστής συχνά αξιολογεί αρχές και από ένα άλλο πεδίο δικαίου, αυτό του Συγκριτικού Δικαίου. Στην παρούσα εργασία επιχειρούμε ουσιαστικά να εντάξουμε τη διαφοροποίηση δύο νομικών γλωσσών - όπως προκύπτει από τη μεταφραστική διαδικασία - στο πλαίσιο της διαφοροποίησης των αντίστοιχων νομικών συστημάτων στα οποία ανήκουν. Αναπόφευκτο βήμα στην ερευνητική αυτή προσπάθεια αποτελεί και η σύγκριση των δύο δικαίων. Το Συγκριτικό Δίκαιο αποτελεί έναν κλάδο δικαίου, για τον οποίο κρίνεται απαραίτητη η έρευνα και η χρήση κατάλληλων επιστημονικών μεθόδων, προκειμένου η σχετική μελέτη να μην αποτελεί μια απλή περιγραφή των διαφορετικών δικαίων, αλλά να αποτελεί πράγματι συστηματοποιημένη σύγκριση. Όπως υποστηρίζει η Μουσταΐρα (2012, 16), ωστόσο, «θα πρέπει να γίνει επίσης δεκτό ότι τα δίκαια που μελετά και συγκρίνει αποτελούν πραγματικά δίκαια, δηλαδή ενιαία σύνολα, νομικά συστήματα, όλα ισότιμης αξίας και ενδιαφέροντος». Γι' αυτό, πρέπει να επισημανθεί ότι στην παρούσα εργασία δεν προβαίνουμε σε ολοκληρωμένη συγκριτική μελέτη των δύο δικαίων ως κοινωνικών, πολιτικών και ιστορικών οντοτήτων, αλλά σε σταχυολογική σύγκριση ορισμένων θεμελιωδών εννοιών των δικαίων, όπως διαφαίνεται από την επεξεργασία επιλεγμένων αγγλικών νομικών θεσμών.

Η σύγκριση που επιχειρούμε συνίσταται κατά βάση στην ανάδειξη των πραγματολογικών διαφορών και ομοιοτήτων των δύο δικαίων, στο πλαίσιο της μεταφραστικής διαδικασίας και πρακτικής, με αξιοποίηση των γνώσεών μας από τους επιστημονικούς κλάδους της Γλωσσολογίας, της Μετάφρασης και, φυσικά, της Νομικής. Πιο συγκεκριμένα, θα προβούμε σε σύγκριση των δύο δικαίων, η οποία θα αναδειχθεί στο κύριο μέρος της έρευνάς μας, όπου θα αναλυθούν οι συνήθεις μεταφράσεις όπως καταγράφονται στο Νομικό Λεξικό και σε άλλες πηγές νομικού περιεχομένου. Δεν αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας εργασίας η ολοκληρωμένη συγκριτική μελέτη των δύο δικαίων, χωρίς να παύει αυτή να αποτελεί μια άκρως ενδιαφέρουσα και πολύπλευρη ενασχόληση. Εξάλλου, υποστηρίζεται⁷³ ότι η ίδια η νομική μετάφραση είναι διαρκές εφαρμοσμένο συγκριτικό δίκαιο. Θα μπορούσαμε,

⁷³

Κανελλοπούλου-Μπότη 2003, 7.

συνεπώς, να ισχυριστούμε ότι προβαίνουμε σε μία, σε κάθε περίπτωση, τοποθετούμενη υπό συγκεκριμένο πρίσμα σύγκριση, αξιοποιώντας παρεμπιπτότως μεθόδους του Συγκριτικού Δικαίου.

5.1. Συστήματα κοινοδικαίου (common law) και συστήματα ηπειρωτικού δικαίου (civil law)

Βασική διαφοροποίηση μεταξύ των νομικών συστημάτων που επικρατούν στην Ευρώπη είναι ο διαχωρισμός τους σε κοινοδικαίο (Ηνωμένο Βασίλειο) και σε ηπειρωτικό δίκαιο (ενδεικτικά: Ελλάδα, Γαλλία, Γερμανία). Βασικό χαρακτηριστικό των ευρωπαϊκών ηπειρωτικών δικαίων είναι η θεμελίωση του ιδιωτικού δικαίου στο ρωμαϊκό δίκαιο, και ακριβέστερα, στο δίκαιο του Ιουστινιάνειου Corpus Juris⁷⁴. Το ρωμαϊκό δίκαιο λειτούργησε αρχικά ως δευτερεύουσα πηγή δικαίου, εφαρμοζόταν δηλαδή μόνο όταν το τοπικό δίκαιο και το έθιμο δεν περιείχαν σχετική πρόβλεψη, ενώ με το πέρασμα των χρόνων, και ιδίως κατά τον 17ο και 18ο αιώνα, κατέστη απαραίτητη η ενιαία κωδικοποίηση του δικαίου. Το ηπειρωτικό δίκαιο βασίζεται στη νομοθεσία για την έκδοση δικαστικών αποφάσεων, χωρίς όμως να μην λαμβάνει καθόλου υπ' όψιν προηγούμενες δικαστικές αποφάσεις. Παράλληλα, οι δικαστικές αποφάσεις θεμελιώνονται (με πολλές παραλλαγές και ιδιομορφίες ανά κράτος) σε δογματικό ή νομοθετικό σύστημα, αναδεικνύοντας έτσι έναν έντονα πραγματιστικό και ορθολογιστικό χαρακτήρα.

Από την άλλη πλευρά, το κοινοδικαίο προέκυψε από τη «σύγκρουση» Σαξόνων και Νορμανδών, ενώ το εν γένει αγγλικό δίκαιο έχει κατ' ουσίαν γερμανική προέλευση. Οι μεν Σάξονες προσπάθησαν να διατηρήσουν τα έθιμά τους, ενώ οι Νορμανδοί προσπάθησαν να εισάγουν τη νομοθεσία τους⁷⁵. Επιχειρώντας μια σύντομη αναδρομή, παρατηρούμε ότι ήδη περί τα μέσα του 13ου αιώνα οι δικαστές των Βασιλικών Δικαστηρίων ταξίδευαν σε όλη τη χώρα για την επίλυση νομικών ζητημάτων και προέβαιναν στην εφαρμογή των κατά τόπους εθιμικών κανόνων. Αφού επέστρεφαν στο Λονδίνο, αντάλλασσαν απόψεις και ανέλυαν τα τοπικά δίκαια, προχωρώντας σταδιακά σε μια ενιαία εφαρμογή ενός συνόλου κανόνων όπως είχαν

⁷⁴ Μουσταίρα 2012, 53.

⁷⁵ ό.π. 58.

προκύπτει από τη σύνθεση των εθιμικών κανόνων της κάθε περιοχής. Το σύνολο αυτό των κανόνων δεν περιεχόταν σε ένα κωδικοποιημένο κείμενο, αλλά ήταν οι ίδιες οι δικαστικές αποφάσεις οι οποίες πλέον παρήγαγαν δίκαιο (αρχή του *stare decisis*).

Για να δικαστεί η υπόθεση προσώπου ενώπιον των Βασιλικών Δικαστηρίων, απαιτούνταν η προηγούμενη έκδοση ειδικού εγγράφου, του *writ*. Με το έγγραφο αυτό, ο εναγόμενος υποχρεωνόταν να συμμορφωθεί με την δικαστική απόφαση, ενώ ο θεσμός αυτός καταργήθηκε στα μέσα του 19ου αιώνα. Η σημασία της έκδοσης των εγγράφων αυτών είναι μεγάλη, διότι αναδεικνύει ένα βασικό χαρακτηριστικό των κοινοδικαίου: τον πρωτεύοντα ρόλο των δικονομικών κανόνων⁷⁶. Επίσης, από τον θεσμό αυτόν προκύπτει και η θεμελιώδης αρχή του κοινοδικαίου περί μη διάκρισης μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου, μιας και η έκδοση *writ* ήταν υποχρεωτική για το σύνολο των υποθέσεων.

Το γεγονός ότι το κοινοδίκαιο απέτυχε να ακολουθήσει τις κοινωνικές εξελίξεις, οδήγησε στην ανάπτυξη ενός συμπληρωματικού συστήματος δικαίου, αυτό της *equity* (η αρχαιοελληνική *επιείκεια*, ή η ρωμαϊκή *aequitas*). Η *επιείκεια* διέπεται από μια σειρά από αξιώματα που λειτουργούν ως κατευθυντήριες γραμμές για την επίλυση υποθέσεων, οι πιο σημαντικές από τις οποίες ορίζουν την αποκατάσταση κάθε παράβασης δικαίου, την ισότιμη κατανομή των βαρών στα δύο μέρη, την ισοτιμία και την αρχή της χρονικής προτεραιότητας. Με τη δικαστική μεταρρύθμιση του 1873-1875 στην Αγγλία ενοποιήθηκαν οι δικαιοδοσίες του *common law* και της *equity*, αποτελώντας πλέον μια ενιαία έννομη τάξη⁷⁷.

5.2. Γενική σύγκριση των δύο νομικών συστημάτων

Από μια γενική επισκόπηση των χαρακτηριστικών των δύο συστημάτων δικαίου, συνάγουμε μια γενική παρατήρηση ως προς την θέαση του δικαίου από τα δύο συστήματα: το μεν αγγλοσαξονικό δίκαιο αντιμετωπίζει τις υποθέσεις περισσότερο εμπειρικά, προσεγγίζει με τρόπο ελαστικό τις πηγές δικαίου και εφαρμόζει νομικές μεθόδους με τρόπο περισσότερο περιπτώσιολογικό και πρακτικό. Ταυτόχρονα, αξιοποιεί την, περισσότερο συγκεκριμένη, επαγωγική συλλογιστική και αποφεύγει τις

⁷⁶

ό.π.

⁷⁷

ό.π. 62.

θεωρητικές και δογματικές κατασκευές⁷⁸. Θα μπορούσαμε δηλαδή να ισχυριστούμε ότι η αγγλοσαξονική προσέγγιση εφαρμόζει το δίκαιο περισσότερο ρεαλιστικά και πρακτικά.

Από την άλλη, το ηπειρωτικό σύστημα δικαίου, με τις επιμέρους διαφοροποιήσεις και παραλλαγές του, προσεγγίζει την επίλυση των υποθέσεων κατά τρόπο περισσότερο πραγματιστικό και βασισμένο στη θεωρία. Σε πολλά κράτη με το συγκεκριμένο σύστημα δικαίου, οι αποφάσεις των δικαστών βασίζονται σε εκτενείς συλλογισμούς με συχνή επίκληση αφηρημένων εννοιών και αξιωμάτων. Γίνεται χρήση της περισσότερο αφηρημένης απαγωγικής συλλογιστικής⁷⁹ και ως γενική αρχή ισχύει το αξίωμα ότι οι προηγούμενες δικαστικές αποφάσεις δεν παράγουν δεδικασμένο, δεν δεσμεύουν δηλαδή μελλοντικά τους δικαστές κατά την εκδίκαση παρόμοιων υποθέσεων. Μέσω της προσέγγισης αυτής, έχει εδραιωθεί στα συστήματα αυτά, μεταξύ αυτών και το ελληνικό δίκαιο, ένα σύνολο κανόνων φυσικού δικαίου.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, πάντως, το γεγονός ότι τα επιμέρους χαρακτηριστικά των δύο συστημάτων δεν είναι στεγανοποιημένα και απόλυτα. Το αγγλοσαξονικό δίκαιο μπορεί να είναι ένα δίκαιο κατά βάση δικαστικό, βασισμένο δηλαδή στη νομική ισχύ των δικαστικών αποφάσεων, δεν παύει όμως και αυτό να υπακούει στις αρχές του ορθού λόγου και του σεβασμού του νόμου⁸⁰. Μάλιστα, στα αγγλοσαξονικά συστήματα δικαίου παρατηρείται έντονα μια τάση συγκερασμού των δύο πηγών δικαίου (νομοθετικού και δικαστικού), ώστε να θεωρούνται πλέον ισότιμες πηγές δικαίου⁸¹. Από την άλλη, και στα ηπειρωτικά συστήματα δικαίου, το περιεχόμενο της νομολογίας παίζει πλέον καθοριστικό ρόλο στην έκδοση των δικαστικών αποφάσεων, με συχνή την επίκληση συλλογισμών προηγούμενων αποφάσεων προς θεμελίωση των νέων⁸². Αξιοσημείωτη, εξάλλου, είναι η παρατήρηση ότι η θεμελιώδης διαφορά μεταξύ του common law και των ευρωπαϊκών

⁷⁸ ό.π. 66.

⁷⁹ ό.π.

⁸⁰ Σύμφωνα με τον Βασιλόγιαννη (2016, 5): «(...) ο αγγλοσάξονας δικαστής δεν θέτει δίκαιο (ως νομοθέτης). Δηλαδή, ακόμη και αν δεν υφίσταται νόμος, *ad hoc* νομολογία ή έθιμο, πράγμα που ασφαλώς συνέβαινε σε κάποιες χρονολογικά πρώτες κρίσιμες αποφάσεις, τις οποίες έχει ήδη σκεπάσει η σκόνη του ιστορικού χρόνου, ο δικαστής εξακολουθεί να δεσμεύεται από το δίκαιο ή, με άλλα λόγια, ο δικαστής δεν είναι εξουσιοδοτημένος να το *θεσπίσει*, αλλά να το *ανακαλύψει*».

⁸¹ Μουσταίρα 2012, 66.

⁸² Στην Ελλάδα, καθοριστικές θεωρούνται, μεταξύ άλλων, οι αποφάσεις του Ε' τμήματος του ΣτΕ σχετικά με το περιβάλλον. Για περισσότ. βλ. Καράκωστας, Ι. 2011. *Περιβάλλον & Δίκαιο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

ηπειρωτικών συστημάτων δικαίου έγκειται στη δομή των δύο δικαίων και όχι στις πηγές που αυτά αξιοποιούν⁸³. Συνεπώς, μπορούμε να κάνουμε λόγο για εκ διαμέτρου αντίθετα νομικά συστήματα στο μέτρο που αυτά κρίνονται με βάση τη δομή και τη φιλοσοφία της σύλληψης του νόμου, αλλά όχι για απόλυτο διαχωρισμό αυτών ως προς τις νομικές πηγές τους.

6. Το βρετανικό κοινοδίκαιο

6.1. Σύντομη αναδρομή

Το Ηνωμένο Βασίλειο της Αγγλίας και Βορείου Ιρλανδίας αποτελείται από την Αγγλία (η οποία αποτελεί ανεξάρτητο κράτος από την Νορμανδική εισβολή), τη Σκωτία, την Ουαλία και τη Βόρειο Ιρλανδία, αποτελούμενη από τις έξι κομητείες του Ωλστερ, το τελευταίο τμήμα από την βρετανική κατάκτηση της Ιρλανδίας.

Ο κοινοβουλευτισμός διαμορφώθηκε σταδιακά με τα κύρια κομβικά σημεία στη διαδικασία αυτή να είναι η κατάρτιση: της Magna Carta το 1215, με την οποία τέθηκε περιορισμός στην εξουσία του μονάρχη· του Habeas Corpus το 1679, με το οποίο κατοχυρώνεται η ατομική ασφάλεια των υπηκόων έναντι του μονάρχη· του Bill of Rights (1689), με το οποίο κατοχυρώνεται ότι το κοινοβούλιο είναι υπέρτερο του μονάρχη· και του Reform of the Parliament Acts (1911 και 1949), με το οποίο κατοχυρώνεται το δικαίωμα των πολιτών να εκλέγουν τους βουλευτές. Παρατηρείται ότι η μοναρχία έχανε διαχρονικά συνεχώς τη δύναμή της προς όφελος του κοινοβουλίου. Μετά και τη βιομηχανική επανάσταση ενισχύεται το κράτος πρόνοιας, ενώ σημαντικό ρόλο παίζει το εθιμικό δίκαιο. Το σύστημα του Common Law θεμελιώνεται σταθερά, με το έθιμο να εξακολουθεί πάντως να υπάρχει ως αυτόνομη πηγή δικαίου⁸⁴. Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και μέχρι και τη δεκαετία του 1960, η Βρετανία έχασε σταδιακά σχεδόν όλες τις αποικίες της. Έγινε μέλος των Ηνωμένων Εθνών το 1945, του NATO το 1949, ενώ το 1973, έπειτα από διαβουλεύσεις ετών και αρχική δυσπιστία, προσχώρησε στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, οι οποίες μετεξελίχθηκαν στη σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το νομικό σύστημα της Αγγλίας και της Ουαλίας έχει εξελιχθεί τα τελευταία

⁸³ David 1973, 87, όπως αναφέρεται στη Μουσταΐρα 2012, 67.

⁸⁴ Βλ. Παπαγεωργίου 2014.

1000 χρόνια και αποτελεί ένα από τα πιο ανεξάρτητα συστήματα παγκοσμίως. Η ανεξαρτησία αυτή συνίσταται στο γεγονός ότι κάθε άτομο έχει δικαίωμα σε δίκαιη δίκη (fair trial), οι δικαστές εκδίδουν αποφάσεις που βασίζονται στον νόμο, η κυβέρνηση δεν μπορεί να επηρεάσει τη δικαστική λειτουργία, ενώ οι δικαστές επιλέγονται μέσα από αξιοκρατικές διαδικασίες και στη συνέχεια διορίζονται από τη Βασίλισσα. Το 2005, με τον νόμο *Constitutional Reform Act* κατοχυρώθηκε και τυπικά η διάκριση των εξουσιών (ή λειτουργιών): εκτελεστική (κυβέρνηση), νομοθετική (βουλή των κοινοτήτων και βουλή των λόρδων), δικαστική (δικαστικοί λειτουργοί).

6.2. Τα χαρακτηριστικά της βρετανικής έννομης τάξης σήμερα

Το πολίτευμα της Αγγλίας είναι η συνταγματική μοναρχία, με τη βασίλισσα να έχει εξέχοντα ρόλο ως αρχηγός του κράτους. Πηγή της εξουσίας δεν είναι ο λαός αλλά 'the Queen in Parliament' και η ίδια ηγείται της εκτελεστικής, νομοθετικής και δικαστικής εξουσίας, καθώς και της αγγλικανικής εκκλησίας, ενώ απονέμει τίτλους και προνόμια. Ο αρχηγός του κόμματος που πλειοψηφεί στις εκλογές διορίζεται πρωθυπουργός από τη βασίλισσα, επιλέγει υπουργούς (Secretaries of State) και διευθύνει την κυβέρνηση (cabinet). Η νομοθετική εξουσία απαρτίζεται από το κοινοβούλιο (parliament) που αποτελείται από τη Βουλή των Λόρδων (House of Lords) ή Άνω Βουλή και από τη Βουλή των Κοινοτήτων (House of Commons) ή Κάτω Βουλή. Ο λαός ασκεί την εξουσία μέσω των εκπροσώπων του, ενώ η Βουλή των Λόρδων μάλλον αποτελεί κατάλοιπο του φεουδαρχικού συστήματος, όντας το μόνο μη εκλεγμένο νομοθετικό σώμα σε σύγχρονη δημοκρατία. Η δικαστική εξουσία διαθέτει Κατώτερα (Κομητειακά Δικαστήρια/County Courts, Ειρηνοδικεία/Magistrate Courts και Δικαστήριο του Στέμματος/Crown Court) και Ανώτερα Δικαστήρια (Πρωτοδικείο/High Court of Justice, Εφετείο/Court of Appeal, Supreme Court).

Τα Ειρηνοδικεία (Magistrate Courts) και το Δικαστήριο του Στέμματος (Crown Court) εκδικάζουν ποινικές, ενώ τα Κομητειακά (County Courts) αστικές υποθέσεις. Παράλληλα, υπάρχουν και πολιτικά και διοικητικά πρωτοδικεία και εφετεία (Tribunals) τα οποία ασχολούνται μεταξύ άλλων και με υποθέσεις εργατικού δικαίου και δικαίου μετανάστευσης. Το Πρωτοδικείο (High Court) εκδικάζει πιο

περίπλοκες υποθέσεις από μια σειρά από κατηγορίες δικαίων, ενώ το Εφετείο (Court of Appeal) αποφαινεται επί εφέσεων κατά αποφάσεων αστικών και ποινικών δικαστηρίων. Ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου (Supreme Court) κατατίθενται προσφυγές κατά αποφάσεων του συνόλου των δικαστηρίων του Ηνωμένου Βασιλείου.

Το σύνολο των βρετανικών συνταγματικών κανόνων δεν περιέχεται σε ένα ενιαίο κωδικοποιημένο κείμενο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η χώρα δεν διαθέτει σύνταγμα. Εφόσον ένα κράτος διαθέτει κανόνες για το ποιος κατέχει την εξουσία να κυβερνά, με ποιους περιορισμούς και υπό ποιους όρους αυτή αποκτάται και μεταβιβάζεται, τότε το κράτος διαθέτει και σύνταγμα. Οι τρεις βασικές αρχές που διέπουν το βρετανικό σύνταγμα είναι η διάκριση των εξουσιών, η υπεροχή ή κυριαρχία του Κοινοβουλίου και ο «κανόνας του νόμου» ή «κράτος δικαίου» ή η «υπεροχή του νόμου» (rule of law)⁸⁵. Οι τρεις εξουσίες, λοιπόν, (νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική) είναι διακριτά χωριστές, κάθε νόμος που έχει ψηφιστεί από το Κοινοβούλιο πρέπει να εφαρμόζεται από κάθε δικαστήριο και, ταυτόχρονα, το κράτος ασκεί την εξουσία του βασισμένο αποκλειστικά σε θεσπισμένους κανόνες. Ιστορικά μακροβιότερη πηγή του βρετανικού κοινοδικαίου είναι η νομολογία (*case law*), ωστόσο σημαντικότερη πηγή δικαίου αποτελούν πλέον οι πράξεις που ψηφίζει το Κοινοβούλιο (*Acts of Parliament*), καθώς υπερισχύουν έναντι των λοιπών πηγών. Άλλη πηγή δικαίου είναι οι κανονιστικές πράξεις της Διοίκησης (*delegated legislation*), η οποία διαθέτει την κανονιστική εξουσία (αν και μόνο το Κοινοβούλιο μπορεί να νομοθετεί), προκειμένου να εξειδικεύει την εφαρμογή των νομοθετημένων από το Κοινοβούλιο διατάξεων οι οποίες συχνά έχουν αρκετά ευρύ περιεχόμενο⁸⁶. Επίσης, άλλες πηγές δικαίου στην Αγγλία είναι η αρχή της επιείκειας (*equity*), το έθιμο και οι διεθνείς συνθήκες.

Σημαντική πηγή αποτέλεσε για την Αγγλία μέχρι σήμερα και το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο είναι το μόνο που υπερισχύει έναντι των πράξεων του Κοινοβουλίου. Δεδομένου ότι η έξοδος της χώρας από την Ένωση βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη, με το 2020 να αποτελεί το πρώτο από μια σειρά πολλών μεταβατικών ετών, θα έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να παρακολουθήσει κανείς πώς η βρετανική έννομη

⁸⁵ Elliott & Quinn 2019, 4.

⁸⁶ Μας θυμίζει το άρθρο 43 παράγραφος 2 εδάφιο β' του ελληνικού Συντάγματος: «(...) Εξουσιοδότηση για έκδοση κανονιστικών πράξεων από άλλα όργανα της διοίκησης επιτρέπεται προκειμένου να ρυθμιστούν ειδικότερα θέματα ή θέματα με τοπικό ενδιαφέρον ή με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό».

τάξη θα μπορέσει να εντοπίσει το ενσωματωμένο σε αυτή Δίκαιο της ΕΕ, και, κυρίως, σε τι βαθμό τελικά θα το απομονώσει ή θα το διατηρήσει.

7. Το ελληνικό δίκαιο

7.1. Σύντομη αναδρομή

Η ιστορία της νεότερης Ελλάδας και επομένως και η ιστορική εξέλιξη της έννομης τάξης της χώρας στη σημερινή μορφή της, ξεκινά με την Επανάσταση του 1821 και την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους (Πελοπόννησος και μέρος της Στερεάς Ελλάδας) το έτος 1828, με κυβερνήτη τον Ιωάννη Καποδίστρια. Μέχρι το τέλος του 19ου και στη διάρκεια του 20ού αιώνα, δημιουργήθηκαν διάφορα βραχύβια συντάγματα. Από το 1832 μέχρι το 1974 το Ελληνικό κράτος ήταν βασιλείο (με διαστήματα χωρίς βασιλεία). Μετά την ανατροπή του Όθωνα ψηφίστηκε το 1864 στην Αθήνα Σύνταγμα, το οποίο εισήγαγε τον θεσμό της βασιλευόμενης δημοκρατίας, ενώ ακολούθησαν πολλές αναθεωρήσεις ή απόπειρες αναθεωρήσεων. Το ισχύον σύνταγμα, όπως έχει αναθεωρηθεί το 1986, το 2001, το 2008 και το 2019, ψηφίστηκε από την πέμπτη Αναθεωρητική Βουλή και τέθηκε σε ισχύ στις 11 Ιουνίου 1975. Το 1981 η χώρα έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), της σημερινής ΕΕ.

7.2. Τα χαρακτηριστικά της ελληνικής έννομης τάξης σήμερα

Το ισχύον Σύνταγμα της χώρας κατοχυρώνει το Πολίτευμα της Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, με θεμέλιο τη λαϊκή κυριαρχία (άρθρο 1, παρ. 1 και 2). Η δικαστική λειτουργία αποτελεί μία από τις τρεις ανεξάρτητες και ισότιμες λειτουργίες, μαζί με τη νομοθετική και την εκτελεστική, σύμφωνα με την κατοχυρωμένη στο άρθρο 26 του Συντάγματος θεμελιώδη και μη αναθεωρητέα αρχή της διάκρισης των λειτουργιών που αποτελεί οργανωτική βάση του πολιτεύματος.

Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, η εκτελεστική από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση,

ενώ η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια. Πηγές του ελληνικού δικαίου είναι το Σύνταγμα, οι γενικά παραδεδεγμένοι κανόνες του δημοσίου διεθνούς δικαίου, οι Διεθνείς συμβάσεις μετά την κύρωσή τους από νόμο, οι Κανονισμοί του ευρωπαϊκού δικαίου, οι Νόμοι αυξημένης τυπικής ισχύος (άρ. 107 Σ), οι Νόμοι και οι κανονιστικές πράξεις της Διοίκησης. Δευτερογενείς πηγές δικαίου, ιδίως στο πεδίο του Ιδιωτικού Δικαίου, οι οποίες ισχύουν μόνο στην έκταση που πρωτογενής πηγή δικαίου παραπέμπει σε αυτές, είναι οι Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας (ΣΣΕ), οι διαιτητικές αποφάσεις, η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη, οι συνήθειες και τα συναλλακτικά ήθη. Το Σύνταγμα υπερισχύει έναντι όλων των εθνικών νομικών πράξεων, και ακολουθούν ο νόμος, το προεδρικό διάταγμα και εν συνεχεία οι διοικητικές πράξεις. Οι ιδρυτικές συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατατάσσονται στο ίδιο τυπικό επίπεδο με το Σύνταγμα, ενώ οι υπόλοιπες διεθνείς νομικές πράξεις υπερισχύουν των εθνικών νομικών πράξεων, εξαιρουμένου του Συντάγματος. Μπορεί η νομολογία να μην αποτελεί τυπική πηγή δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη, ωστόσο η πάγια νομολογία ανώτατων δικαστηρίων ακολουθείται στις περισσότερες περιπτώσεις από τα λοιπά δικαστήρια, τάση που συμβάλλει κατά τη γνώμη μας στην ασφάλεια δικαίου.

Τα δικαστήρια στην Ελλάδα χωρίζονται σε διοικητικά, πολιτικά και ποινικά. Στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια υπάγονται οι διοικητικές διαφορές (π.χ. προσφυγή κατά του Δημοσίου). Τακτικά διοικητικά δικαστήρια είναι τα διοικητικά πρωτοδικεία, τα διοικητικά εφετεία, ενώ το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο είναι το Συμβούλιο της Επικρατείας. Στα πολιτικά δικαστήρια υπάγονται ιδιωτικές διαφορές (π.χ. αγωγή για προσβολή προσωπικότητας) και υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας (π.χ. αγωγή διαζυγίου). Πολιτικά δικαστήρια είναι τα ειρηνοδικεία, τα πρωτοδικεία και τα εφετεία, ενώ ανώτατο πολιτικό δικαστήριο είναι ο Άρειος Πάγος. Στην αρμοδιότητα των τακτικών ποινικών δικαστηρίων ανήκει η τιμωρία των εγκλημάτων και η λήψη των μέτρων που προβλέπουν οι ποινικοί νόμοι. Τακτικά ποινικά δικαστήρια είναι τα πταισματοδικεία, τα πλημμελειοδικεία, τα τριμελή εφετεία πλημμελημάτων, τα τριμελή εφετεία κακουργημάτων, τα πενταμελή εφετεία, τα μικτά ορκωτά δικαστήρια (ΜΟΔ), τα μικτά ορκωτά εφετεία (ΜΟΕ) και τα δικαστήρια ανηλίκων, ενώ ανώτατο ποινικό δικαστήριο είναι ο Άρειος Πάγος ως ακυρωτικό.⁸⁷

⁸⁷

Βοηθητικό κείμενο *Διάκριση δικαστηρίων στην Ελλάδα*, 2017. Διαθέσιμο σε:

B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Μεθοδολογία

Πυρήνας της παρούσας εργασίας είναι η διαδικασία σχηματισμού όρων στο πλαίσιο της Ορολογίας. Η τυποποίηση (standardization) της ορολογίας κάθε θεματικού πεδίου βάσει συγκεκριμένων αρχών συμβάλλει στην ακρίβεια και σαφήνεια κάθε ειδικού λεξιλογίου και πραγματοποιείται από τεχνικές επιτροπές ορολογίας (TC 37 του ISO, TE21 του ΕΛΟΤ), οι οποίες καταρτίζουν πρότυπα τυποποιημένων ορολογίων με σκοπό την καθοδήγηση των ειδικών κάθε πεδίου⁸⁸. Οι αρχές που διέπουν τον σχηματισμό όρων καταγράφονται στο αντίστοιχο κεφάλαιο του προτύπου ΕΛΟΤ 402 «Ορολογική εργασία – Αρχές και μέθοδοι»⁸⁹, το οποίο αποτελεί μεταφορά του Διεθνούς Προτύπου ISO 704:2000 “Terminology work – Principles and methods”⁹⁰. Οι αρχές αυτές έχουν διαγλωσσικό χαρακτήρα και εφαρμόζονται τόσο κατά τη δημιουργία νέων όρων όσο και κατά την επιλογή του πλέον κατάλληλου μεταξύ δύο ή περισσότερων συνώνυμων όρων. Πρόκειται για την αρχή της διαφάνειας (transparency), της συνέπειας (consistency), της (γλωσσικής) καταλληλότητας (appropriateness), της (γλωσσικής) οικονομίας (linguistic economy), της παραγωγικότητας (και συνθετικότητας) (derivability and compoundability), της (γλωσσικής) ορθότητας (linguistic correctness), καθώς και της (γλωσσικής) εντοπιότητας (preference for native language). Οι εν λόγω αρχές και η εφαρμογή τους εξαρτώνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τα λεξικά, μορφολογικά, συντακτικά και φωνολογικά χαρακτηριστικά της εκάστοτε γλώσσας⁹¹. Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι ακόμη και μετά τη διατύπωση γενικών αρχών που μπορούν θεωρητικά να εφαρμόζονται σε κάθε γλώσσα, η εξειδικευμένη έρευνα λαμβάνοντας τις ιδιαιτερότητες κάθε γλώσσας κρίνεται απαραίτητη.

⁸⁸ Βαλεοντής & Κριμπάς 2014, 158.

⁸⁹ Βλ. διμηνιαίο περιοδικό *Ορόγραμμα* της ΕΛΕΤΟ: Φύλλο αρ. 102, Μάιος-Ιούνιος 2010. Διαθέσιμο σε: <https://bit.ly/3jVQTyE>.

⁹⁰ Διαθέσιμο σε: <https://bit.ly/312CN5H>

⁹¹ Βαλεοντής & Κριμπάς 2014, 159.

Εξακριβώνοντας εάν ένας όρος ανταποκρίνεται επαρκώς στην αρχή της διαφάνειας, ελέγχουμε εάν τελικά δηλώνει με σαφήνεια το περιεχόμενο της έννοιας. Αξιολογούμε, δηλαδή, εάν αποδίδονται τυχόν διακριτικά χαρακτηριστικά της έννοιας που κατασημαίνει ο αγγλικός, στην περίπτωσή μας, όρος⁹², ενώ ταυτόχρονα ο όρος είναι διαφανής όταν από αυτόν μπορεί να συναχθεί, έστω και μερικώς η κατασημαινόμενη έννοια, χωρίς κανέναν ορισμό⁹³. Με άλλα λόγια, η έννοια την οποία αντιπροσωπεύει ο όρος διαφαίνεται από την ίδια τη μορφολογία του με τρόπο σαφή και σημασιολογικά ουδέτερο.

Στη συνέχεια, εξειδικεύουμε περισσότερο στο ειδικό θεματικό πεδίο της Νομικής Επιστήμης προχωρώντας στον έλεγχο τήρησης της αρχής της συνέπειας. Ασχολούμαστε, δηλαδή, με το εάν ο προς εξέταση όρος ακολουθεί σχήματα γνωστά και αποδεκτά στη νομική ορολογία⁹⁴ και εάν εντάσσεται ομαλά στο ορολόγιο του συγκεκριμένου θεματικού πεδίου. Εξάλλου, το σύνολο των κοινώς αποδεκτών και χρησιμοποιούμενων σε νομικά κείμενα νομικών όρων δεν αποτελεί ένα τυχαίο σύνολο λέξεων, αλλά ένα συνεκτικό σύστημα που αντιστοιχεί στο σύστημα εννοιών του πεδίου⁹⁵. Πρέπει, δηλαδή, να υπάρχει ορολογική συνέπεια μεταξύ του νέου όρου και των όρων που απαρτίζουν το Νομικό Ορολόγιο⁹⁶.

Εκτός από διαφανής και συνεπής, ο όρος πρέπει να είναι και κατάλληλος να αποδώσει τη γλωσσική συμπεριφορά της καθομιλουμένης, εναρμονιζόμενη με τα ήθη της Νομικής Επιστήμης. Σύμφωνα με την αρχή της γλωσσικής καταλληλότητας, η διαδικασία σχηματισμού κάθε όρου πρέπει να ακολουθεί καθιερωμένες δομές και ευρείας χρήσης σημασιολογικά σχήματα, χωρίς δημιουργία ασαφειών και αντιφατικών νοημάτων, ενώ πρέπει απαραίτητα να διακρίνεται από ουδετερότητα και έλλειψη σχολιασμού και συνδηλώσεων⁹⁷.

Πάντως, κρίνεται αναγκαίο ο όρος να χαρακτηρίζεται και από γλωσσική οικονομία και συνοπτικότητα. Ο μονολεκτικός όρος υπηρετεί από τη φύση του καλύτερα την αρχή αυτή, ωστόσο, συχνά η απαίτηση της συνοπτικότητας έρχεται σε

⁹² ό.π. 175.

⁹³ Κουτσομπάρη, Σδούκου & Βαλεοντής 2011, 54.

⁹⁴ 2014, 175.

⁹⁵ 2011, 54.

⁹⁶ «Στη νομική ορολογία (...) η ασυνέπεια στη χρήση ενός όρου μπορεί να οδηγήσει σε ανασφάλεια δικαίου ή και σε αρνητικές έννομες συνέπειες για όσους υπόκεινται σε μια διάταξη η οποία εμφανίζει την εν λόγω ασυνέπεια». (2014, 171)

⁹⁷ 2011, 55.

σύγκρουση με τις υπόλοιπες αρχές και ιδίως με τη διαφάνεια και τη γλωσσική ορθότητα⁹⁸. Επιπλέον, υπάρχει περίπτωση όρος να αποτελείται από υπερβολικά πολλές λέξεις, με σκοπό την εξυπηρέτηση της διαφάνειας. Σε αυτές τις περιπτώσεις, όμως, είναι συχνό το φαινόμενο να παραλείπεται μέρος του όρου κατά τη χρήση, με αποτέλεσμα η πρόταξη της διαφάνειας έναντι της οικονομίας να μην έχει αντίκρισμα. Για τον λόγο αυτό, κάθε όρος πρέπει να εξετάζεται ανεξάρτητα και να αξιολογούνται τυχόν περιθώρια μεγαλύτερης ή μικρότερης ελαστικότητας στην τήρηση της μίας έναντι της άλλης αρχής.

Παράλληλα, κάθε σχηματισμός όρου πρέπει να αποτελεί καλή βάση ώστε να προάγει την παραγωγή και σύνθεση άλλων όρων, οι οποίοι θα ανήκουν στην ίδια οικογένεια (παραγωγικότητα και συνθετικότητα)⁹⁹. Εξετάζουμε, δηλαδή, εάν ο όρος παράγει άλλα σύνθετα ή περαιτέρω λεξήματα που να ανήκουν σε άλλα μέρη του λόγου, αν υποθεθεί ότι χρειάζονταν τέτοια σε καθορισμένα συγκείμενα. Η αρχή αυτή εξυπηρετεί τη γενικότερη ανάγκη για τήρηση των μορφολογικών κανόνων σύνθεσης και παραγωγής που ισχύουν σε κάθε γλώσσα και τη δυνατότητα εμπλουτισμού και επέκτασης υπαρχουσών μορφών.

Τέλος, άλλες βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν κάθε διαδικασία σχηματισμού όρων, είναι η γλωσσική ορθότητα και εντοπιότητα. Σύμφωνα με την πρώτη, ο όρος οφείλει να ανταποκρίνεται πλήρως στα μορφολογικά, μορφοσυντακτικά και φωνολογικά πρότυπα και τις νόρμες της νεοελληνικής, ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη, είναι πάντα προτιμότερο ο όρος να μην περιέχει στοιχεία δανεισμού από άλλη γλώσσα.

Συνεπώς, με οδηγό τις αρχές σχηματισμού όρων, και θέτοντας ως σταθερά της ανάλυσής μας την ανάγκη ομοιομορφίας και «αμφιμονοσήμαντης (ένα προς ένα) αντιστοιχίας όρου και έννοιας»¹⁰⁰, θα επιχειρήσουμε να εξακριβώσουμε εάν η μετάφραση στη νεοελληνική των επιλεγμένων αγγλικών νομικών όρων πληροί τα κριτήρια που αναφέραμε. Στο ερευνητικό μέρος, λοιπόν, θα προχωρήσουμε στην καταγραφή νομικών όρων οι οποίοι υφίστανται στο πλαίσιο της βρετανικής έννομης τάξης, αλλά όχι της ελληνικής. Αυτός ο παράγοντας αποτέλεσε και το κριτήριο επιλογής μας, καθώς θεωρούμε ότι με αυτόν τον τρόπο μπορούν να συναχθούν ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με τις δύο έννομες τάξεις, τη μελέτη των όρων,

⁹⁸ 2014, 178.

⁹⁹ ό.π.

¹⁰⁰ 2014, 171.

αλλά και τη νομική μετάφραση εν γένει. Κατά πρώτον, προχωρήσαμε σε αναζήτηση νομικών θεσμών του βρετανικού κοινοδικαίου οι οποίοι είτε είναι μοναδικοί, εφαρμόζονται δηλαδή μόνο στο Ηνωμένο Βασίλειο, είτε ισχύουν σε περισσότερες χώρες με παράδοση αγγλοσαξονικού δικαίου (συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου). Η αναζήτησή μας ξεκίνησε από το Νομικό Λεξικό, από όπου και προήλθαν οι περισσότεροι (τέσσερις από τους επτά) όροι, καθώς υπήρχε για αυτούς σχετική αναφορά ότι είναι θεσμοί της αγγλικής έννομης τάξης. Περαιτέρω, οι υπόλοιποι τρεις όροι εντοπίστηκαν σε συγγράμματα σχετικά αφενός με την έννομη τάξη της Αγγλίας, και αφετέρου με τη νομική μετάφραση, ενώ πολύτιμος βοηθός υπήρξε το διαδίκτυο, καθώς στάθηκε δυνατό να ανευρεθούν ποικίλες αναλύσεις τόσο σχετικά με τους συγκεκριμένους όρους όσο και με τη νομική μετάφραση στην περίπτωση μεταφοράς μηνύματος από μία έννομη τάξη στην άλλη.

Περαιτέρω, για καθένα από τους όρους που συγκεντρώσαμε, καταγράψαμε χρήσιμες πληροφορίες, όπως ορισμό παρμένο από την αγγλική νομολογία και νομοθεσία, χαρακτηριστικά στοιχεία, καθώς και τη σχέση με παρόμοιους θεσμούς της ελληνικής έννομης τάξης, όπου υπήρχε σχετική δυνατότητα. Στη συνέχεια, εντοπίσαμε την απόδοση στα ελληνικά του κάθε όρου, κατά βάση από το Νομικό Λεξικό, αλλά, σε πολλές περιπτώσεις, και από πηγές διαθέσιμες στο διαδίκτυο. Κατά την αρχική αυτή διαδικασία, ο κύριος προβληματισμός που μας γεννήθηκε σχετίζεται με το γεγονός ότι πολλά από τα λήμματα του Νομικού Λεξικού ήταν στην ουσία ερμηνευτικά σχόλια του κάθε όρου και όχι οριοθετημένη μετάφραση, με τυπολογία ορολογίου¹⁰¹. Συνεπώς, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες το λήμμα του Νομικού Λεξικού δεν ευνοούσε την ανάλυση μετάφρασης, στραφήκαμε στις μεταφράσεις που παρέχουν άλλες διαθέσιμες διαδικτυακές πηγές ορολογίας (ηλεκτρονικά λεξικά, γλωσσάρια, κείμενα νομικού περιεχομένου). Σε μία περίπτωση μόνον, μετά από εντατική αναζήτηση τόσο στο Νομικό Λεξικό (όπου καταγράφεται περιγραφή του νομικού θεσμού και όχι μεταφρασμένος όρος), όσο και στο διαδίκτυο, καθώς και στα διαθέσιμα νομικά και μεταφραστικά συγγράμματα, δεν ανευρέθηκε γνωστή μετάφραση που να αποδίδει τον θεσμό που εντοπίσαμε¹⁰². Στην περίπτωση αυτή προχωρήσαμε σε σχηματισμό όρου στα ελληνικά, εφαρμόζοντας τις αρχές

¹⁰¹ Σε καμία περίπτωση, πάντως, δεν απομειώνεται η σημασία του έργου αυτού και η βοήθεια που μπορεί να προσφέρει στον νομικό μεταφραστή.

¹⁰² Βλ. Μέρος Β', Κεφάλαιο 2, Υποενότητα 2.4. (*hardship order preventing (a) divorce*).

σχηματισμού όρων, και λαμβάνοντας υπ' όψιν την πραγματολογική διάσταση της μεταφραστικής πράξης.

Για καθέναν από τους υπόλοιπους διαθέσιμους όρους, αξιοποιήσαμε το θεωρητικό πλαίσιο που θέσαμε και προχωρήσαμε σε έλεγχο και εξέταση τού κατά πόσον τηρούνται οι αρχές σχηματισμού όρων. Δεν αποτελεί η ανάλυσή μας κριτική των μεταφράσεων που εντοπίσαμε, αλλά δημιουργική επεξεργασία αυτών με θεωρητικό εργαλείο τις αρχές σχηματισμού όρων. Όσον αφορά τον έλεγχο αυτό, θεωρήσαμε ότι ένας ασφαλής τρόπος να διαπιστώσουμε εάν τα χρησιμοποιούμενα μορφοσυντακτικά και γραμματικά σχήματα είναι γνωστά και οικεία στην ελληνική έννομη τάξη και τον νεοελληνικό νομικό λόγο είναι η αναζήτηση των σχετικών φράσεων και όρων στην ίδια την ελληνική νομοθεσία, αλλά και τη νομολογία, όπου αυτό στάθηκε δυνατό. Χρησιμοποιήσαμε τον Αστικό Κώδικα (μιας και οι περισσότεροι όροι που εντοπίσαμε προέρχονται από το Αστικό Δίκαιο). Στις περιπτώσεις που αξιολογήσαμε ότι ο όρος στα ελληνικά δεν πληροί τις αρχές αυτές, όπως αναλύθηκαν, προτείνουμε είτε τροποποίηση αυτού είτε άλλο όρο ο οποίος θεωρούμε ότι υπηρετεί πιο αποτελεσματικά το θεωρητικό μας πλαίσιο. Πρέπει να τονισθεί, πάντως, ότι νομικά κείμενα που αφορούν το ίδιο ζήτημα μπορεί να διαφέρουν σε πολλά επίπεδα, για τον λόγο αυτόν και θεωρούμε ότι ο μεταφραστής οφείλει να μην επαναπαύεται με τις γνώσεις που ήδη έχει, αλλά να επικαιροποιεί, να επιβεβαιώνει, να διορθώνει και να αναζητεί συνέχεια όλες τις πληροφορίες που θα τον οδηγήσουν στο πλέον ικανοποιητικό για τον ίδιο μετάφρασμα.

Τέλος, η ανάλυσή μας ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα και τις παρατηρήσεις που προέκυψαν, καθώς και ενδεχόμενα θέματα προς συζήτηση και μελλοντική έρευνα.

2. Νομικοί όροι

2.1. *trust*

2.1.1. Ερμηνευτική ανάλυση και επεξεργασία προτεινόμενης μετάφρασης

Ένα πρώτο χαρακτηριστικό παράδειγμα θεσμού του αγγλοσαξονικού δικαίου είναι το *trust*. Ο θεσμός αυτός δεν αναγνωρίζεται καταρχήν από τα ηπειρωτικά δίκαια, συμπεριλαμβανομένου και του ελληνικού, αναφέρεται ωστόσο στην ελληνική νομολογία λόγω της ακμάζουσας πορείας του. Σύμφωνα με το Νομικό Λεξικό, *trust* είναι: «(...) ομάδα περιουσίας με ιδιαιτερότητες αγγλοσαξονικού δικαίου (...)». Η απόδοση είναι και αυτή που ταυτίζεται με τον αναζητούμενο θεσμό, ενώ μετά από πρόχειρη αναζήτηση του θεσμού αυτού στο διαδίκτυο, συναντήσαμε τον όρο *εμπίστευμα*, ιδίως σε ιστοσελίδες και ιστολόγια αμιγώς δικηγορικού ή οικονομικού ενδιαφέροντος. Ποιες είναι όμως εκείνες οι ιδιαιτερότητες που διαφοροποιούν το *εμπίστευμα* σε σχέση με άλλους παρόμοιους θεσμούς της ελληνικής έννομης τάξης;

Αρχικά, ο όρος αναφέρεται σε ιδιόμορφο καθεστώς διαχείρισης και εκκαθάρισης περιουσίας, το οποίο δεν διαθέτει νομική προσωπικότητα. Το *εμπίστευμα* δημιουργείται είτε με δήλωση του κυρίου της περιουσίας είτε με μεταβίβαση αυτής, εν ζωή είτε με διαθήκη. Ο *ιδρυτής του εμπιστεύματος* (*settlor* ή *trustor*) συμβάλλεται με *πράξη συστάσεως* (*settlement*) με τον *εμπιστευματούχο* (*trustee*) και του μεταβιβάζει περιουσιακά στοιχεία, τα οποία αυτός διαχειρίζεται προς όφελος άλλων προσώπων *εμπιστευματοδόχων* ή *ωφελούμενων* (*beneficiaries*) ή και του ίδιου (*εμπιστευματούχου*) ή και του ιδρυτή του εμπιστεύματος για εξυπηρέτηση ορισμένου σκοπού. Ειδικότερα, ο εμπιστευματούχος αποκτά την περιουσία του ιδρυτή διακριτά από τη δική του περιουσία και οφείλει να τη διατηρεί και να την αποδίδει σύμφωνα με τους όρους του εμπιστεύματος¹⁰³. Πρόκειται, με άλλα λόγια, για μια μορφή πληρεξουσίου (*trust deed*), το οποίο μπορεί να είναι γενικό ή ειδικό, με ευρύτατες ή περιορισμένες εξουσίες, όπου, η ταυτότητα του

¹⁰³ Βλ. Φορολογική Εγκύκλιο ΠΟΛ. 1114 /24-07-2017, *Φορολογική μεταχείριση αλλοδαπού εμπιστεύματος (trust) και αλλοδαπού ιδρύματος (foundation)*. Διαθέσιμη στο: <https://bit.ly/3cKrMdp>

εντολέα προς τον εντολοδόχο/εμπιστευματούχο (*trustee*) δεν είναι γνωστή στους τρίτους και ο εντολοδόχος παρουσιάζεται να κατέχει περιουσιακά στοιχεία ή να διενεργεί πράξεις για δικό του λογαριασμό, ενώ στην ουσία τα κατέχει και τις διενεργεί για λογαριασμό και προς όφελος του εντολέα του¹⁰⁴. Παρατηρούμε ότι ο θεσμός αυτός δεν υφίσταται υπό τη συγκεκριμένη μορφή στο πλαίσιο της ελληνικής έννομης τάξης, ενώ, απαραίτητο κρίνεται να σημειωθεί ότι, παρά την αντιστοιχία κάποιων χαρακτηριστικών, σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζεται με τον θεσμό του *καταπιστεύματος* του Κληρονομικού Δικαίου¹⁰⁵.

Στη συνέχεια, θα εξακριβώσουμε εάν πράγματι ο νέος για τα ελληνικά δεδομένα νομικός όρος πράγματι εναρμονίζεται με τις αρχές σχηματισμού όρων, όπως έχουν αναλυθεί. Αρχικά, θεωρούμε ότι ο όρος δηλώνει με σχετική σαφήνεια το περιεχόμενο της έννοιας (γλωσσική διαφάνεια). Θεωρούμε, δηλαδή, ότι από τον όρο *εμπίστευμα* μπορεί να συναχθεί, έστω και μερικώς η κατασημαινόμενη έννοια του *trust*, χωρίς να χρειάζεται ορισμός. Ακολουθώντας σχήματα γνωστά και αποδεκτά στη νομική ορολογία (βλ. *καταπίστευμα*), θεωρούμε ότι εντάσσεται ομαλά στο συνεκτικό σύστημα εννοιών του πεδίου της Νομικής Επιστήμης. Είναι, συνεπώς, γλωσσικά κατάλληλος να κατονομάσει την έννοια που εκφράζει ο αγγλικός όρος, διότι ακολουθεί καθιερωμένες δομές¹⁰⁶, δίχως ασάφειες.

Ταυτόχρονα, ο όρος είναι μονολεκτικός υπηρετώντας την αρχή της γλωσσικής οικονομίας, χωρίς όμως να θυσιάζονται οι αρχές της διαφάνειας ή της γλωσσικής ορθότητας. Ο όρος ανταποκρίνεται πλήρως στα μορφολογικά, μορφοσυντακτικά και φωνολογικά πρότυπα της νεοελληνικής χωρίς στοιχεία δανεισμού, ενώ η ίδια η προέλευση του όρου τόσο στα αγγλικά όσο και στα ελληνικά από τα ρήματα *trust* και *εμπιστεύομαι* αντίστοιχα, μαρτυρά τη σχέση εμπιστοσύνης που καταρτίζεται κατά την ίδρυση εμπιστεύματος, στοιχείο που αποτελεί τον πυρήνα του θεσμού αυτού. Για τον

¹⁰⁴ Βλ. Ιστολόγιο δικηγορικού γραφείου “international company law”: *Η έννοια του εμπιστεύματος (trust) και η επακόλουθη ανωνυμία*. Διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/3dVXi9m>

¹⁰⁵ Βλ. άρ. 1923 επ. ΑΚ.

¹⁰⁶ *εμπίστευμα* + *έχω*: *εμπιστευματούχος*, δηλαδή το συμβαλλόμενο κατά την ίδρυση του εμπιστεύματος πρόσωπο, το οποίο διαχειρίζεται τα περιουσιακά στοιχεία για λογαριασμό άλλου, επομένως (*κατ*)έχει το εμπίστευμα.

εμπίστευμα + (*απο*)δέχομαι: *εμπιστευματοδόχος*, δηλαδή το πρόσωπο για λογαριασμό και υπέρ του οποίου διαχειρίζεται τα περιουσιακά στοιχεία του εμπιστεύματος ο εμπιστευματούχος, επομένως, το πρόσωπο το οποίο εν τέλει ωφελείται από κάθε πράξη διαχείρισης και είναι *αποδέκτης* της ωφέλειας της σχέσης εμπιστοσύνης που ιδρύεται με το εμπίστευμα.

Από τα παραπάνω συνάγεται, επίσης, η εναρμόνιση του όρου με τις απαιτήσεις παραγωγικότητας και συνθετικότητας. Ο όρος ανταποκρίνεται και υπηρετεί τους μορφολογικούς κανόνες σύνθεσης και παραγωγής της νεοελληνικής.

λόγο αυτό, η μεταφορά του θεσμού αυτού στη νεοελληνική νομική γλώσσα κρίνεται ότι αντικατοπτρίζει πλήρως τον νομικό χαρακτήρα που έχει στο αγγλοσαξονικό σύστημα.

2.2. *fiduciary*

2.2.1. Ερμηνευτική ανάλυση

Άλλη περίπτωση αγγλικού νομικού όρου που δεν υφίσταται υπό τη συνολική του νομική διάσταση στο ελληνικό δίκαιο είναι ο *fiduciary*. Σύμφωνα με το Νομικό Λεξικό, ο όρος αναφέρεται στον *θεματοφύλακα*, και δευτερευόντως στον *καταπιστευματικό κληρονόμο*. Στο ενοχικό δίκαιο και συγκεκριμένα στο άρθρο 822 ΑΚ, ο όρος του θεματοφύλακα χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της ειδικής σύμβασης παρακαταθήκης: «ο θεματοφύλακας παραλαμβάνει από άλλον κινητό πράγμα για να το φυλάει με την υποχρέωση να το αποδώσει όταν του ζητηθεί. (...)», ενώ ο όρος *καταπιστευματικός κληρονόμος* δεν χρησιμοποιείται αυτολεξεί στον Αστικό Κώδικα. Σύμφωνα με το άρθρο 1923 παρ. 1 ΑΚ περί κληρονομικού καταπιστεύματος: «Ο διαθέτης μπορεί να υποχρεώσει τον κληρονόμο να παραδώσει έπειτα από ορισμένο γεγονός ή χρονικό σημείο την κληρονομία που απέκτησε ή ποσοστό της σε άλλον (καταπιστευματοδόχο)». Συνεπώς, υποθέτουμε ότι η δεύτερη απόδοση του όρου *fiduciary* που παρατίθεται στο Νομικό Λεξικό αναφέρεται είτε στον κληρονόμο που βαρύνεται με το καταπίστευμα, δηλαδή υποχρεώνεται με βάση την τελευταία βούληση του διαθέτη να διατηρεί ο ίδιος το περιουσιακό στοιχείο, μέχρι να επέλθει συγκεκριμένο γεγονός ή χρονικό σημείο μετά το οποίο είναι υποχρεωμένος να το παραδώσει στον καταπιστευματοδόχο (ο οποίος είναι ο τελικός λήπτης του περιουσιακού στοιχείου), είτε στον ίδιο τον καταπιστευματοδόχο. Το κύριο ζητούμενο είναι η εξακρίβωση αφενός εάν ο αγγλικός όρος αντιστοιχεί στις αποδόσεις και αφετέρου εάν οι αποδόσεις πληρούν τις οριζόμενες αρχές σχηματισμού όρων.

Fiduciary, λοιπόν, είναι το πρόσωπο το οποίο κάποιος εμπιστεύεται με την διαχείριση των υποθέσεών του. Αναλαμβάνει να δράσει με καλή πίστη για λογαριασμό και προς όφελος του προσώπου που τον εμπιστεύθηκε σε κάποιο συγκεκριμένο ζήτημα, ενώ *Fiduciary Law* είναι το εν γένει δίκαιο που διέπει όλες τις πτυχές της έννομης αυτής σχέσης καλοπιστίας μεταξύ προσώπων¹⁰⁷. Αυτή είναι και η θεωρητική βάση, σε συνδυασμό με τις αρχές σχηματισμού όρων, επί της οποίας θα εξετάσουμε τις δύο αποδόσεις που παρατίθενται στο Νομικό Λεξικό (*θεματοφύλακας*

¹⁰⁷

Αγγελοπούλου, 2016.

και καταπιστευματικός κληρονόμος).

2.2.2. *fiduciary*: θεματοφύλακας

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τους παραπάνω ορισμούς του *θεματοφύλακα* και του *fiduciary*, θα προχωρήσουμε στον έλεγχο τού κατά πόσο ο θεματοφύλακας ως απόδοση του *fiduciary* πληροί τις αρχές σχηματισμού όρων. Συνειδητοποιούμε ότι υπάρχει μια σχετική συνάφεια μεταξύ των εννοιών *θεματοφύλακας* και *fiduciary*, καθώς και στις δύο περιπτώσεις πρόσωπο αναλαμβάνει να πράξει κάτι για λογαριασμό άλλου. Όπως επισημαίνεται, όμως,¹⁰⁸ «η *fiduciary relationship* δεν περιλαμβάνει αποκλειστικά τη φύλαξη κινητού πράγματος (...), αλλά ο θεσμός αυτός αναφέρεται (...) στο πρόσωπο το οποίο κάποιος εμπιστεύεται με την διαχείριση των υποθέσεών του». Συνεπώς, θεωρούμε ότι ο όρος *θεματοφύλακας* δεν δηλώνει με σαφήνεια το περιεχόμενο της έννοιας, καθώς δεν αποδίδεται με τρόπο διαφανή το διακριτικό χαρακτηριστικό της έννοιας που κατασημαίνει ο αγγλικός όρος, ήτοι το γεγονός ότι το πρόσωπο αυτό αναλαμβάνει τη γενική διαχείριση υποθέσεων και όχι μόνο τη φύλαξη κινητού πράγματος, στην οποία αναφέρεται η ελληνική διάταξη. Ενδεχομένως, πάντως, να μπορούμε να θεωρήσουμε ότι συνάγεται μερικώς η κατασημαινόμενη έννοια.

Παράλληλα, η ύπαρξη του όρου *θεματοφύλακας* στο Αστικό Δίκαιο και η αξιοποίησή του ως απόδοση για τον όρο *fiduciary*, καθιστά την επιλογή αυτή συνεπή ως προς το σύστημα εννοιών του πεδίου της Νομικής. Αντίθετα, θεωρούμε ότι ο ελληνικός αυτός όρος είναι γλωσσικά ακατάλληλος να αποδώσει το πλήρες νόημα του αγγλικού όρου, διότι, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, υπάρχει μεγάλη περίπτωση σύγχυσης του όρου με άλλους σε προφορικό ή/και γραπτό λόγο, ιδίως όταν η σημασία του δεν προκύπτει επαρκώς από το συγκείμενο. Ενδέχεται, δηλαδή, να προκληθεί σύγχυση, εάν για παράδειγμα ο *fiduciary* προέβη σε πώληση ακινήτου του προσώπου που του έχει εμπιστευτεί τη διαχείριση των υποθέσεών του, ενώ στον, με βάση τον ελληνικό Αστικό Κώδικα, *θεματοφύλακα* ανατίθεται απλώς η φύλαξη κινητών πραγμάτων (π.χ. αυτοκίνητο).

Επιπλέον, μπορεί η απαίτηση της γλωσσικής οικονομίας να καλύπτεται, καθώς ο όρος είναι μονολεκτικός, θεωρούμε ωστόσο ότι λειτουργεί εις βάρος της

¹⁰⁸

ό.π.

απαίτησης της διαφάνειας, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Ο όρος, λοιπόν, είναι μεν συνοπτικός αλλά δεν είναι αρκετά διαφανής ώστε να κρίνουμε ότι δικαιολογείται η συνοπτικότητα αυτή. Πάντως, η προσθήκη μίας ή παραπάνω λέξεων δεν θα καθιστούσε τον όρο πιο διαφανή σημασιολογικά, αλλά μάλλον θα προκαλούσε περαιτέρω σύγχυση και ο όρος θα ήταν κενός νοήματος (π.χ. θεματοφύλακας γενικών υποθέσεων). Τέλος, ο όρος θεματοφύλακας είναι γλωσσικά ορθός και δεν περιέχει στοιχεία δανεισμού, ενώ ανταποκρίνεται πλήρως στα μορφολογικά, μορφοσυντακτικά και φωνολογικά πρότυπα της νεοελληνικής.

2.2.3. *fiduciary*: καταπιστευματικός κληρονόμος

Όπως προαναφέρθηκε, ο όρος *καταπιστευματικός κληρονόμος* είναι μάλλον αμφιλεγόμενος. Στον Αστικό Κώδικα δεν υπάρχει αναφορά σε *καταπιστευματικό κληρονόμο*, ενώ και η αναζήτηση στο διαδίκτυο κατέληξε μόνο σε ένα σχετικό αποτέλεσμα. Δεδομένου ότι ο όρος αυτός μπορεί να αναφέρεται στα δύο διαφορετικά πρόσωπα που αναφέρθηκαν, θεωρούμε πιθανότερη την εκδοχή ότι αναφέρεται στον κληρονόμο που βαρύνεται με το καταπίστευμα, διότι υπάρχει εναλλακτική ονομασία του καταπιστευματοδόχου ως *καταπιστευματικού κληροδόχου*¹⁰⁹¹¹⁰ και όχι ως *καταπιστευματικού κληρονόμου*.

Προχωρώντας στην εξακρίβωση τού εάν τηρούνται οι αρχές σχηματισμού των όρων, παρατηρούμε ότι η απόδοση του *fiduciary* ως *καταπιστευματικού κληρονόμου* μάλλον δεν υπηρετεί την απαίτηση διαφάνειας. Ο όρος αυτός δεν δηλώνει με σαφήνεια το περιεχόμενο της έννοιας που κατασημαίνει ο αγγλικός όρος, ενώ δεν αποδίδονται ούτε τα διακριτικά χαρακτηριστικά της. Η κατασημαινόμενη έννοια δεν είναι δυνατόν να συναχθεί από την απόδοση αυτή, και σίγουρα απαιτείται περαιτέρω επεξηγηματικός ορισμός.

Επιπλέον, η απόδοση αυτή ακολουθεί μεν σχήματα γνωστά και αποδεκτά στη νομική ορολογία, καθώς ανήκει στο δομημένο σύστημα εννοιών του πεδίου της Νομικής Επιστήμης (απαίτηση συνέπειας), ωστόσο θεωρούμε ότι είναι γλωσσικά

¹⁰⁹ Βλ. ΑΠ 2126/2017.

¹¹⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 1714 ΑΚ: «Ο κληρονομούμενος μπορεί με διαθήκη να προσπορίσει σε κάποιον περιουσιακή ωφέλεια, χωρίς να τον εγκαταστήσει κληρονόμο (κληροδοσία)». Ο κληροδόχος δηλαδή είναι ειδικός διάδοχος στην κληρονομιαιία περιουσία, υπό την έννοια ότι αφού ολοκληρωθεί η αποπληρωμή των χρεών του διαθέτη, ο κληρονόμος θα προχωρήσει στην διαδικασία κληροδοσίας των συγκεκριμένων περιουσιακών στοιχείων στο ωφελούμενο πρόσωπο (κληροδόχο).

ακατάλληλος να υποδηλώσει τον αγγλικό όρο. Ιδίως όταν η σημασία του δεν προκύπτει επαρκώς από το συγκείμενο, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα σύγχυσης του όρου με άλλους προερχόμενους από το πεδίο του Κληρονομικού Δικαίου σε προφορικό ή/και γραπτό λόγο. Επιπλέον, μπορεί να υπηρετεί την αρχή της γλωσσικής οικονομίας, καθώς, έχει μεν πολυλεκτική δομή αλλά ταυτόχρονα χαρακτηρίζεται και από περιεκτικότητα, ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, λειτουργεί εις βάρος της λειτουργίας της απαίτησης διαφάνειας.

Κατά τον έλεγχο τού εάν τηρούνται αφενός οι αρχές της παραγωγικότητας και συνθετικότητας και αφετέρου οι αρχές της γλωσσικής ορθότητας και εντοπιότητας, έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής: Ο όρος *καταπιστευματικός κληρονόμος* μπορεί να παράγει περαιτέρω λεξήματα αν υποτεθεί ότι χρειάζονταν τέτοια σε ανάλογα συγκείμενα (π.χ. καταπιστευματική κληρονομία, κληρονόμος βεβαρημένος με καταπίστευμα) και είναι ικανός να ανταποκριθεί στους μορφολογικούς κανόνες σύνθεσης και παραγωγής που ισχύουν στη νεοελληνική. Εκτός αυτού, ο όρος ανταποκρίνεται πλήρως στα μορφολογικά, μορφοσυντακτικά και φωνολογικά πρότυπα της νεοελληνικής, ενώ δεν περιέχει στοιχεία δανεισμού από άλλη γλώσσα.

Σε γενικές γραμμές, πάντως, θα αποφεύγαμε να απορρίψουμε απόλυτα την απόδοση αυτή, διότι οι περιπτώσεις των νομικών υποθέσεων είναι άπειρες, και ενδέχεται να παρουσιαστεί υπόθεση κατά την οποία ο κληρονόμος που βαρύνεται με το καταπίστευμα θεωρείται ουσιαστικά και το πρόσωπο που διαχειρίζεται τις υποθέσεις του καταπιστευματοδόχου. Ωστόσο, είναι απαραίτητο να καθοδηγεί και το συγκείμενο προς αυτή την κατεύθυνση, και οπωσδήποτε είναι αναγκαία η διευκρίνιση ότι πρόκειται περί διαφορετικών θεσμών, και απλώς ενδέχεται ο ένας θεσμός (*καταπιστευματικός κληρονόμος*) να συμπεριλαμβάνεται στον άλλο (*fiduciary*).

2.2.4. Προτεινόμενη απόδοση: *διαχειριστής αλλότριας περιουσίας*

Μια άλλη απόδοση που υιοθετείται αυτή τη φορά από νομικούς μεταφραστές¹¹¹, είναι ο περιφραστικός όρος *διαχειριστής αλλότριας περιουσίας*, με έμπνευση από τον θεσμό της διοίκησης αλλοτρίων του άρθρου 730 του Αστικού Κώδικα (όχι *διοικητής αλλοτρίων* κατά τα άρθρα 730 επ. ΑΚ, καθώς αυτός «διοικεί χωρίς εντολή ξένη

¹¹¹

ό.π.

υπόθεση», ενώ ο *fiduciary* ενεργεί κατόπιν εντολής)¹¹². Προκρίνουμε την εν λόγω μετάφραση ως την πλέον κατάλληλη και εύστοχη, διότι πληροί κατά τη γνώμη μας τις αρχές σχηματισμού όρων. Είναι δηλαδή γλωσσικά διαφανής, ορθή και κατάλληλη να αποδώσει τον αγγλικό όρο, ενώ ανταποκρίνεται πλήρως στα μορφοσυντακτικά και φωνολογικά πρότυπα της νεοελληνικής. Ταυτόχρονα, εντάσσεται στο σύστημα εννοιών του πεδίου της Νομικής Επιστήμης και, αν και πολυλεκτικός όρος, υπηρετεί την αρχή της διαφάνειας. Σε γενικές γραμμές, η χρήση του όρου αυτού κρίνεται ως η καταλληλότερη απόδοση για τον όρο *fiduciary*, καθώς ελαχιστοποιείται η πιθανότητα σύγχυσης θεσμών που μπορεί μεν να ομοιάζουν στο πλαίσιο γενικής θεώρησης, σίγουρα, όμως, δεν ταυτίζονται διερευνώντας σε βάθος τις έννοιες των διαφορετικών εννόμων τάξεων.

112

ό.π.

2.3. *paralegal*

2.3.1. Ερμηνευτική ανάλυση και επεξεργασία προτεινόμενων μεταφράσεων

Ο θεσμός του ασκούμενου δικηγόρου διαφέρει από χώρα σε χώρα, καθιστώντας έτσι πάντοτε αναγκαία τη σχετική έρευνα εκ μέρους του νομικού μεταφραστή όταν καλείται να μεταφράσει σχετικούς όρους. Σε γενικές γραμμές, πάντως, στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, όποιος έχει αποφοιτήσει από σχολή Νομικής και έχει ολοκληρώσει με επιτυχία τις εξετάσεις του οικείου δικηγορικού συλλόγου, μπορεί να ασκεί το δικηγορικό επάγγελμα. Οι λεπτομέρειες που διαφέρουν από χώρα σε χώρα (για παράδειγμα τι εργασιακά δικαιώματα έχει απόφοιτος Νομικής που αναμένει τα αποτελέσματα των εξετάσεων για την άδεια στην Αγγλία και τι δικαιώματα έχει στην Ελλάδα) είναι αυτές που κρίνουν την καταλληλότητα ή όχι ορισμένων αποδόσεων από γλώσσα σε γλώσσα. Ένας νομικός όρος, λοιπόν, γύρω από τον οποίο συχνά προκαλείται σύγχυση και επιλέγονται μη ορθές αποδόσεις στα ελληνικά είναι ο όρος *paralegal*¹¹³.

Στο Νομικό Λεξικό ο όρος αποδίδεται ως *δικολαβικός, δικολάβος, υπάλληλος δικηγορικού γραφείου που συνδράμει τους δικηγόρους στην προετοιμασία των υποθέσεων*. Η τελευταία αυτή ερμηνευτική απόδοση είναι και αυτή που θα μας απασχολήσει. Στην Ελλάδα, λοιπόν, οι ασκούμενοι δικηγόροι εργάζονται¹¹⁴ σε δικηγορικά γραφεία, με πολύ συχνό φαινόμενο την απασχόληση και βοηθητικών υπαλλήλων οι οποίοι δεν είναι δικηγόροι, αλλά απόφοιτοι ιδιωτικών σχολών γραμματέων νομικών επαγγελμάτων ή άλλων τμημάτων λογιστικής ή διοικητικής/γραμματειακής εξειδίκευσης, ενώ μπορεί να είναι και απόφοιτοι Νομικής Σχολής χωρίς να κατέχουν την άδεια άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος.

¹¹³ Σύμφωνα με τον Κριμπά (2013, 251), «σε διάφορα αγγλοσαξονικά και αγγλόγλωσσα δίκαια υπάρχουν όροι όπως barrister, solicitor, advocate, attorney-at-law, lawyer κ.ά., οι οποίοι κατά κανόνα αντιστοιχούν στη Νεοελληνική στο μοναδικό όρο δικηγόρος ή, κατά περίπτωση, συνήγορος». Κρίνουμε ότι, σε γενικές γραμμές, οι νομικές διαφορές μεταξύ των όρων *barrister* και *solicitor*, οι οποίοι χρησιμοποιούνται στο Ηνωμένο Βασίλειο, δεν είναι απαγορευτικές ώστε να πρέπει να υπάρχει χωριστή απόδοση στα ελληνικά για τον καθένα, πέρα από τις προαναφερόμενες. Σε κάθε περίπτωση, θεωρούμε ότι ο μεταφραστής μπορεί να εντάσσει σύντομη σχετική διευκρίνιση, ιδίως σε περιπτώσεις που το μεταφρασμένο έγγραφο προορίζεται για χρήση ενώπιον δικαστηρίου.

¹¹⁴ Σύμφωνα με το άρ. 13 παρ. 1 του Κώδικα Δικηγόρων, η περίοδος της άσκησης διαρκεί 18 μήνες.

Ωστόσο, ο όρος *paralegal* στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν αναφέρεται στην αντίστοιχη ελληνική έννοια του ασκούμενου δικηγόρου, αλλά στο άτομο εκείνο που, σύμφωνα με την Εθνική Ένωση Πιστοποιημένων Νομικών (National Association of Licensed Paralegals – NALP)¹¹⁵, διαθέτει τη σχετική εκπαίδευση ώστε να διεκπεραιώνει νομικές εργασίες που απαιτούν γνώση του νόμου και της δικονομίας, χωρίς να είναι όμως ο ίδιος δικηγόρος (*solicitor* ή *barrister*). Επίσης, μαθαίνουμε από τον ίδιο φορέα ότι οι *paralegals* μπορεί να εργάζονται ως υπάλληλοι σε δικηγορικά γραφεία ή ακόμη και στο εμπόριο, τη βιομηχανία ή τον δημόσιο τομέα, πάντα σε αντίστοιχα νομικά τμήματα.

Από την άλλη πλευρά, στην Ελλάδα νομικοί μη δικηγόροι σπανίως απασχολούνται σε δικηγορικά γραφεία, καθώς εργάζονται περισσότερο στον Δημόσιο Τομέα (π.χ. Εφορία, Κτηματολόγιο, Νομικό Συμβούλιο του Κράτους), ή προτιμούν να ακολουθήσουν ακαδημαϊκή σταδιοδρομία. Πάντως, κρίνεται απαραίτητο ο όρος *paralegal* να μην αποδίδεται ως *γραμματέας νομικών επαγγελματιών*, διότι υπάρχει μεγάλη περίπτωση σύγχυσης του Έλληνα αναγνώστη ή ακροατή. Εφόσον η ιδιότητα του γραμματέα νομικών επαγγελματιών υπάρχει καταγεγραμμένη σαν τμήμα ιδιωτικών σπουδών αναγνωρισμένο από το ελληνικό κράτος, κρίνουμε ορθό να μην συγχέεται με την απόδοση του αγγλικού όρου *paralegal*, καθώς, εκτός των άλλων, προβαίνοντας σε αντίστροφη μετάφραση και μεταφερόμενοι στην πραγματικότητα της Αγγλίας, ο όρος *legal assistant/secretary* αναφέρεται στον υπάλληλο που δεν έχει απαραίτητα νομικές σπουδές, αλλά εργάζεται σε δικηγορική εταιρεία¹¹⁶. Συνεπώς, κατά τη γνώμη μας, ορθότερη απόδοση του αγγλικού όρου στη νεοελληνική είναι ο όρος *νομικός*, ή, ενδεχομένως, *βοηθός νομικών επαγγελματιών*, με την πρώτη απόδοση να προκρίνεται πάντως ως η πλέον ορθή, ενώ ο ορισμός που παρατίθεται από το Νομικό Λεξικό (βλ. ανωτέρω) κρίνεται ακατάλληλος για συχνή χρήση λόγω του μεγάλου αριθμού λέξεων που τον αποτελούν (ουσιαστικά αποτελεί ερμηνευτική απόδοση).

Παράλληλα, εξετάζοντας την εσφαλμένη κατά τη γνώμη μας απόδοση του όρου *paralegal* ως *γραμματέα νομικών επαγγελματιών*, διαπιστώνουμε ότι ο όρος δεν δηλώνει με σαφήνεια το περιεχόμενο της έννοιας, καθώς δεν αποδίδονται τα διακριτικά χαρακτηριστικά της έννοιας που κατασημαίνει ο αγγλικός όρος. Ο

¹¹⁵ <https://bit.ly/2XxXfei>

¹¹⁶ “Legal secretaries provide administrative support for lawyers and legal executives”. Πηγή: <https://bit.ly/30bArCP>

γραμματέας νομικών επαγγελματιών στην Ελλάδα δεν κατέχει απαραίτητα πτυχίο Νομικής σχολής, σε αντίθεση με τον *paralegal*, και για τον λόγο αυτό ο όρος δεν χαρακτηρίζεται από διαφάνεια.

Η μη τήρηση της αρχής της γλωσσικής καταλληλότητας είναι κατά τη γνώμη μας και η πλέον καθοριστική στην ανάδειξη της ανεπάρκειας του όρου που εξετάζουμε. Συγκεκριμένα, όπως άλλωστε προαναφέρθηκε, υπάρχει περίπτωση σύγχυσης του όρου στον προφορικό ή/και γραπτό λόγο, ιδίως όταν η σημασία δεν προκύπτει ικανοποιητικά από το συγκεκριμένο. Ο όρος δεν κρίνεται πραγματολογικά κατάλληλος να αντικατοπτρίσει πλήρως την πραγματικότητα του πρωτότυπου όρου, διότι, ακόμη και σε απλό συγκεκριμένο, στα ελληνικά δεδομένα ως *γραμματέας νομικών επαγγελματιών* είναι πιθανό να θεωρηθεί ο απόφοιτος του αντίστοιχου τμήματος ιδιωτικής σχολής, και όχι ο νομικός βοηθός που κατέχει πτυχίο Νομικής. Από την άλλη πλευρά, ο *γραμματέας νομικών επαγγελματιών* ενδέχεται όντως να έχει αποφοιτήσει και από Νομική Σχολή. Εκεί όμως ακριβώς συνίσταται η ανάγκη διαχωρισμού των όρων *paralegal* και *γραμματέα νομικών επαγγελματιών*, καθώς ο όρος – πηγή διαθέτει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στο πλαίσιο της νομικής πραγματικότητας της Αγγλίας. Η νομική αυτή πραγματικότητα δεν μπορεί να ταυτιστεί με την αντίστοιχη πραγματικότητα της Ελλάδας, μπορεί όμως με την κατάλληλη διεργασία, όπως παρουσιάζεται στην παρούσα εργασία, να ερμηνευθεί και κατανοηθεί.

Ο εξεταζόμενος όρος *γραμματέας νομικών επαγγελματιών* είναι πολυλεκτικός, μη εξυπηρετώντας την απαίτηση συνοπτικότητας και γλωσσικής οικονομίας. Το γεγονός ότι αποτελείται από τρεις λέξεις μπορεί να οδηγήσει σε συχνή παράλειψη μέρους του όρου κατά τη χρήση του, με τον κίνδυνο να σημειωθεί περαιτέρω σύγχυση για την έννοια που κατασημαίνεται. Πάντως, ο όρος ανταποκρίνεται πλήρως στα μορφολογικά, μορφοσυντακτικά και φωνολογικά πρότυπα της νεοελληνικής, ενώ, τέλος, διαπιστώνουμε ότι υπό το πρίσμα της απαίτησης γλωσσικής εντοπιότητας, ο όρος δεν περιέχει στοιχεία δανεισμού.

2.4. *hardship order preventing (a) divorce*

2.4.1. Ερμηνευτική ανάλυση

Ένας ακόμη αγγλικός όρος που εντοπίστηκε, ο οποίος μετά από εκτενή έρευνα δεν υφίσταται στην ελληνική έννομη τάξη, είναι ο θεσμός του *hardship order preventing (a) divorce*¹¹⁷. Στο Νομικό Λεξικό ο όρος αναφέρεται ως *hardship order*, ωστόσο στο επίσημο κείμενο του νόμου¹¹⁸ γίνεται αναφορά σε *hardship order preventing (a) divorce*, συνεπώς, αυτός ο όρος θα χρησιμοποιηθεί ως πηγή για την προτεινόμενη απόδοση. Στο Νομικό Λεξικό, δυστυχώς, δεν παρέχεται οριοθετημένα μεταφρασμένος όρος, αλλά μάλλον επεξήγηση και ερμηνεία του θεσμού¹¹⁹ (οι πληροφορίες που παρέχονται είναι σε κάθε περίπτωση πολύτιμες). Σε τί όμως αναφέρεται ο θεσμός αυτός;

Στο άρθρο 10 του νόμου που ισχύει στο Ηνωμένο Βασίλειο περί οικογενειακού δικαίου του 1996 (*The Family Law Act 1996*), με τίτλο *Orders preventing divorce*, κατοχυρώνεται η δυνατότητα μη έκδοσης διαζυγίου, αν και έχει κατατεθεί σχετική αίτηση, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις οι οποίες πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά. Το αρμόδιο δικαστήριο, λοιπόν, μπορεί, μετά την κατάθεση αίτησης έκδοσης διαζυγίου από τον ένα σύζυγο, να μην προχωρήσει στην έκδοση αντίστοιχης αναγνωριστικής απόφασης περί λύσης του γάμου, καθώς μετά από σχετική αίτηση του έτερου συζύγου, τεκμαίρεται ότι η λύση αυτή του γάμου θα συνεπάγεται ουσιώδη οικονομική ή άλλου είδους δυσπραγία για τον σύζυγο ή για τέκνο της οικογένειας. Επίσης, πρέπει επιπλέον και οι γενικότερες συγκυρίες (συμπεριλαμβανομένων των πράξεων των συζύγων και του συμφέροντος των τέκνων) να συντείνουν προς το αναγκαίο της διατήρησης της γαμήλιας ένωσης¹²⁰. Τέλος, άλλο σημείο το οποίο θεωρούμε ότι είναι σημαντικό για την ανάλυσή μας στη συνέχεια, είναι και η αναφορά στη διάταξη 6 του ίδιου άρθρου στον όρο *δυσπραγία (hardship)*. Συγκεκριμένα, ο όρος αναφέρεται τόσο στη διακοπή υφιστάμενης

¹¹⁷ Ο όρος συναντάται και ως *hardship order*, αλλά και ως *order preventing (a) divorce*.

¹¹⁸ Νόμος *The Family Law Act 1996*, διαθέσιμος στο: <https://bit.ly/2Y8T7Rc>

¹¹⁹ «δικαστική διαταγή κατά το νόμο the Family Law Act 1996 που εμποδίζει τον ή τη σύζυγο να προχωρήσει σε διαζύγιο όταν το διαζύγιο προκαλεί ουσιώδη οικονομική ή άλλη δυσκολία στην ή στο σύζυγο ή στο τέκνο / στα τέκνα του γάμου».

¹²⁰ “[...] it would be wrong, in all the circumstances (including the conduct of the parties and the interests of any child of the family), for the marriage to be dissolved.”

παροχής όσο και στη μη δυνατότητα εξασφάλισης παροχής στο μέλλον¹²¹.

2.4.2. Προτεινόμενη απόδοση: διαταγή μη λύσης γάμου λόγω δυσπραγίας συζύγου

Όπως προαναφέραμε, στο Νομικό Λεξικό παρατίθεται αναλυτική ερμηνεία του αγγλικού όρου και όχι μετάφραση που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε ελληνικό κείμενο. Ταυτόχρονα, δεν ανευρέθηκε καμία σχετική μετάφραση που θα μπορούσε να σχολιαστεί κατά τη διαδικασία που ακολουθούμε. Έχοντας ως βάση το λήμμα του Νομικού Λεξικού, λοιπόν, μία λύση θα ήταν ενδεχομένως η απλή αναφορά σε «δικαστική διαταγή» και η παράθεση του υπόλοιπου μέρους απαραίτητα ως υποσημείωση στο κείμενο. Πάντως, θεωρούμε ότι είμαστε σε θέση να προτείνουμε απόδοση για τον όρο *hardship order preventing (a) divorce*, η οποία θα πληροί τις αρχές σχηματισμού όρων, συμπυκνώνοντας το περιεχόμενο της έννοιας που κατασημαίνεται με τον όρο αυτό. Αυτή την εκδοχή θα επιλέγαμε και σε περίπτωση μετάφρασης του όρου σε νομικό κείμενο, και για τον λόγο αυτό θα προχωρήσουμε σε σχετική ανάλυση αποκλειστικά της προτεινόμενης εξ ημών απόδοσης του όρου *hardship order preventing (a) divorce*, η οποία είναι η *διαταγή μη λύσης γάμου λόγω δυσπραγίας συζύγου*.

Αρχικά, θεωρούμε ότι η απόδοση αυτή διαθέτει διαφάνεια, καθώς ο όρος δηλώνει με σαφήνεια το περιεχόμενο της έννοιας, ενώ ταυτόχρονα είναι σημασιολογικά ουδέτερος. Η κατασημαινόμενη έννοια μπορεί να συναχθεί, καθώς η δικαστική διαταγή που δεν επιτρέπει τη λύση του γάμου εκδίδεται υπό τη γενική προϋπόθεση της οικονομικής ή άλλης δυσπραγίας του ενός συζύγου. Το ότι η προτεινόμενη απόδοση δεν εμπεριέχει και την προϋπόθεση δυσπραγίας που θα προκληθεί σε τέκνο της οικογένειας θεωρούμε ότι δεν αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για την κατασημαινόμενη έννοια, διότι αρκεί αυτή να συνάγεται έστω και μερικώς. Πράγματι, η έννοια που αντιπροσωπεύει ο όρος διαφαίνεται από την ίδια τη μορφολογία του.

Στη συνέχεια, διερευνούμε εάν ο όρος ανταποκρίνεται στην απαίτηση της γλωσσικής συνέπειας και επιβεβαιώνουμε ότι ακολουθεί σχήματα γνωστά και

¹²¹ “[...] "hardship" includes the loss of a chance to obtain a future benefit (as well as the loss of an existing benefit).”

αποδεκτά στη νομική ορολογία, ενώ εντάσσεται ομαλά στο σύστημα εννοιών του πεδίου της Νομικής Επιστήμης. Συγκεκριμένα, η τυπολογία του όρου (ουσιαστικό + γενική ενικού + εμπρόθετος προσδιορισμός) συναντάται πολύ συχνά στο νομικό σύστημα εννοιών (π.χ. διαταγή απόδοσης χρήσης του μισθίου λόγω λήξης της μίσθωσης, καθυστέρηση υποβολής του μισθώματος λόγω δυστροπίας, υποβολή προσώπου σε δικαστική συμπαράσταση λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής, δικαστική απόφαση ακύρωσης δικαιοπραξίας λόγω πλάνης, απάτης ή απειλής)¹²². Ταυτόχρονα, επιλέχθηκε συνειδητά η αποφαιτική δομή του όρου «διαταγή μη λύσης γάμου (...)», καθώς εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο όμοιων δομών που κατά βάση χρησιμοποιούνται στη νομική πρακτική (π.χ. πιστοποιητικό περί μη λύσης γάμου/περί μη αποποίησης κληρονομιάς/περί μη έκδοσης απόφασης δικαστικής συμπαράστασης/περί ασκήσεως ή μη ενδίκων μέσων, κ.ά.). Τέλος, θεωρούμε ότι ο όρος *δυσπραγία* έναντι των όρων *δυσχέρεια* ή *δυσκολία*, ενδεχομένως αντανακλά με τρόπο περισσότερο διαφανή το περιεχόμενο του αγγλικού όρου *hardship*, ο οποίος στη διάταξη του νόμου αυτού ορίζεται με σαφή κριτήρια και αναφέρεται κατά πρώτον σε *οικονομική δυσπραγία* και κατά δεύτερο σε άλλου είδους *δυσκολία*. Θεωρούμε, λοιπόν, ότι οι όροι *δυσκολία* και *δυσχέρεια* καλύπτουν μεγάλο εύρος εννοιών και έχουν γενικότερο περιεχόμενο σε σχέση με τον όρο *δυσπραγία*¹²³, Συνεπώς, ακολουθώντας την ίδια λογική, επιλέγουμε να αναφερθούμε σε *οικονομική δυσπραγία*, προτάσσοντάς την έτσι και εμείς ως κύριο λόγο που δικαιολογεί την έκδοση της εν λόγω δικαστικής διαταγής.

Ταυτόχρονα, θεωρούμε ότι η προτεινόμενη απόδοση του όρου καλύπτει και την απαίτηση της γλωσσικής καταλληλότητας. Όπως προαναφέραμε, η τυπολογία του όρου είναι υπαρκτή στη νεοελληνική και μάλιστα εναρμονίζεται πλήρως με τα ήθη της Νομικής Επιστήμης. Δεν υπάρχει ισχυρή πιθανότητα σύγχυσης του όρου με άλλους, διότι καλύπτονται όλες οι πτυχές του περιεχομένου του αγγλικού όρου και δεν αφήνεται περιθώριο για δημιουργία αντιφάσεων ή ασαφειών. Από την άλλη πλευρά, αν και ο όρος είναι πολυλεκτικός (όπως, άλλωστε, και στα αγγλικά), θεωρούμε, εντούτοις, ότι ο χαρακτήρας του αυτός συμβάλλει στην επίτευξη μεγαλύτερης διαφάνειας, χωρίς το στοιχείο αυτό να αποτελεί απαραίτητα

¹²² άρ. 66 ΕισΝΚΠολΔ, άρ. 131, 154, 599 ΑΚ.

¹²³ Σύμφωνα με το Λεξικό της κοινής νεοελληνικής του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη, *δυσκολία* είναι «εμπόδιο που δημιουργείται από μια περίπλοκη ή δυσάρεστη κατάσταση», *δυσχέρεια* είναι «(...) εμπόδιο, πρόσκομμα», ενώ *δυσπραγία* είναι η «δυσκολία στην αντιμετώπιση των οικονομικών κυρίως προβλημάτων».

μειονέκτημα, καθώς δεν υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να παραλειφθεί μέρος του όρου κατά τη χρήση. Σε κάθε περίπτωση, ακόμη και αν παραλείπονται οι τελευταίες λέξεις (π.χ. *διαταγή μη λύσης γάμου*), η ουσία δεν αλλοιώνεται, ενώ γίνεται εύκολα φανερό από το συγκείμενο το πλήρες περιεχόμενο του όρου.

Επιπλέον, θεωρούμε ότι ο όρος κατασημαίνεται με τρόπο συνηθισμένο και αναμενόμενο, λαμβάνοντας υπ' όψιν τα μορφολογικά, μορφοσυντακτικά και φωνολογικά πρότυπα της νεοελληνικής. Δεν προκαλείται δυσκολία στην κατανόηση της μορφοσυντακτικής δομής του όρου, καθώς αυτή χαρακτηρίζεται από λογική αλληλουχία των επιμέρους λέξεων¹²⁴. Για τον λόγο αυτό, ο όρος αποτελεί καλή βάση ώστε να προάγει την παραγωγή και σύνθεση άλλων όρων (π.χ. *δυσπραγία συζύγου ως λόγος για έκδοση διαταγής μη λύσης γάμου*). Τέλος, ο όρος δεν περιέχει στοιχεία δανεισμού.

¹²⁴ *Διαταγή (με περιεχόμενο την) μη λύση(ς) γάμου λόγω (κατάστασης) δυσπραγίας (του ενός) συζύγου.*

2.5. *rent officer*

2.5.1. Ερμηνευτική ανάλυση

Στην έρευνά μας εντοπίσαμε έναν ακόμη αγγλικό νομικό όρο, ο οποίος δεν υφίσταται ως θεσμός στην ελληνική έννομη τάξη: πρόκειται για τον *rent officer*. Σύμφωνα με το Νομικό Λεξικό ο όρος αυτός αναφέρεται στον «αξιωματούχο που έχει επιφορτιστεί με την αρμοδιότητα να καθορίζει το ύψος των ενοικίων». Ειδικότερα, πρόκειται για υπάλληλο ο οποίος διορίζεται από την κυβέρνηση και τού ανατίθεται ο καθορισμός του ύψους του δίκαιου μισθώματος (*fair rent*), ενώ ταυτόχρονα τηρεί υπό την ευθύνη και εποπτεία του μητρώο όλων των δίκαιων μισθωμάτων στην περιοχή του. Επίσης, στο Νομικό Λεξικό σημειώνεται ότι σύμφωνα με τον νόμο του 1988 περί στέγασης (*the Housing Act 1988*) οι υπάλληλοι αυτοί έχουν πρόσθετες εξουσίες που σχετίζονται με επιδόματα στέγασης και επιδοτήσεις μισθωμάτων. Αλλού¹²⁵ διαβάζουμε ότι οι υπάλληλοι αυτοί έχουν αρμοδιότητα εκ του νόμου να καταγράφουν πληροφορίες σχετικά με ιδιωτικές μισθώσεις και να πραγματοποιούν εκτιμήσεις των μισθωμάτων στην Αγγλία, και ειδικότερα να τηρούν σχετικό μητρώο δίκαιου μισθώματος (στο πλαίσιο της προστατευόμενης μίσθωσης/*protected* ή *secure tenancy*), να καθορίζουν επιδόματα στέγασης με βάση τα επίπεδα μισθωμάτων ιδιωτικών μισθώσεων, αλλά και να ενημερώνουν τις τοπικές αρχές σχετικά με τα ανώτατα όρια επιδομάτων στέγασης που μπορούν να δοθούν. Το σύνολο αυτό των πληροφοριών χρησιμοποιείται και για την εξαγωγή στατιστικών στοιχείων και δεικτών πληθωρισμού από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (*Office for National Statistics*).

Για να κατανοήσουμε σε βάθος τον ρόλο και τις αρμοδιότητες του *rent officer* και στη συνέχεια να είμαστε σε θέση να επιλέξουμε την ορθότερη απόδοση του όρου αυτού στα ελληνικά, οφείλουμε να μελετήσουμε τον ίδιο τον νόμο¹²⁶. Πράγματι, σύμφωνα με τον σχετικό τροποποιητικό Νόμο 2978 του 2013, στις αρμοδιότητες του *rent officer* υπάγονται μεταξύ άλλων ο καθορισμός δίκαιου μισθώματος, ο καθορισμός των επιδομάτων στέγασης στο πλαίσιο ιδιωτικών μισθώσεων, αλλά και η τήρηση μητρώου με το σύνολο των σχετικών πληροφοριών

¹²⁵

<https://bit.ly/39cBoM5>

¹²⁶

Βλ. Παράρτημα.

για στατιστικούς λόγους. Ο ρόλος του καταδεικνύεται έντονα μέσω του αγγλικού όρου: πρόκειται για αξιωματούχο (*officer*) που καθορίζει τα επίπεδα των μισθωμάτων στο πλαίσιο ιδιωτικών μισθώσεων. Η ίδια διαφάνεια πρέπει να χαρακτηρίσει και την απόδοση του όρου στη νεοελληνική.

2.5.2. *rent officer*: αξιωματούχος για τον καθορισμό ενοικίου

Όπως αναφέρθηκε, στο Νομικό Λεξικό ο όρος αποδίδεται ως *αξιωματούχος για τον καθορισμό του ενοικίου*. Ωστόσο, θεωρούμε την απόδοση αυτή εν μέρει ανεπαρκή και ασύμφωνη με κάποιες από τις αρχές σχηματισμού όρων και κρίνουμε ότι με ορισμένες αλλαγές ο όρος μπορεί να ενσωματωθεί πιο ομαλά στον ελληνικό νομικό λόγο.

Αρχικά, ο προτεινόμενος όρος στα ελληνικά δηλώνει με σχετική σαφήνεια και διαφάνεια το περιεχόμενο της έννοιας. Ο αγγλικός όρος αναφέρεται σε πρόσωπο στο οποίο ανατίθενται από τον νόμο μια σειρά από αρμοδιότητες, η βασική από τις οποίες είναι ο καθορισμός του ύψους των μισθωμάτων με απώτερο σκοπό την πρόληψη καταχρηστικών και παράνομων συμπεριφορών εκ μέρους των εκμισθωτών. Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι με τον όρο *αξιωματούχος για τον καθορισμό ενοικίου* γίνεται ξεκάθαρο το περιεχόμενο της έννοιας, ιδίως στον καθημερινό ομιλητή/αναγνώστη της νεοελληνικής.

Παράλληλα, παρατηρούμε ότι καλύπτεται η απαίτηση της γλωσσικής συνέπειας του όρου. Με γραμματική ανάλυση του ουσιαστικού *αξιωματούχος* (αξίωμα + έχω, ουσιαστικό με κατάληξη *-ούχος*) κατασημαίνεται έννοια που δηλώνει ιδιότητα προσώπου υπέρ του οποίου υφίσταται έννομη σχέση ή δικαίωμα. Πράγματι, στην περίπτωση μας ιδρύεται έννομη σχέση μεταξύ του *rent officer* και του κράτους προκειμένου ο πρώτος να εκτελεί τις αρμοδιότητες που του ανατίθενται εκ του νόμου. Ο όρος, λοιπόν, είναι διαφανής υπό την έννοια ότι μπορεί να συναχθεί από αυτόν, έστω και μερικώς, η κατασημαινόμενη έννοια, η οποία διαφαίνεται και από τη μορφολογία του¹²⁷. Συνεπώς ο όρος είναι σύμφωνος προς την αρχή της διαφάνειας.

Παρ' όλα αυτά, η συγκεκριμένη απόδοση του όρου μάλλον δεν είναι απόλυτα συνεπής προς το σύστημα εννοιών του πεδίου της Νομικής. Ο όρος *ενοίκιο*, αν και αποτελεί κατά βάση τον πλέον χρησιμοποιούμενο κατά τις καθημερινές συναλλαγές,

¹²⁷

Κουτσομπάρη, Σδούκου & Βαλεοντής 2011, 54.

δεν χρησιμοποιείται καθόλου από τον ελληνικό Αστικό Κώδικα, διότι υπάρχει άλλος όρος που αν και κατασημαίνει ακριβώς την ίδια έννοια, θεωρείται νομικά ορθότερος: το *μίσθωμα*. Συνεπώς μια «βελτιωμένη» εκδοχή της απόδοσης που εντοπίσαμε στο Νομικό Λεξικό θα ήταν *αξιωματούχος για τον καθορισμό μισθώματος*.

Επιπλέον, σύγχυση του όρου σε προφορικό ή/και γραπτό λόγο, ιδίως όταν η σημασία του δεν προκύπτει επαρκώς από το συγκεκριμένο, είναι σε έναν βαθμό πιθανή. *Αξίωμα* σύμφωνα με το Λεξικό Τριανταφυλλίδη είναι «ο χαρακτηρισμός των ανώτατων βαθμίδων στην ιεραρχία της δημόσιας διοίκησης», συνεπώς μπορούμε να αποδεχτούμε ότι η χρήση του εν λόγω ουσιαστικού αρμόζει στο να αποδώσει την αντίστοιχη αγγλική πραγματικότητα. Ωστόσο, μεταφερόμενοι στην ελληνική πραγματικότητα, σε περίπτωση που υπήρχε αντίστοιχη θέση στον δημόσιο τομέα στην οποία θα διοριζόταν πρόσωπο με την παραπάνω αρμοδιότητα, ενδεχομένως η χρήση του όρου *αξιωματούχος* να μην έβρισκε έρεισμα στον νόμο. Με βάση δηλαδή τις διακρίσεις των διοικητικών οργάνων¹²⁸, ο όρος θα διαμορφωνόταν ως εξής: *δημόσιος υπάλληλος για τον καθορισμό του μισθώματος*. Παρ' όλα αυτά, κρίνοντας εκ του αποτελέσματος, θεωρούμε ότι μια τέτοια εκδοχή προσαρμόζεται και ενσωματώνεται¹²⁹ σε υπερβολικό και αχρείαστο βαθμό στα εθνικά δεδομένα και το καθεστώς δημοσιοϋπαλληλικής σχέσης που ισχύει στη χώρα.

Συνοψίζοντας, θεωρούμε ότι η απόδοση του αγγλικού όρου *rent officer* ως *αξιωματούχου για τον καθορισμό ενοικίου* είναι γλωσσικά κατάλληλη και ορθή, καθώς ακολουθεί καθιερωμένες δομές και ευρείας χρήσης σημασιολογικά σχήματα της ελληνικής γλώσσας. Συμμορφώνεται δε μορφολογικά, μορφοσυντακτικά και φωνολογικά με τα πρότυπα της νεοελληνικής, ενώ δεν περιέχει στοιχεία δανεισμού. Επιπλέον, μπορεί να μην ακολουθείται η απαίτηση της γλωσσικής οικονομίας (πολυλεκτικός όρος), ωστόσο αυτό είναι προς όφελος των αρχών της διαφάνειας και της γλωσσικής ορθότητας. Η μόνη αδυναμία της απόδοσης, υπό το πιο αυστηρό κριτήριο ύπαρξης ή μη αναφοράς των όρων σε ελληνικό νομοθέτημα, συνίσταται στη μη τήρηση της αρχής της συνέπειας προς το σύστημα εννοιών του πεδίου της Νομικής Επιστήμης, καθώς είναι προτιμότερη η χρήση του όρου *μίσθωμα* αντί για *ενοίκιο*.

¹²⁸ Ακριβοπούλου & Ανθόπουλος 2015, 79.

¹²⁹ Βλ. και Munday 2002, 236, αναφερόμενος στις κατά Venuti (1995) έννοιες της «επιχώριας» και «ξενικής» στρατηγικής (μετάφραση: Φιλιππάτος), ή αλλιώς «οικειοποίησης» και «ξενοποίησης» (Γραμμενίδης, Δημητρούλια, Κουρδής, Λουπάκη & Φλώρος 2015, 15).

2.6. rule against perpetuities

2.6.1. Ερμηνευτική ανάλυση

Ένας ακόμη νομικός θεσμός του αγγλοσαξονικού δικαίου που δεν υφίσταται στην ελληνική έννομη τάξη είναι ο όρος *rule against perpetuities*. Σύμφωνα με το Νομικό Λεξικό, πρόκειται για ειδικό κανόνα παραγραφής του αγγλοσαξονικού δικαίου, σύμφωνα με τον οποίο απαγορεύεται σε κάποιον να μεταβιβάσει (ιδίως με διαθήκη ή καταπίστευμα) περιουσιακό αντικείμενο ή μελλοντικό δικαίωμα σε άλλον μετά την πάροδο 21 ετών από τον θάνατό του. Για παράδειγμα, εάν πρόσωπο δηλώσει στη διαθήκη του ότι το ακίνητό του θα το κληρονομήσουν «τα παιδιά των παιδιών του όταν τελειώσουν το πανεπιστήμιο», το δικαστήριο δεν θα εφαρμόσει τη διάταξη αυτή¹³⁰. Όπως και στην ελληνική έννομη τάξη, έτσι και στο βρετανικό κοινοδίκαιο, οι νόμοι οφείλουν να υπηρετούν το δημόσιο συμφέρον και το κράτος δικαίου. Πώς όμως ο κανόνας αυτός υπηρετεί το γενικό συμφέρον;

Ο σκοπός του κανόνα αυτού είναι κατά βάση η αποφυγή της δέσμευσης και μη αξιοποίησης περιουσίας (κινητής ή ακίνητης) για πολύ μεγάλο διάστημα, εις το διηνεκές (“for perpetuity”). Η δέσμευση και μη αξιοποίηση περιουσίας για πολλά χρόνια αφενός θα σπαταλούσε τον χρόνο και τους πόρους των δικαστηρίων, αφετέρου θα υποβάθμιζε την αξία της ίδιας της περιουσίας, η οποία θα παρέμενε ανεκμετάλλευτη για πολλά χρόνια. Στην περίπτωση, λοιπόν, που σε διάταξη τελευταίας βούλησης παραβιάζεται ο κανόνας αυτός, τα δικαστήρια θεωρούν ότι το σχετικό χωρίο δεν συντάχθηκε ποτέ και προβαίνουν σε μεταβίβαση του κληρονομαίου αντικειμένου σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες κληρονομικού δικαίου¹³¹.

Μάλιστα, στον πιο πρόσφατο νόμο¹³² που ρυθμίζει τα σχετικά με τον κανόνα *against perpetuities*, αναφέρεται ότι η απαγόρευση αυτή εισήχθη για πρώτη φορά στα δικαστήρια στα τέλη του 17ου αιώνα. Η λογική του κανόνα, με αρκετές τροποποιήσεις από τότε μέχρι σήμερα, είναι η εξής: τίθεται περιορισμός ως προς το χρονικό διάστημα στο οποίο μπορούν να κατοχυρωθούν μελλοντικά συμφέροντα σε κληρονομαία ή με δωρεά περιουσία. Στο κληρονομικό δίκαιο της Ελλάδας δεν

¹³⁰ Βλ. <https://bit.ly/39nzKHs>

¹³¹ Βλ. προηγ. υποσημ.

¹³² *Perpetuities and Accumulations Act 2009*, βλ. <https://bit.ly/2wDidOg>

υπάρχει κανόνας που να επιβάλλει παρόμοιο περιορισμό, σε πολλές διατάξεις, ωστόσο (ΑΚ 1793 – 1799), τίθενται όρια στις αιρέσεις (μελλοντικά γεγονότα από την επέλευση των οποίων εξαρτώνται τα αποτελέσματα δικαιοπραξίας)¹³³ που μπορεί να συμπεριλάβει ο διαθέτης στη διαθήκη του. Παράλληλα, το ελληνικό κληρονομικό δίκαιο διέπεται από ορισμένες αρχές, μεταξύ των οποίων είναι και ο αναγκαστικός χαρακτήρας των σχετικών διατάξεων σε συνδυασμό με την αρχή του κλειστού αριθμού των μορφών διάθεσης της κληρονομιαίας περιουσίας¹³⁴. Διαπιστώνουμε, έτσι, ότι, αν και δεν υπάρχει διάταξη στον ελληνικό Αστικό Κώδικα που να επιβάλλει τον ίδιο περιορισμό σχετικά με τη μη δέσμευση περιουσίας για παραπάνω από συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, ο ίδιος ο χαρακτήρας του κληρονομικού δικαίου δεν αφήνει παραπάνω περιθώρια στην ιδιωτική βούληση πέρα από τα περιοριστικώς αναφερόμενα στον νόμο.

2.6.2. rule against perpetuities: ειδικός κανόνας παραγραφής

Θεωρώντας ως προτεινόμενη απόδοση του Νομικού Λεξικού τον όρο *ειδικός κανόνας παραγραφής* μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής: Ο όρος δεν δηλώνει με απόλυτη σαφήνεια το περιεχόμενο της έννοιας, διότι είναι υπερβολικά γενικός. Δεν αποδίδονται τα χαρακτηριστικά εκείνα της έννοιας που κατασημαίνει ο αγγλικός όρος και τα οποία διαφοροποιούν τον εν λόγω κανόνα παραγραφής από άλλους κανόνες παραγραφής. Θεωρούμε ότι ο όρος είναι αδιαφανής, καθώς μια πιο ειδική και συγκεκριμένη απόδοση¹³⁵ θα προσέγγιζε περισσότερο το περιεχόμενο της έννοιας.

Παράλληλα, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι ο όρος ακολουθεί σχήματα γνωστά και αποδεκτά στη νομική ορολογία, διότι η βασική έννοια της παραγραφής υπάρχει και στο ελληνικό δίκαιο (άρ. 247 – 280 ΑΚ) και μάλιστα είναι ιδιαίτερης σημασίας¹³⁶. Σύμφωνα με το άρθρο 247 ΑΚ, «Το δικαίωμα να απαιτήσει κάποιος από άλλον μια πράξη ή μια παράλειψη (αξίωση) παραγράφεται.», ενώ σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 272 ΑΚ, «όταν συμπληρωθεί η παραγραφή, ο υπόχρεος έχει δικαίωμα να αρνηθεί την παροχή. Ό,τι καταβλήθηκε χωρίς γνώση τη παραγραφής δεν

¹³³ Βλ. ΑΚ 201, 202

¹³⁴ Βλ. και Γεωργιάδης, Α. 2014. *Εγχειρίδιο Κληρονομικού Δικαίου*. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας.

¹³⁵ Τέτοια απόδοση θα αναλυθεί στη συνέχεια.

¹³⁶ Βλ. σχετικά Δανηλάτου 2011. *Παραγραφή & Προθεσμίες κατά τον Αστικό Κώδικα*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

αναζητείται. Έγγραφη συμβατική αναγνώριση αξίωσης που έχει παραγραφεί, καθώς και η παροχή ασφάλειας είναι έγκυρες αν έγιναν χωρίς γνώση της παραγραφής». Η Φωτοπούλου (2015)¹³⁷ παρατηρεί ότι από τις άνω διατάξεις προκύπτει ότι «παραγραφή είναι ο θεσμός του δικαίου, σύμφωνα με τον οποίο μια αξίωση παύει να είναι δικαστικά επιδιώξιμη, επειδή ο δικαιούχος παρέλειψε να την ασκήσει εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος που ορίζεται από το νόμο». Μεταφερόμενοι στο Ηνωμένο Βασίλειο, το περιεχόμενο της έννοιας της παραγραφής ρυθμίζει ο Νόμος Περί Παραγραφών του 1980 (*Limitation Act 1980*)¹³⁸, ενώ, όπως και στην ελληνική έννομη τάξη, οι χρόνοι των παραγραφών διαφέρουν από δίκαιο σε δίκαιο και εξαρτώνται (και) από τη βαρύτητα της πράξης. Η επιλογή της έννοιας αυτής, λοιπόν, κρίνεται απόλυτα επιτυχής διότι αποτελεί την ακριβή αποτύπωση και μεταφορά του θεσμού στην ελληνική πραγματικότητα.

Κρίνοντας τη γλωσσική καταλληλότητα της προτεινόμενης απόδοσης του όρου *rule against perpetuities*, συμπεραίνουμε ότι με τη μετάφραση *ειδικός κανόνας παραγραφής* η πιθανότητα σύγχυσης του όρου σε προφορικό ή/και γραπτό λόγο, ιδίως όταν η σημασία του δεν προκύπτει επαρκώς από το συγκεκριμένο, είναι υψηλή. Η τυπολογία του όρου είναι μεν υπαρκτή στη νεοελληνική και δη σε νόμους και δικαστικές αποφάσεις, ωστόσο δεν εμπεριέχει κάποιο εννοιολογικά διαφοροποιητικό στοιχείο σε σχέση με όρους παρόμοιου περιεχομένου. Επιπλέον, η απόδοση αυτή διέπεται από σχετική συνοπτικότητα και περιεκτικότητα, ενώ ανταποκρίνεται πλήρως στα μορφολογικά, μορφοσυντακτικά και φωνολογικά πρότυπα της νεοελληνικής, χωρίς να περιέχει στοιχεία δανεισμού.

2.6.3. rule against perpetuities: κανόνας κατά της δέσμευσης εις το διηνεκές

Μία ακόμη προτεινόμενη απόδοση που συναντήσαμε¹³⁹, είναι ο «κανόνας κατά της δέσμευσης εις το διηνεκές». Η συγκεκριμένη απόδοση είναι σαφώς πιο επεξηγηματική και σαφής σε σχέση με την προηγούμενη, χωρίς όμως να μην παρουσιάζει και κάποιες αδυναμίες.

¹³⁷ Βλ. <https://bit.ly/2WVKD0D>

¹³⁸ Ο νόμος είναι διαθέσιμος σε: <https://bit.ly/2WR2mq0>

¹³⁹ Βλ. Παράρτημα.

Θεωρούμε ότι ο όρος αυτός στα ελληνικά φανερώνει με σχετικά διαφάνεια το περιεχόμενο της έννοιας. Περιλαμβάνει, δηλαδή, την έννοια της απαγόρευσης της δέσμευσης και έπεται και ο απαραίτητος χρονικός προσδιορισμός «εις το διηνεκές», ο οποίος στη νεοελληνική είναι πιθανότερο να συναντηθεί «στο διηνεκές», θεωρούμε όμως ότι δεν είναι υπερβολικά αρχαϊζών για να κρίνεται απαραίτητο να αλλάξει¹⁴⁰. Παρ' όλα αυτά, θεωρούμε ότι ο όρος δεν αποδίδει με απόλυτη σαφήνεια το συνολικό περιεχόμενο της έννοιας του θεσμού αυτού, διότι δεν καθίσταται φανερό το πρόσωπο ή πράγμα που απαγορεύεται να δεσμεύεται «εις το διηνεκές». Είναι, βέβαια, προφανές ότι σε ένα νομικό κείμενο, το συγκεκριμένο ενδεχομένως θα λύσει τέτοιου είδους προβλήματα. Ωστόσο, πιστεύουμε ότι υπάρχει περίπτωση σύγχυσης του όρου σε προφορικό ή/και γραπτό λόγο, ιδίως όταν η σημασία του δεν προκύπτει επαρκώς από το συγκεκριμένο· παράλληλα δε η απόδοση στα ελληνικά ενός αγγλικού όρου πρέπει να διέπεται από εννοιολογική και νοηματική αυτοτέλεια.

Ταυτόχρονα, θεωρούμε ότι ο τρόπος που κατασημαίνεται ο όρος δεν είναι ο πλέον συνηθισμένος και αναμενόμενος. Δηλαδή, η προτεινόμενη απόδοση χρησιμοποιεί γνωστά και αποδεκτά στη νομική ορολογία σχήματα και είναι γλωσσικά κατάλληλη ώστε να εναρμονίζεται με τα ήθη της Νομικής Επιστήμης¹⁴¹ μόνο εν μέρει, καθώς θεωρούμε πιο συχνή την ακόλουθη δομή σε νομικά κείμενα: «κανόνας περί απαγόρευσης...» ή «αρχή της μη εφαρμογής...», παρά την προτεινόμενη. Πάντως, η προτεινόμενη απόδοση φαίνεται να συμβαδίζει με την αρχή της γλωσσικής οικονομίας, αν και, λόγω της πολυλεκτικής μορφής του όρου, θεωρούμε αυξημένη την πιθανότητα παράλειψης μέρους του κατά τη χρήση. Τέλος, ο προτεινόμενος όρος δεν περιέχει στοιχεία δανεισμού.

2.6.4. Προτεινόμενη απόδοση: κανόνας περί μη δέσμευσης περιουσίας

εις το διηνεκές

Χωρίς να θεωρούμε τις παραπάνω αποδόσεις συνολικά μη ορθές, κρίνουμε ότι υπάρχει περιθώριο να μεταφραστεί ο αγγλικός όρος με διαφορετικό τρόπο. Πάντως, η προτεινόμενη απόδοση που παραθέτουμε ομοιάζει στο γενικό πλαίσιο με αυτές που

¹⁴⁰ Επιπλέον, θεωρούμε ότι ο εμπρόθετος προσδιορισμός, με τη συγκεκριμένη μορφή, προσδίδει ενός είδους ρυθμό σε ολόκληρο τον όρο και φαίνεται να περικλείει το συνολικό νόημα με μεγαλύτερη πληρότητα.

¹⁴¹ Η έννοια της γενικής έννοιας της εις το διηνεκές δέσμευσης χρησιμοποιείται συχνά από την ελληνική νομολογία, βλ. Σκ. ΑΠΣ, 2039/2018 ΜονΠρωτΑθ.

εντοπίσαμε να χρησιμοποιούνται. Μπορούμε να πούμε ότι μέσω της χρήσης υπαρχουσών μορφών¹⁴², εφαρμόσαμε έναν συνδυασμό των φαινομένων της μετατροπής¹⁴³ και της οροποίησης¹⁴⁴. Η απόδοση που προτείνουμε δεν διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από τις αποδόσεις που αναλύσαμε παραπάνω, αλλά θεωρούμε ότι πληροί τις αρχές σχηματισμού όρων πληρέστερα και συμβαδίζει με την καθιερωμένη δομή νομικών όρων.

Η απόδοση που προτείνουμε ως μετάφραση του όρου *rule of perpetuities* είναι ο κανόνας περί μη δέσμευσης περιουσίας εις το διηνεκές. Ο όρος αυτός εμπεριέχει το πλήρες νόημα του αγγλικού όρου, χωρίς να αφήνει περιθώρια αμφισβησίας. Είναι ταυτόχρονα περιγραφικός και περιεκτικός, ενώ θεωρούμε ότι συμβαδίζει με νομικές έννοιες που υπάρχουν ήδη στον ελληνικό Αστικό Κώδικα, όπως άλλωστε αναφέρθηκε ήδη. Πάντως, ο ελληνικός όρος μπορεί να αντικατοπτρίσει πλήρως τον αγγλικό, υπό την προϋπόθεση ότι το συγκεκριμένο βοηθά προς αυτή την κατεύθυνση. Αν και πολυλεκτικός όρος ο οποίος δεν εξυπηρετεί σε μεγάλο βαθμό τη γλωσσική οικονομία, κρίνεται παρ' όλα αυτά ικανοποιητική απόδοση του αγγλικού όρου, ενώ, αν και υπάρχει πιθανότητα να παραλείπεται μέρος του όρου κατά τη χρήση, και πάλι πιθανή παράλειψη οποιασδήποτε λέξης δεν αλλοιώνει σημαντικά τη νομική έννοια. Συμπερασματικά, θεωρούμε ότι είναι γλωσσικά κατάλληλος, ορθός και συνεπής προς τα διδάγματα της Νομικής Επιστήμης, ενώ ταυτόχρονα υπακούει στους μορφοσυντακτικούς κανόνες της νεοελληνικής, χωρίς να εμπεριέχει στοιχεία δανεισμού από άλλη γλώσσα, ασυνήθιστο συνδυασμό λεξημάτων ή εν γένει δομή που να προσκρούει προς τις νόρμες της ελληνικής νομικής γλώσσας¹⁴⁵.

¹⁴² Λεξήματα που χρησιμοποιούνται στη γενική γλώσσα, ή λεξήματα που αποτελούν όρους στο ίδιο σε άλλο θεματικό πεδίο (Βαλεοντής & Κριμπάς 2014, 219).

¹⁴³ Δηλαδή τη μορφοσυντακτικά διαφοροποιημένη χρήση της ίδιας μορφής (ό.π., 220).

¹⁴⁴ Η διεργασία με την οποία μια λέξη ή φράση της γενικής γλώσσας μετατρέπεται σε όρο που κατασημαίνει έννοια σε ειδική γλώσσα. Συχνά συμβαίνει και το αντίστροφο φαινόμενο. (ό.π.)

¹⁴⁵ Η απόδοση κανόνας περί της μη διάθεσης περιουσίας εις το διηνεκές, αν και είναι σχεδόν ίδια με την προτεινόμενη, δεν πληροί τις αρχές της διαφάνειας και συνέπειας προς τα διδάγματα της Νομικής Επιστήμης, καθώς η έννοια της διάθεσης περιουσίας υπονοεί ότι το περιουσιακό στοιχείο γίνεται αντικείμενο πώλησης, μίσθωσης, κάρπωσης κ.ο.κ., και άρα δεν μένει αναξιοποίητο.

2.7. *wrongful life*

2.7.1. Ερμηνευτική ανάλυση

Κατά την αναζήτηση όρων της βρετανικής έννομης τάξης, εντοπίσαμε μια περίπτωση που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο από νομική και μεταφραστική, όσο και από βιοηθική και κοινωνιολογική σκοπιά. Αναφερόμαστε στους όρους *wrongful life* και *wrongful birth*. Ακριβώς λόγω της ιδιαίτερης φύσης των όρων αυτών, θεωρήσαμε αναγκαίο να τους αναλύσουμε περαιτέρω με τη συμβολή νομικών θεωρήσεων επί του θέματος. Τι σημαίνει όμως ακριβώς *wrongful life*;

Οι εξελίξεις στον χώρο της Ιατρικής και δη της Γυναικολογίας – Μαιευτικής στο πεδίο των προγεννητικών ελέγχων αποτελούν σημαντικό ανθρώπινο επίτευγμα, ενώ ταυτόχρονα ολοένα και αυξάνονται οι πτυχές της ανθρώπινης ζωής που απαιτούν νομοθετική ρύθμιση. Το σύνολο των προγεννητικών ελέγχων που διενεργούνται σκοπό έχουν την ομαλή εξέλιξη της εγκυμοσύνης και την διατήρηση της υγείας της εγκύου και του εμβρύου, τόσο στη διάρκεια της κυοφορίας όσο και μετά τη γέννηση του τέκνου. Ωστόσο, συχνές είναι οι περιπτώσεις μη διάγνωσης κάποιας γενετικής ανωμαλίας στο στάδιο της εγκυμοσύνης λόγω αμέλειας του ιατρού. Μετά τη γέννηση του παιδιού, λοιπόν, η αναπηρία που δεν είχε διαγνωσθεί στην εγκυμοσύνη, γίνεται φανερή. Σύμφωνα με τον νομικό θεσμό που εξετάζουμε, οι γονείς έχουν αξίωση να κινηθούν νομικά κατά του ιατρού, καθώς εάν είχε δώσει την δέουσα προσοχή ή/και είχε προβεί σε κάθε απαραίτητη προγεννητική εξέταση και τους είχε ενημερώσει σχετικά με την γενετική ανωμαλία ή άλλη αναπηρία του παιδιού, οι ίδιοι θα είχαν αποφασίσει ότι επιθυμούν να προχωρήσουν σε άμβλωση, και άρα δεν θα αναγκάζονταν να ανατρέφουν τέκνο με ασθένεια ή αναπηρία με όλες τις συνεπάγουσες θυσίες και έξοδα. Η άβολη αυτή διατύπωση προκαλεί ιδιαίτερα δυσάρεστα συναισθήματα, παρ' όλα αυτά έχουν υπάρξει πολλές τέτοιες περιπτώσεις σε διεθνές και εθνικό επίπεδο κατά τις οποίες ενάγονται ιατροί ενώπιον δικαστηρίων με την παραπάνω νομική βάση (αξίωση στη βάση του *wrongful birth*). Από την άλλη, έχουν υπάρξει περιπτώσεις που και το ίδιο το παιδί στρέφεται εναντίον του ιατρού, με τη νομική θεμελίωση ότι η αμέλεια του δεύτερου είχε ως αποτέλεσμα το παιδί να βιώνει μια ζωή γεμάτη δυσκολίες και εμπόδια, και, επομένως, να αιτείται την επιδίκαση αποζημίωσης για την ηθική ζημία που υφίσταται όντας εν ζωή (αξίωση στη

βάση του *wrongful life*).

Το δικαστήριο ενός δημοκρατικού και φιλελεύθερου κράτους καλείται να επεξεργαστεί με πολλή προσοχή ένα τέτοιο ζήτημα, αλλά και να λάβει υπ' όψιν βασικές συνταγματικές αρχές. Σύμφωνα με μία προσέγγιση¹⁴⁶, λαμβάνοντας υπ' όψιν και το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος περί προστασίας της ανθρώπινης ζωής, η αποδοχή των αγωγών στη βάση του *wrongful life* υποβιβάζει την αξία του ανθρώπου, η οποία δε μπορεί να συμβιβαστεί με την ιδέα ότι το χρήμα (αποζημίωση) είναι ο μοναδικός τρόπος να την καταστήσει «βιώσιμη», ενώ τονίζεται ότι «το γεγονός της γέννησης συνιστά πραγμάτωση και όχι άρνηση αξίας». Πάντως, το σύνολο σχεδόν της (διεθνούς και ελληνικής) θεωρίας και νομολογίας απορρίπτει την ύπαρξη αξίωσης αποκατάστασης λόγω ζημίας εκ μέρους του τέκνου που γεννήθηκε με αναπηρία (*wrongful life*), με την αιτιολογία ότι η ζωή δεν μπορεί ποτέ να νοηθεί ως ζημία και ότι, σε κάθε περίπτωση, η ζωή και η ύπαρξη είναι υπέρτερα αγαθά από την ανυπαρξία.

2.7.2. Ο νομικός όρος *wrongful life*

Με μία πρώτη ανάγνωση του πολυλεκτικού νομικού όρου *wrongful life* θα μπορούσε κανείς να τον αποδώσει στα ελληνικά ως *παράνομη ζωή*. Η ζωή αποτελεί υπέρτατη αξία και προστατεύεται από όλες τις δημοκρατικές κοινωνίες, συνεπώς δεν μπορούμε να συλλάβουμε το νόημα μιας ζωής που θα αντίκειται στην ίδια τη νομοθεσία. Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε τί ακριβώς κατασημαίνεται με την έννοια αυτή, είμαστε υποχρεωμένοι να διερευνήσουμε από νομική σκοπιά την προέλευση του όρου και να αξιολογήσουμε διαφορετικές αποδόσεις που εντοπίσαμε, λαμβάνοντας υπ' όψιν τα νομικά δεδομένα.

Αρχικά, σύμφωνα με ειδικούς του πεδίου¹⁴⁷, οι όροι *wrongful life* και *wrongful birth* αφορούν υποθέσεις που άγονται ενώπιον των δικαστηρίων με αφορμή τη γέννηση ατόμων με σοβαρές γενετικές παθήσεις ή συγγενείς ανωμαλίες που, αν και ο ιατρός με τα υπάρχοντα διαγνωστικά μέσα ήταν σε θέση να διαγνώσει, δεν το έπραξε, με αποτέλεσμα να γεννηθεί ένα βαριά άρρωστο ή ανάπηρο τέκνο, το οποίο οι γονείς θα επέλεγαν να μην αποκτήσουν, αν γνώριζαν την πάθησή του. Επισημαίνεται¹⁴⁸,

¹⁴⁶ Χατζηπαναγιώτου 2013, 64-65.

¹⁴⁷ Κουδουμά 2018, 42.

¹⁴⁸ ό.π., 43.

επίσης, ότι οι περιπτώσεις αυτές διακρίνονται από τις υποθέσεις που η βλάβη στο παιδί προκαλείται ευθέως από πράξη ή παράλειψη του ιατρού, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η δικαστική προβολή των σχετικών αξιώσεων κατά των γιατρών ξεκίνησε ιστορικά από τις ΗΠΑ και την Αγγλία. Λόγω της συχνής σύγχυσης των δύο όρων, οι οποίοι δεν διαφέρουν κατ' ουσίαν, έχει προταθεί η ενιαία ονομασία της αξίωσης ως *wrongful life*, καλύπτοντας έτσι όλες τις περιπτώσεις. Την ενιαία αυτή ονομασία υιοθετούμε και στην παρούσα εργασία.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διερεύνηση τού κατά πόσο είναι «επιτυχής» η έκβαση της προβολής των αξιώσεων αυτών ενώπιον των δικαστηρίων, στοιχείο που θεωρούμε ότι θα μας βοηθήσει σε θεωρητικό επίπεδο και στην τελική επιλογή της καταλληλότερης απόδοσης στα ελληνικά. Έχει παρατηρηθεί¹⁴⁹ ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο οι αγωγές των γονέων για «ζωή από σφάλμα»¹⁵⁰ είναι βάσιμες ως προς την αξίωση για αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας, για την οποία είναι δυνατή η επιδίκαση αποζημίωσης για τα επιπλέον έξοδα που απαιτούνται για την διατροφή και την εν γένει φροντίδα του παιδιού εξαιτίας των οφειλομένων στην αναπηρία ιδιαίτερων αναγκών του, ενώ επισημαίνεται ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει απόφαση που να επιδικάζει αποζημίωση για το κόστος ανατροφής μη ηθελμένου τέκνου (υγιούς ή μη). Όπως τονίζεται¹⁵¹, η ελληνική θεωρία και νομολογία αρνείται να θεωρήσει τη ζωή ως ζημία που μπορεί να αποκατασταθεί με τους όρους του Ενοχικού Δικαίου. Ταυτόχρονα, έχει διαμορφωθεί νομολογιακά η τάση να θεμελιώνεται η απόρριψη τέτοιων αξιώσεων στην ανυπαρξία αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της πράξης ή παράλειψης (αμελής συμπεριφορά ιατρού) και του αποτελέσματος (η αναπηρία ή ασθένεια του τέκνου), διότι αφενός ο ιατρός δεν προκάλεσε την ασθένεια (απλώς παρέβλεψε να τη διαγνώσει), και αφετέρου το δικαστήριο δεν μπορεί να είναι σίγουρο ότι οι γονείς θα είχαν προβεί σε άμβλωση έχοντας γνώση του προβλήματος.¹⁵² Διαπιστώνουμε ότι η ελληνική δικαστηριακή πρακτική δεν δέχεται να θεωρήσει ότι μια ανθρώπινη ζωή μπορεί να αποτελεί ζημιόγONO παράγοντα και άρα να επιδικάσει αποζημίωση ως αποκατάσταση της «ζημίας». Θεωρούμε ότι σε σχετικά ερευνητικά έργα βιοηθικού και κοινωνιολογικού περιεχομένου πρέπει

¹⁴⁹ Χατζηπαναγιώτου 2013, 51.

¹⁵⁰ Η απόδοση χρησιμοποιείται από την ίδια.

¹⁵¹ Κουδουμά 2018, 48.

¹⁵² Για περισσότερα βλ. και: Νικολόπουλος, 2011. «ΖημιόγONος τεκνοποίηση (Wrongful Birth) και προσβολή της προσωπικότητας των γονέων. «Ενοχικός» ατομοκεντρισμός ή οικογενειακός κοινοτισμός;» *Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας*, Τεύχος 8-9, Αύγουστος-Σεπτέμβριος.

σίγουρα να αξιολογείται και πιθανή επιρροή της θρησκευτικής παράδοσης της κάθε χώρας.

2.7.3. Η μετάφραση του όρου

Αναλύοντας τον πολυλεκτικό όρο *wrongful life*, αφιερώνουμε λίγο χρόνο στην εξέταση του επιθετικού προσδιορισμού *wrongful*. Στο διαδικτυακό λεξικό Collins¹⁵³, στο σημείο του σχετικού λήμματος που αναφέρεται στα βρετανικά αγγλικά, ο όρος επεξηγείται ως *immoral* (ανήθικος), *unjust* (άδικος) ή *illegal* (παράνομος), ενώ στο Νομικό Λεξικό ο επιθετικός προσδιορισμός αποδίδεται ως *παράνομος*, *άδικος*, *επιζήμιος*. Αντίστροφα, στο Νομικό Λεξικό ο όρος *ζημιογόνος* αποδίδεται στα αγγλικά με τους όρους *harmful*, *damaging*, *injurious*, *tortious*. Διαπιστώνουμε ότι, μπορεί οι αποδόσεις του συγκεκριμένου επιθετικού προσδιορισμού στα ελληνικά να φαίνονται με μια πρώτη ματιά συνώνυμοι όροι, πρέπει όμως να σημειωθεί ότι παρουσιάζουν εννοιολογικές διαφορές. Σε μία «χονδρική» προσέγγιση μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι *παράνομος* είναι εκείνος που αντίκειται στους νόμους, *άδικος* ο στερούμενος δικαιοσύνης, ενώ *επιζήμιος* είναι εκείνος που επιφέρει ζημία. Θα μπορούσε η αξίωση *wrongful life* να αποδοθεί ως *παράνομη*, *άδικη* ή *επιζήμια/ζημιογόνος ζωή*, και ποιός από αυτούς τους συνδυασμούς θα απέδιδε με τη μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια την έννοια που κατασημαίνει ο πολυλεκτικός αυτός όρος;

Διερευνώντας συνολικά τον πολυλεκτικό όρο, εντοπίζουμε στο Νομικό Λεξικό ότι ο όρος *wrongful life* αποδίδεται ως εξής: «Αξίωση από τη γέννηση προσώπου με εγγενή και προβλέψιμη σωματική ή πνευματική αναπηρία, παρά το γεγονός ότι αυτό θα μπορούσε να μην έχει συλληφθεί ή γεννηθεί, αν οι εναγόμενοι ιατροί δεν είχαν συμβουλευθεί πλημμελώς τους γονείς», ενώ ο όρος *wrongful birth* αποδίδεται ως *ζημιογόνος τεκνοποίηση*. Παρατηρούμε ότι αποφεύγεται η πιο συνοπτική απόδοση του όρου *wrongful life* ως *ζημιογόνου ζωής* (κατά τη *ζημιογόνο τεκνοποίηση*), και παρατίθεται αντ' αυτής αναλυτική ερμηνεία εντός νομικού πλαισίου. Πάντως, σε σχετική αναζήτηση του όρου *ζημιογόνος ζωή*, διαπιστώνουμε ότι έχει τις περισσότερες αναφορές διαδικτυακά¹⁵⁴ στο υπό εξέταση περιεχόμενο, σε

¹⁵³

Βλ. Παράρτημα.

¹⁵⁴

Συναντήσαμε τον όρο στα εξής έργα:

σύγκριση με τους όρους *παράνομη, άδικη και επιζήμια ζωή*, οι οποίοι εμφανίζονται μεν ως πολυλεκτικές φράσεις, όχι όμως ως αποδόσεις του νομικού όρου *wrongful life*.

2.7.4. *wrongful life*: *αδικημένη ζωή*

Από την άλλη πλευρά, στις δύο βασικές βιβλιογραφικές πηγές που χρησιμοποιήσαμε για την ανάλυση του εν λόγω όρου, οι συγγραφείς επιλέγουν διαφορετικές αποδόσεις. Η Κουδουμά (2018, 53) αναφέρεται σε *αδικημένη ζωή*, βασίζοντας την επιλογή της αυτή αφενός στην ανάγκη εστίασης του ενδιαφέροντος στη ζωή που γεννιέται και φέρει εκείνα τα χαρακτηριστικά που δείχνουν ότι υστερεί σε σχέση με άλλες ζωές, και αφετέρου στην απομάκρυνση από την ανάγκη αναγνώρισης της ευθύνης του ιατρού και της ζημίας που προκαλεί. Η προσέγγιση αυτή ενέχει κατά τη γνώμη μας βιοηθική και κοινωνιολογική αξιολόγηση και, αν και εστιάζει ουσιαστικά στην υποχρέωση του κράτους πρόνοιας να καλύπτει τις οικονομικές, ψυχολογικές, κοινωνικές αλλά και πρακτικές ανάγκες των ατόμων με γενετήσιες παθήσεις και αναπηρίες (η «αδικημένη ζωή» υστερεί σε δικαιώματα σε σχέση με τις άλλες ζωές), μάλλον δεν αποδίδει με σαφήνεια το περιεχόμενο της έννοιας. Με άλλα λόγια, ελλείπει το χαρακτηριστικό της διαφάνειας.

Παράλληλα, θεωρούμε ότι ο όρος δεν ακολουθεί σχήματα γνωστά και αποδεκτά στη νομική ορολογία. Η μετοχή *αδικημένη* ενέχει αξιολογικό χαρακτηρισμό και παραπέμπει μάλλον σε ηθική αδικία/παράβαση ηθικού νόμου και όχι παράβαση θεσπισμένου από την πολιτεία νόμου. Θεωρούμε, επίσης, ότι ο όρος *αδικημένη ζωή* είναι γλωσσικά ακατάλληλος να υποδηλώσει το ζητούμενο περιεχόμενο, καθώς υπάρχει περίπτωση σύγχυσης του όρου σε προφορικό ή/και γραπτό λόγο, ιδίως όταν η σημασία του δεν προκύπτει επαρκώς από το συγκεκριμένο. Πάντως, ο όρος

Νικολόπουλος, 2011. Ζημιογόνος τεκνοποίηση (Wrongful Birth) και προσβολή της προσωπικότητας των γονέων. «Ενοχικός» ατομοκεντρισμός ή οικογενειακός κοινοτισμός; *Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας*, Τεύχος 8-9/2011, Αύγουστος-Σεπτέμβριος. <http://www.nbonline.gr/journals/60/volumes/203/issues/983/lemmas/4775038>

Infantino, & Zervogianni, 2017. *Causation in European Tort Law*. Cambridge [UK]: New York: Cambridge University Press.

Μαρκουτσάκη, 2018. *Το ιατρικό λάθος στην ανθρώπινη αναπαραγωγή: wrongful birth-wrongful-life, ιατρική ευθύνη για ζημιογόνο ζωή*, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

<https://elocus.lib.uoc.gr/dlib/3/1/5/metadata-dlib-1564569438-282835-9301.tkl#>

χαρακτηρίζεται από γλωσσική οικονομία καθώς είναι συνοπτικός και αποτελείται από δύο λέξεις όπως και στα αγγλικά. Παρατηρούμε ότι ο όρος τηρεί συντακτικά και γραμματικά σχήματα της νεοελληνικής, ενώ αποτελεί και οικείο στον καθημερινό ομιλητή λεξιλογικό συνδυασμό, παρ' όλα αυτά κρίνουμε ότι δεν γίνεται ξεκάθαρη η νομική διάσταση και το βάθος της έννοιας. Σε κάθε περίπτωση η συγγραφέας εξ αρχής κάνει γνωστό ότι η ανάλυσή της ακολουθεί μια βιοηθική και όχι εξ ολοκλήρου νομική – νομοτεχνική σκοπιά¹⁵⁵.

2.7.5. *wrongful life*: ζωή από σφάλμα

Η απόδοση *ζωή από σφάλμα* ακολουθείται στη δεύτερη¹⁵⁶ εκ των δύο βασικών πηγών που χρησιμοποιήσαμε στην παρούσα εργασία για την ανάλυση του αγγλικού όρου. Πρόκειται για διπλωματική εργασία στην οποία ερευνάται το ζήτημα της αξίωσης *wrongful birth* υπό αμιγώς νομικό πρίσμα και για αυτό επιλέχθηκε να αναλυθεί ως προτεινόμενη απόδοση του αγγλικού όρου. Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο όρος *wrongful birth* αποδίδεται ως *ζημιογόνος τεκνοποίηση* στην εργασία αυτή - απόδοση που εναρμονίζεται με τη μετάφραση που μας παρέχει το Νομικό Λεξικό -, ωστόσο ο όρος *wrongful life* αποδίδεται ως *ζωή από σφάλμα*, παρεκκλίνοντας από τη λογική της πρώτης απόδοσης.

Αναλύοντας περαιτέρω τη συγκεκριμένη απόδοση (*ζωή από σφάλμα*), μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι ο όρος είναι σχετικά αδιαφανής, καθώς δηλώνει μόνο εν μέρει το περιεχόμενο της έννοιας. Μπορεί δηλαδή φαινομενικά να εμπεριέχει την έννοια που κατασημαίνει ο αγγλικός όρος, θεωρούμε όμως ότι δεν αποδίδονται με σαφήνεια τα διακριτικά χαρακτηριστικά της. Η *ζωή από σφάλμα* μπορεί να αναφέρεται σε τέκνο που γεννήθηκε μετά από ανεπιθύμητη ή απρογραμματίστη εγκυμοσύνη. Κατά τη γνώμη μας, η ιδιαίτερη φύση της έννοιας με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που πρέπει να συντρέχουν (ύπαρξη ιατρικής αμέλειας ως προς τη διάγνωση της ασθένειας ή/και τη σχετική ενημέρωση των γονέων, γέννηση τέκνου με γενετήσια ασθένεια, στην περίπτωση γνώσης του προβλήματος στη διάρκεια της εγκυμοσύνης οι γονείς ή η εγκυμονούσα θα προχωρούσαν σε άμβλωση) δεν

¹⁵⁵ Σημειώνεται, πάντως, ότι ο όρος *wrongful* ενέχει και την έννοια της αδικίας, και υπ' αυτό το πρίσμα η εν λόγω απόδοση είναι σε μεγάλο βαθμό δικαιολογημένη.

¹⁵⁶ Χατζηπαναγιώτου, 2013. «Αξιώσεις αποζημίωσης λόγω ζημιογόνου τεκνοποίησης “wrongful birth”». Διπλωματική εργασία. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

διαφαίνεται επαρκώς με τη χρήση του όρου αυτού. Είναι πολύ πιθανή η περίπτωση σύγχυσης του όρου σε προφορικό ή/και γραπτό λόγο, ιδίως όταν η σημασία του δεν προκύπτει επαρκώς από το συγκεκριμένο (μη τήρηση αρχής γλωσσικής καταλληλότητας).

Παράλληλα, θεωρούμε ότι ο όρος δεν ακολουθεί σχήματα γνωστά και αποδεκτά στη νομική ορολογία. Μπορεί να προσομοιάζει σε σχήματα που ήδη υπάρχουν (πχ. *έγκλημα εξ αμελείας*), η έννοια του σφάλματος όμως δεν οριοθετείται από κάποια θεωρία, δεν αποτελεί νομική έννοια με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που οριοθετούνται από τον νόμο ή τη νομολογία. Ως εκ τούτου, ο όρος κρίνεται ανεπαρκής ως προς την αρχή της συνέπειας.

Τέλος, σημειώνεται ότι ο όρος, αν και πολυλεκτικός, χαρακτηρίζεται από γλωσσική οικονομία, καθώς ο αριθμός των λέξεων που τον απαρτίζουν δεν κρίνεται υπερβολικά μεγάλος – αν και κρίνουμε ότι μεγαλύτερος αριθμός λέξεων πιθανόν να συνέβαλε περισσότερο στην απαίτηση διαφάνειας. Επίσης, ο όρος ανταποκρίνεται μεν πλήρως στα μορφολογικά, μορφοσυντακτικά και φωνολογικά πρότυπα της νεοελληνικής (απαίτηση γλωσσικής ορθότητας), περιέχει σχήματα οικεία στον ομιλητή της νεοελληνικής και είναι εξ ολοκλήρου ελληνικός (γλωσσική εντοπιότητα), δεν κρίνεται όμως επαρκής για να κατασημάνει την έννοια στην οποία αναφέρεται ως προς το βάθος και πλάτος της.

2.7.6. *wrongful life*: ζημιογόνος ζωή

Ο ελληνικός όρος που χρησιμοποιείται τόσο από τους περισσότερους νομικούς, όσο και από τη νομολογία (στις λιγότερες δικαστικές αποφάσεις που αφορούν την αξίωση *wrongful birth/wrongful life*), είναι η *ζημιογόνος ζωή*. Η έννοια της *ζημίας* είναι θεμελιώδης στο Αστικό Δίκαιο, με το άρθρο ΑΚ 914 να θέτει σαφή όρια: «Όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει». Είναι επιτυχής όμως η χρήση του επιθέτου *ζημιογόνος* στην περίπτωση μας ως απόδοση του επιθέτου *wrongful*;

Ας ξεκινήσουμε με μια βασική παραδοχή. Το πρόσωπο που αξιώνει να αποκατασταθεί λόγω της εν γένει βλάβης (υλικής ζημίας ή ηθικής βλάβης) που υπέστη από τη γέννηση τέκνου με γενετήσια ασθένεια που ήταν δυνατόν να έχει διαγνωσθεί κατά την εγκυμοσύνη και θα ήταν σίγουρο ότι θα οδηγούσε την

εγκυμονούσα¹⁵⁷ στην απόφαση να προχωρήσει σε άμβλωση, προτάσσει την ύπαρξη ζημίας από την ίδια τη γέννηση του παιδιού: οικονομική ζημία εξαιτίας της πολυέξοδης διαβίωσης που καλούνται οι γονείς να καλύψουν και για την οποία δεν ήταν προετοιμασμένοι, αλλά κυρίως ηθική βλάβη, λόγω του πόνου της γέννησης ενός εκ γενετής άρρωστου παιδιού που, στην ελληνική τουλάχιστον κοινωνία, μιας και εξετάζουμε την απόδοση του όρου στα Ελληνικά, υπάρχει σημαντική έλλειψη υλικοτεχνικών υποδομών, δομών ψυχολογικής και οικονομικής υποστήριξης των ΑμΕΑ και των οικογενειών τους, αλλά και γενικότερης κουλτούρας ανοιχτής προς τη διαφορετικότητα. Υπό αυτή την έννοια, μπορεί κανείς να ισχυρισθεί ότι πράγματι προκαλείται ζημία, και άρα ο επιθετικός προσδιορισμός *ζημιογόνος* κρίνεται επιτυχής απόδοση, διότι αξιοποιεί και το απαραίτητο νομικό υπόβαθρο με τη νομικώς γνωστή έννοια της ζημίας.

Παράλληλα, θεωρούμε ότι ο όρος διαθέτει περισσότερη διαφάνεια σε σχέση με τους προηγούμενους, διότι δηλώνει με μεγαλύτερη σαφήνεια το περιεχόμενο της έννοιας όπως αναλύθηκε παραπάνω. Τα χαρακτηριστικά της έννοιας (γέννηση που επιφέρει ζημία) καταδηλώνονται με επάρκεια, ενώ ο όρος ακολουθεί σχήματα γνωστά και αποδεκτά στη νομική ορολογία (η έννοια της ζημιογόνου εν γένει συμπεριφοράς – πράξης ή παράλειψης, είναι γνωστή στο ελληνικό αστικό δίκαιο και χρησιμοποιείται ευρέως από τη νομολογία¹⁵⁸). Ο όρος λοιπόν εναρμονίζεται με τα διδάγματα της Νομικής Επιστήμης, ενώ, σε γενικές γραμμές, δεν υπάρχουν πολλές πιθανότητες να προκληθεί σύγχυση του όρου αυτού σε προφορικό ή/και γραπτό λόγο, ακόμη και αν η σημασία του δεν προκύπτει επαρκώς από το συγκεκριμένο.

Ο όρος *ζημιογόνος ζωή*, αν και πολυλεκτικός, εξυπηρετεί την αρχή της γλωσσικής οικονομίας. Διαθέτει την απαραίτητη συνοπτικότητα νοήματος ώστε να εξυπηρετεί ταυτόχρονα και τις αρχές της γλωσσικής ορθότητας και διαφάνειας, ενώ αποκλείεται το ενδεχόμενο να παραλειφθεί μέρος του όρου κατά τη χρήση του. Τέλος, ο όρος δεν περιέχει στοιχεία δανεισμού.

¹⁵⁷ Υπάρχει διχογνωμία σχετικά με το αν, σε περίπτωση που μάθαιναν οι μελλοντικοί γονείς το πρόβλημα υγείας του εμβρύου, θα αρκούσε μόνο η βούληση της κυοφορούσας να προχωρήσει σε άμβλωση ή αν απαιτείται η σχετική πρόθεση να ήταν κοινή από το ζευγάρι.

¹⁵⁸ Βλ. ενδ. ΑΠ 325/2018, ΜΕφΛαρ, 386/2015, ΜΠρΧανίων 197/2017.

Γ' ΜΕΡΟΣ

1. Συμπεράσματα – Θέματα προς συζήτηση

Από το θεωρητικό και ερευνητικό μέρος της παρούσας εργασίας, επιχειρούμε να εξάγουμε συμπεράσματα που θα υποδείξουν στον νομικό μεταφραστή την τήρηση συγκεκριμένης θεωρητικής διεργασίας και δημιουργικής έρευνας, με σκοπό την όσο δυνατόν πιο συνεπή και ακριβή μετάφραση νομικών όρων από το νομικό σύστημα του βρετανικού κοινοδικαίου προς την ελληνική νομική πραγματικότητα. Εντοπίσαμε, λοιπόν, νομικούς θεσμούς που υφίστανται στο πλαίσιο της έννομης τάξης του Ηνωμένου Βασιλείου, οι οποίοι παράλληλα δεν αναγνωρίζονται από την ελληνική έννομη τάξη. Θεωρήσαμε ότι η δυσκολία της μετάφρασης νομικών όρων έγκειται ακριβώς στη διαφορετικότητα αφενός των γλωσσών, και αφετέρου -ιδίως- των εννόμων τάξεων, οι οποίες έχουν διαφορετική ιστορική προέλευση και εξέλιξη, με τα δικά τους επιμέρους χαρακτηριστικά. Στην προσπάθειά μας αυτή, χρησιμοποιήσαμε λεξικά, διαδικτυακές βάσεις νομικών κειμένων, καθώς και νομικά και μεταφραστικά συγγράμματα. Ως θεωρητικό υπόβαθρο θέσαμε τις αναγνωρισμένες από τον ISO, τον ΕΛΟΤ και την ΕΛΕΤΟ αρχές σχηματισμού των όρων, οι οποίες αποτέλεσαν το κριτήριο για την επεξεργασία και ανάλυση της κάθε μετάφρασης που εντοπίσαμε στις παραπάνω πηγές. Σε περιπτώσεις όπου η μετάφραση που εντοπίσαμε φάνηκε να μην πληροί με απόλυτη συνέπεια τις αρχές αυτές, προχωρήσαμε σε δημιουργία νέου όρου, ο οποίος κατά τη γνώμη μας ανταποκρίνεται με πιο αποτελεσματικό τρόπο στις θεωρητικές παραδοχές μας. Στο σημείο αυτό παραθέτουμε τα σημαντικότερα συμπεράσματα που συνήγαμε κατά τη συγγραφή της εργασίας, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις έθεσαν υπό αμφισβήτηση τον τρόπο που προσεγγίζαμε τη νομική μετάφραση έως τώρα.

Διαπιστώσαμε, λοιπόν, τη σημασία επιτυχούς δημιουργίας νέου όρου (π.χ. *εμπίστευμα*), ο οποίος θα βασίζεται σε υπάρχουσες δομές και ορολογικούς κανόνες (βλ. *καταπίστευμα*). Εξάλλου, μπορεί ο θεσμός αυτός να μην κατοχυρώνεται νομοθετικά, αλλά ενδέχεται να αναφέρεται σε διοικητικά έγγραφα (βλ. Φορολογική Εγκύκλιο). Ταυτόχρονα, παρατηρήσαμε ότι η μετάφραση νομικού όρου, και δη όρου

που είναι μοναδικός στη ΓΠ, συχνά αντανακλά έννοιες της έννομης τάξης της ΓΣ με παρόμοια χαρακτηριστικά (π.χ. *fiduciary* – θεματοφύλακας). Στην περίπτωση αυτή, η επιτυχία της απόδοσης θα κριθεί στην ικανότητα του μεταφραστή να διακρίνει τα διαφοροποιητικά στοιχεία των δύο όρων, και να τα αναδείξει στη μετάφραση. Εξάλλου, ιδιαίτερα προβληματικό είναι το φαινόμενο άστοχων αποδόσεων οι οποίες ενδέχεται να προκαλέσουν σύγχυση με άλλους όρους και να επιφέρουν ακόμα και συνέπειες δυσμενείς για την πορεία δικαστικής υπόθεσης (π.χ. *fiduciary* – καταπιστευματικός κληρονόμος). Πάντως, κρίνεται σκόπιμο κατά τη μετάφραση αγγλικών νομικών όρων προς τη νεοελληνική, να αντλούνται στοιχεία «προς έμπνευση» από την ελληνική έννομη τάξη και να προσαρμόζονται στην έννοια που καλείται να κατασημάνει κάθε όρος (π.χ. *fiduciary* – διαχειριστής αλλότριας περιουσίας, με έμπνευση από την διοίκηση αλλοτρίων των άρ. 730 επ. ΑΚ).

Ως προς την έρευνα της καταλληλότερης απόδοσης ενός νομικού όρου, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η αναζήτηση στα λεξικά παρέχει μόνο μία γενική κατεύθυνση. Απαραίτητη είναι πάντοτε η περαιτέρω έρευνα σε άλλες πηγές (νομοθεσία, νομολογία), αλλά και η επικοινωνία με τους ειδικούς ή αρμόδιους του πεδίου, όποτε υπάρχει σχετική δυνατότητα. Εκτός αυτού, χρήσιμη κρίνεται η έρευνα στην πρωτογενή πηγή όπου μπορεί να εντοπιστεί ο όρος-πηγή (π.χ. *hardship order preventing (a) divorce* όπως αναφέρεται στον νόμο *The Family Law Act 1996*).

Από την ψηλάφηση πτυχών ενός νομικού συστήματος, δεν μπορεί να λείπει η αναζήτηση του σκοπού του νόμου. Ο νομικός μεταφραστής, τις περισσότερες φορές χωρίς να οδεύει ενεργά προς την κατεύθυνση αυτή, ουσιαστικά αναζητεί τον ιστορικό, κοινωνικό και οικονομικό σκοπό κάθε νομικού θεσμού που καλείται να μεταφράσει. Η τελεολογική ερμηνεία του νόμου αποτελεί βασική θεωρητική προσέγγιση του πεδίου της Φιλοσοφίας Δικαίου και σίγουρα αξιοποιείται και από άλλα επιστημονικά πεδία, όπως αυτό της Μετάφρασης. Για παράδειγμα, η ύπαρξη του *rent officer* στην Αγγλία αναδεικνύει τη μεγάλη παράδοση της χώρας στον θεσμό της μίσθωσης ακινήτων, στοιχείο που μπορεί να αποδοθεί τόσο σε ιστορικούς λόγους (αποικιοκρατία, μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών προς τη μητρόπολη), όσο και στον τεράστιο αριθμό φοιτητών που φιλοξενεί η χώρα¹⁵⁹. Εκ των πραγμάτων, λοιπόν, αποτέλεσε μεγάλη ανάγκη η ρύθμιση κάθε πτυχής του θεσμού αυτού.

¹⁵⁹ Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης, το 2017, το Ηνωμένο Βασίλειο, μαζί με τη Γαλλία και τη Γερμανία αποτέλεσαν τους πιο δημοφιλείς προορισμούς για φοιτητές προερχόμενους από τρίτες χώρες. Μόνο το 2017, το ΗΒ χορήγησε σχεδόν 180.000 φοιτητικές visa (πηγή: <https://bit.ly/2XTehE0>).

Ένα ακόμη σημείο που αξίζει να αναφερθεί είναι οι διαφορετικές θεωρήσεις που έχουν καθιερωθεί από τα διαφορετικά νομικά συστήματα ως προς τη ρύθμιση πτυχών της ανθρώπινης ζωής και δραστηριότητας. Για παράδειγμα, στην περίπτωση του όρου *rule against perpetuities*, διαπιστώσαμε ότι η αγγλική έννομη τάξη δίνει προτεραιότητα στη συνέχεια της εκμετάλλευσης και τη διατήρηση της αξίας των ακινήτων, έναντι της βούλησης του αποθανόντος. Θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι προτάσσεται το γενικό συμφέρον (που εξυπηρετείται μέσω της οικονομικής ανάπτυξης) έναντι της ιδιωτικής βούλησης, αρχή που διαπνέει και το ελληνικό δίκαιο. Τέλος, δημιουργήθηκαν ποικίλοι προβληματισμοί, κοινωνικής και βιοηθικής υφής, ιδίως στην περίπτωση της μετάφρασης του όρου *wrongful birth*, όπου διαφαίνεται η προοδευτικότητα που χαρακτηρίζει τα δικαστήρια της Αγγλίας. Παράλληλα, όμως, παρατηρούμε ότι η μη αναγνώριση του θεσμού από την ελληνική έννομη τάξη έχει και εκείνη την τεκμηρίωσή της που σίγουρα αξίζει να επισημανθεί.

Συμπερασματικά, πέρα από τις επιμέρους παρατηρήσεις, οφείλουμε να επισημάνουμε την ουσία της παρούσας εργασίας, η οποία συνίσταται στη συγκριτική παρουσίαση των εξεταζόμενων νομικών συστημάτων και στην ανάδειξη της σημασίας της οριοθετημένης θεωρητικής θεμελίωσης του σχηματισμού όρων κατά τη διαδικασία της νομικής μετάφρασης.

Όπως έχει αναφερθεί ήδη στο θεωρητικό μέρος, ο σκοπός της παρούσας εργασίας δεν ήταν η εκτενής και αναλυτική συγκριτική μελέτη των δύο δικαίων, αγγλικού και ελληνικού. Μία τέτοια μελέτη προϋποθέτει ειδικές γνώσεις Συγκριτικού Δικαίου, ενώ απαραίτητη είναι και η εις βάθος γνώση των δύο δικαίων, και, ακόμη καλύτερα, η πολύχρονη πρακτική ενασχόληση και θεωρητική κατάρτιση με αυτά. Ο στόχος που θέσαμε ήταν η σύγκριση υπό συγκεκριμένο νομοθετικό και μεταφραστικό πρίσμα, εστιασμένη στην ανάλυση νομικών όρων. Από την άλλη πλευρά, θεωρούμε ότι η απλή καταγραφή των χαρακτηριστικών κάθε δικαίου δεν μπορεί από μόνη της να εμπλουτίσει τις γνώσεις ενός νομικού μεταφραστή και, για τον λόγο αυτό, επιχειρήσαμε να αναπτύξουμε σκέψεις που μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο μιας περαιτέρω συγκριτικής έρευνας.

Σε γενικές γραμμές, κάθε νομικό σύστημα πρέπει να ερευνάζεται λαμβάνοντας υπ' όψιν τον πολιτισμικό, οικονομικό, πολιτικό και περίγυρο¹⁶⁰. Δεν νοείται έννομη τάξη ανεξάρτητα από το γενικότερο περιβάλλον στο οποίο γεννάται και εξελίσσεται. Η διερεύνηση των ειδικών αυτών χαρακτηριστικών που διαφοροποιεί το κάθε νομικό

¹⁶⁰

Μουσταΐρα 2012, 25.

σύστημα, καθιστά τον συγκριτικολόγο ενός είδους «μεταφραστή» των δικαίων που μελετά και συγκρίνει¹⁶¹. Ο νομικός μεταφραστής επιτελεί τελικά διπλή δουλειά: μέσα από τη θεωρητική σύγκριση, αναζητεί την τεχνική απόδοση του νοήματος του ξένου νομικού όρου. Πάντως, τόσο από την επισκόπηση των δύο δικαίων με τα οποία ασχοληθήκαμε, όσο και από την ορολογική ανάλυση μεταφράσεων που χρησιμοποιούνται για να αποδώσουν τους βρετανικούς όρους, ανακαλύψαμε την κοινή βάση κάθε νομικού συστήματος: το δίκαιο είναι αποτέλεσμα πολύχρονων κοινωνικών ανακατατάξεων, ιστορικών αλλαγών, προοδευτικού πνεύματος, προσπάθειας εκλαΐκευσης και απλοποίησης του νόμου, ενώ σε πολλές περιπτώσεις συνοδεύεται από αγκυλώσεις του παρελθόντος.

Ομοίως, θεωρούμε ότι η νομική μετάφραση δεν είναι μια σειρά από μηχανικές κινήσεις αναζήτησης αποδόσεων σε λεξικά ή σε υποδείγματα νομικών εγγράφων. Σίγουρα, προϋποθέτει τεχνική ακρίβεια και σαφήνεια, παρ' όλα αυτά είναι και αυτή ένα σύνολο πράξεων πολιτισμικής διαμεσολάβησης, και ως τέτοια πρέπει να προσεγγίζεται. Όσο και αν θεωρείται ότι η νομική μετάφραση στερεί τον μεταφραστή από οποιαδήποτε δημιουργικότητα και ότι η έννοια της ελεύθερης μετάφρασης είναι απαγορευμένη στο πεδίο αυτό, διαπιστώσαμε ότι η διαδικασία για τη δημιουργία νέου νομικού όρου προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, συνθετική σκέψη, αναζήτηση σε πολλαπλούς πόρους, εγκυκλοπαιδικές γνώσεις και, πάνω απ' όλα, ευελιξία στη χάραξη των ορίων της αυστηρότητας που φαίνεται να χαρακτηρίζει τη νομική γλώσσα. Η ουσία και ο σκοπός κάθε νομικού συστήματος συνίσταται στην ανάγκη ρύθμισης των πτυχών της ανθρώπινης ζωής, και όσο περισσότερες πτυχές καλύπτονται από τον νόμο, τόσο μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου υπάρχει σε μία κοινωνία. Ο νομικός μεταφραστής δεν βρίσκεται εκτός του νομικού περιβάλλοντος αυτού, επειδή ο ίδιος δεν παράγει νόμους. Απεναντίας, το λειτούργημα που επιτελεί είναι σπουδαίο, διότι «γεφυρώνει» νομικά συστήματα, γλώσσες και εν τέλει πολιτισμούς, και θεωρούμε ότι υπό αυτό το πρίσμα πρέπει να προσεγγίζεται τόσο κάθε μελλοντική θεωρητική ανάλυση του πεδίου της νομικής μετάφρασης, όσο και κάθε επιμέρους μεταφραστική διαδικασία.

¹⁶¹

ό.π. 35.

2. Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αγγελοπούλου, Ε. 2016. «Πολιτισμικές ασυμβατότητες στη νομική μετάφραση». Ιστολόγιο *Jurtrans*. 13 Απριλίου 2016. Διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/377EaTB>.

Ακριβοπούλου, Χ., & Ανθόπουλος, Χ., 2015. *Εισαγωγή στο διοικητικό δίκαιο*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Βαλεοντής, Κ.Ε., & Κριμπάς, Π.Γ. 2014. *Νομική Γλώσσα, Νομική Ορολογία: Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βασιλόγιαννης, Φ. Κ. 2016. *Συστήματα δικαίου και μεθοδολογία του δικαίου: η οπτική γωνία της ηθικής και πολιτικής επιχειρηματολογίας*. Άρθρο από τον ακαδημαϊκό λογαριασμό του ιδίου (<https://bit.ly/2M6OuRK>). Διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/3d8THV1>.

Βλαχόπουλος, Σ. 2014. *Πολυγλωσσία στο Δίκαιο: Μετάφραση νομικών κειμένων και δικαστηριακή διερμηνεία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Γιουτίκας, Δ. 2016. «Μετάφραση Νομικών Κειμένων από τη Γαλλική στην Ελληνική Γλώσσα: Η περίπτωση των δικαστικών αποφάσεων σε υποθέσεις διαζυγίων». Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διαθέσιμη στο: <https://bit.ly/3hyrlye>.

Γραμμενίδης, Σ., Δημητρούλια, Ξ., Κουρδής, Ε., Λουπάκη, Ε., & Φλώρος, Γ. 2015. *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις της μετάφρασης*. Ηλεκτρονικό Βιβλίο, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/3foNllb>.

Κανελλοπούλου – Μπότη, Μ. 1999. «Η μετάφραση των νομικών κειμένων». Ανακοίνωση 2ου Συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». Αθήνα, 21-23 Οκτωβρίου.

Κανελλοπούλου – Μπότη, Μ. 2003. *Συλλογή κειμένων αντίστροφης νομικής μετάφρασης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Καράκωστας, Ι. 2011. *Περιβάλλον & Δίκαιο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κονομόδης, Ι. 2018. «Σύγκριση Των Γενικών Προϋποθέσεων Της Αστικής Και Της Ποινικής Ευθύνης» Διαδικτυακό άρθρο. 16 Μαΐου 2018. Διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/30Le6fU>. Πρόσβαση στις 21/05/2020.

Κουτσομπάρη, Ν., Σδούκου, Χ., & Βαλεοντής, Κ. 2011. «Ορολογία και Λεξικογραφία: Δύο θεματικά πεδία με συμπληρωματικούς στόχους, αλλά με εννοιολογικές και μεθοδολογικές διαφορές – Σημεία σύγκλισης και προτάσεις περαιτέρω εναρμόνισης». Ανακοίνωση 8ου Συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». Αθήνα, 10-12 Νοεμβρίου.

Κριμπάς, Π. Γ. 2013. «Η συνδρομή του θεωρητικού της ορολογίας στο έργο του ελληνόφωνου νομικού». Ανακοίνωση 9ου Συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». Αθήνα, 7-9 Νοεμβρίου.

Μαρκουτσάκη, Ε. 2018. «Το ιατρικό λάθος στην ανθρώπινη αναπαραγωγή: wrongful birth-wrongful-life, ιατρική ευθύνη για ζημιογόνο ζωή». Διπλωματική εργασία. Πανεπιστήμιο Κρήτης. Διαθέσιμη στο: <https://bit.ly/37viNf3>.

Μελαδάκη, Μ. 2019. «Συγκριτική ανάλυση των μεταφράσεων της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική (Σύμβαση του Οβιέδο) για την ενσωμάτωση της σύμβασης στην ελληνική και στην κυπριακή έννομη τάξη». Διπλωματική εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διαθέσιμη στο: <https://bit.ly/39NcAwc>.

Μεντζελόπουλος, Θ. 2009. «Ορολογία και Μετάφραση – Οι μεταφραστικές πρακτικές και η αντιμετώπιση της αγγλικής γλώσσας ως ορολογικής lingua franca στις Οικονομικές επιστήμες». Ανακοίνωση 7ου Συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». Αθήνα, 22-24 Οκτωβρίου.

Μεντζελόπουλος, Α. 2016. «Οι επιρροές της Αγγλικής γλώσσας στη μετάφραση ειδικής ορολογίας προς την Ελληνική». Διδακτορική Διατριβή. Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Διαθέσιμη στο: <https://bit.ly/30IdqaP>.

Μουσταΐρα, Ε. 2012. *Συγκριτικό Δίκαιο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Μπατσαλιά - Κόντη, Φ. 1992. «Θεωρητική Προσέγγιση και Προτάσεις Επίλυσης Προβλημάτων κατά τη Μετάφραση Εξειδικευμένων Κειμένων», στο *Τυποποίηση Ορολογίας. Πρακτικά διήμερου Ορολογίας*. Αθήνα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.

Μπατσαλιά, Φ., & Σελλά – Μάζη, Ε. 2010. *Γλωσσολογική προσέγγιση στη Θεωρία και τη διδακτική της μετάφρασης*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Παναρέτου, Ε. 2009. *Νομικός λόγος. Γλώσσα και δομή των νόμων*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Παριανού, Α. 2007. «Η ανάγκη της λειτουργικής προσέγγισης στη μετάφραση ειδικών κειμένων». Ανακοίνωση 6ου Συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». Αθήνα, 1-3 Νοεμβρίου.

Ρίζου, Μ. Σ. 2007. «Η έννοια των χρηστών ηθών στο Αστικό Δίκαιο». Διπλωματική εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διαθέσιμη στο: <https://bit.ly/2zYzrqD>.

Σαλογιάννη, Μ. 2013. «Μερικές σκέψεις για τη νομική μετάφραση στο ζεύγος αγγλικά-ελληνικά». Άρθρο. Τελευταία τροποποίηση: 16 Σεπτεμβρίου 2013. <https://bit.ly/3chDcVP>

Σαριδάκης, Ι. Ε. 2011. «Παράλληλα και συγκρίσιμα σώματα κειμένων στη Μετάφραση: Θεωρητικός Προβληματισμός, ερευνητικοί και διδακτικοί στόχοι». *Civitas Gentium* 1:1, 159-18.

Τσίγκου, Μ. 2010. «Σύντομη εισαγωγή στις σχέσεις γλωσσολογίας και μετάφρασης (με παραδείγματα από το ζεύγος Γαλλικής-Ελληνικής)», *Dictio* 3, Επιστημονική Επετηρίδα – Yearbook 2008-2009, Κέρκυρα, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας, 225-250.

Φωτοπούλου, Ε. Α. 2015. “Η παραγραφή στον αστικό κώδικα.” Τελευταία τροποποίηση στις 14/09/2015. <https://bit.ly/2WVKD0D>. Πρόσβαση στις 17/02/2020.

Χατζηπαναγιώτου Κ. Π. 2013. «Αξιώσεις αποζημίωσης λόγω ζημιογόνου τεκνοποίησης “wrongful birth”». Διπλωματική εργασία. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Διαθέσιμη στο: <https://bit.ly/3hsGHwd>.

Ξενογλώσση

Alcaraz V., E., & Hughes, B. 2002. *Legal Translation Explained*. Manchester: St Jerome Publishing.

David, R. 1973. *Méthode et buts de la recherche comparative en matière de droit*, στο: *Buts et méthodes du droit comparé*, Padova-New York.

Elliott, C., & Quinn, F. 2019. *English Legal System*. London: Pearson Education Limited.

El Ghazi, O., & Bnini, C. 2019. “Major Translation Methods Used in Legal Documents: Translation of a Marriage Contract from Arabic into English.” *Arab World English Journal for Translation & Literary Studies* 3 (2): 144-121.

<http://dx.doi.org/10.24093/awejtls/vol3no2.11>

Goodrich, P. 1990. *Languages of the Law. From Logics to Memory to Nomadic Masks*. London: Weidenfeld and Nicholson.

Gortych-Michalak, K. 2015. “Ασυνέχειες ή Συνέχειες Της Ελληνικής Νομικής Γλώσσας 1974-2014 / Continuities or Discontinuities in Greek Legal Language 1974-2014.” Πρακτικά Του Ε' Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών / Proceedings of 5th European Congress of Modern Greek Studies.

Gotti, M. 2005. *Investigating Specialized Discourse*. Bern: Peter Lang AG.

Infantino, M. & Zervogianni, E. 2017. *Causation in European Tort Law*. Cambridge [UK]: New York: Cambridge University Press.

Κουδουμά (Ioulia Koudouma), I. 2018. “Grasping the Legal and Bioethical Issues of “Wrongful life”. *Bioethica*, 4 (1), 40-54.

McEnery, T., & Hardie, A. 2012. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. New York: Cambridge University Press.

Munday, J. 2001/2002. *Μεταφραστικές σπουδές: θεωρίες και εφαρμογές*. Μετάφραση: Α. Φιλιππάτος, Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Newmark, P. 1988. *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.

Politis M. & Canellopoulou-Botti M. 2000. “Le sort des référents pragmatologiques dans le texte d’arrivée en traduction juridique.” Ανακοίνωση που παρουσιάστηκε στο διεθνές συνέδριο «Νομική Μετάφραση: Ιστορία, Θεωρίες και Πρακτική» (“La Traduction Juridique: Histoire, Théories et Pratique”), που διοργανώθηκε από τη Σχολή Μετάφρασης και Διερμηνείας (École de Traduction et d’Interprétation) του Πανεπιστημίου της Γενεύης, 17-19 février 2000.

Šarčević, S. 1985. “Translation of Culture-bound Terms in Laws”, *Multilingua*, 4 (3), 127-134.

Šarčević, S. 2000. “Legal translation and translation theory: a receiver-oriented approach.” University of Rijeka. <https://bit.ly/2At5wXU>. Πρόσβαση στις 15/05/2020.

Stolze, R. 1992. *Hermeneutisches Übersetzen. Linguistische Kategorien des Verstehens und Formulierens beim Übersetzen*. Tübingen: Narr.

Veretina-Chiriac, I. 2012. “Characteristics and features of legal english

vocabulary.” *Revistă Științifică a Universității de Stat din Moldova*, nr.4 (54), 103-107.

Vinay, J.P., & Darbelnet J. 1958. *Stylistique Comparée du Français et de l'Anglais*. Paris: Didier.

Wang, W. 2006. “A corpus-driven study on translation units in an English-Chinese parallel corpus.” PhD diss., University of Birmingham.

Zanettin, F., Bernardini, S., & Stewart, D. (eds). 2003. *Corpora in Translator Education*. Manchester: St. Jerome.

Πηγές

Αλιβιζάτος, Κ. Ν. 1981. *Εισαγωγή στην Ελληνική Συνταγματική Ιστορία, 1821-1941 (Τεύχος Α')* Σημειώσεις Πανεπιστημιακών Παραδόσεων. Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Γεωργιάδης, Α. 2014. *Εγχειρίδιο Κληρονομικού Δικαίου*. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας.

Δαηλάτου, Α. 2011. *Παραγραφή & Προθεσμίες κατά τον Αστικό Κώδικα*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δούμα, Α. Ν. 2012. *Η Θανατική Ποινή στην Ελλάδα*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μαυριάς, Κ. Γ. 2005. *Συνταγματικό δίκαιο*. Αθήνα : Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Μπέης, Κ. Ε. *Μαθήματα Πολιτικής Δικονομίας – Θεμελιακές Έννοιες. 8. Η δικαστική απόφαση*. Από την ιστοσελίδα *Κέντρο Δικανικών Μελετών*, στην οποία βρίσκεται συγκεντρωμένο προς δωρεάν διάθεση το συνολικό συγγραφικό του έργο. <https://bit.ly/380gctA>. Πρόσβαση στις 20/04/2020.

Νικολόπουλος, Π. 2011. «Ζημιογόνος τεκνοποίηση (Wrongful Birth) και προσβολή της προσωπικότητας των γονέων. «Ενοχικός» ατομοκεντρισμός ή οικογενειακός κοινοτισμός;» *Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας*, Τεύχος 8-9/2011, Αύγουστος-Σεπτέμβριος. Απόσπασμα διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/2B5fuPv>.

Παπαγεωργίου, Ι. 2014. *Εισαγωγή στη Συγκριτική Πολιτική. Ο αμιγής κοινοβουλευτισμός. Το Βρετανικό πολιτικό σύστημα*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.auth.gr/courses/OCRS229/162>.

Ράμμου, Ι. Ε. 2020. “Υπόδειγμα Ιδιόγραφης Διαθήκης”. Ιστοσελίδα συμβολαιογραφικού γραφείου. <https://bit.ly/3eaIPGx>. Πρόσβαση στις 22/05/2020.

162

Σημείωμα Αδειοδότησης: Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων». Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Λεξικά – Βάσεις ορολογικών δεδομένων

- Διαδικτυακό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη. <https://bit.ly/2My8i0O>.
- Διαδικτυακό λεξικό της Αγγλικής Collins. <https://bit.ly/370QLrF>
- Διαδικτυακό λεξικό Wordreference, επιλογή: ελληνικά προς αγγλικά. <https://bit.ly/3epDII7>
- Δίκτυο μεταφραστών PROZ, πρόσβαση σε γλωσσάρι όρων μετά από δωρεάν εγγραφή στην ιστοσελίδα: <https://www.proz.com>.
- Σταμέλος, Χ., & Χατζημανώλη, Δ. 2011. *Αγγλο-Ελληνικό/Ελληνο-Αγγλικό Λεξικό Νομικών Όρων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Νομοθεσία – Νομολογία

Ελληνική

- Σύνταγμα της Ελλάδας, διαθέσιμο σε <https://bit.ly/2XkIJF1>.
- Αστικός Κώδικας, διαθέσιμος σε <https://bit.ly/37EZkbO>.
- Εισαγωγικός Νόμος Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, διαθέσιμος σε: <https://bit.ly/2BO95Zz>.
- Ποινικός Κώδικας, διαθέσιμος σε <https://bit.ly/3bTPC5O>.
- Κώδικας Δικηγόρων, διαθέσιμος σε <https://bit.ly/305LkGa>.
- Νόμος 1329/1983 «Εφαρμογή της συνταγματικής αρχής της ισότητας ανδρών και γυναικών στον Αστικό Κώδικα, τον Εισαγωγικό του Νόμο, την Εμπορική Νομοθεσία και τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, καθώς και μερικός εκσυγχρονισμός των διατάξεων του Αστικού Κώδικα που αφορούν το Οικογενειακό Δίκαιο», διαθέσιμος σε <https://bit.ly/3eyETA1>.
- Νόμος 4538/2018 «Μέτρα για την προώθηση των Θεσμών της Αναδοχής και Υιοθεσίας και άλλες διατάξεις», διαθέσιμος σε <https://bit.ly/2BlaVAy>.
- Απόφαση ΜΕφΛαρ 386/2015, διαθέσιμη σε: <https://bit.ly/2BIau3q>.
- Απόφαση ΜΠρΧανίων 197/2017, διαθέσιμη σε: <https://bit.ly/2YxOwct>.

- Απόφαση 2039/2018 ΜονΠρωτΑθ, διαθέσιμη σε <https://bit.ly/305oqPm>.
- Απόφαση ΑΠ 2126/2017, διαθέσιμη σε: <https://bit.ly/30gT7Bk>.
- Απόφαση ΑΠ 325/2018, διαθέσιμη σε: <https://bit.ly/3dt3aWF>.

Αγγλική

- Constitutional Reform Act 2005. Διαθέσιμος σε: <https://bit.ly/3eXVeOV>.
- Housing Act 1988. Διαθέσιμος σε: <https://bit.ly/2UrAlTh>.
- Limitation Act 1980. Διαθέσιμος σε: <https://bit.ly/2WR2mq0>.
- Perpetuities and Accumulations Act 2009. Διαθέσιμος σε: <https://bit.ly/2wDidOg>.
- Rent Act 1977. Διαθέσιμος σε: <https://bit.ly/39ak4XZ>.
- Serious Crime Act 2015. Διαθέσιμος σε: <https://bit.ly/37YLq4u>.
- The Family Law Act 1996. Διαθέσιμος σε: <https://bit.ly/2B5krbp>.
- The Rent Officers (Housing Benefit and Universal Credit Functions) (Local Housing Allowance Amendments) Order 2013. Διαθέσιμος σε: <https://bit.ly/3dkfud9>.

Λοιπές πηγές γενικού περιεχομένου

- Διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια Βικιπαίδεια (ελληνική έκδοση Wikipedia). Λήμμα *Ινδοευρωπαϊκές γλώσσες*. <https://bit.ly/2Mor4aF>. Πρόσβαση την 01/06/2020.
- Διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια Wikipedia (πρόσβαση στις 26/05/2020):
 - Λήμμα *History of the United Kingdom* <https://bit.ly/2M1drOB>.
 - Λήμμα *Judiciary and the rule of law*. <https://bit.ly/2LZfoLk>.
- Διαδικτυακή πύλη EUR-Lex για πρόσβαση στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <https://bit.ly/37ULbYf>. Πρόσβαση στις 25/05/2020.
- Επίσημη ιστοσελίδα Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ).

<https://bit.ly/2Yc9V9L>. Πρόσβαση στις 02/05/2020.

- Επίσημη ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης. “Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης”. <https://bit.ly/2M1drOB>. Πρόσβαση στις 26/05/2020.
- Επίσημη ιστοσελίδα Πρωτοδικείου Πειραιώς. <https://bit.ly/2XLIYMt>. Πρόσβαση στις 02/05/2020.
- Επίσημη κρατική ιστοσελίδα του Ηνωμένου Βασιλείου. <https://bit.ly/2TN84Xs>. Πρόσβαση στις 05/05/2020.
- Έρευνα του Ευρωπαϊκού Δικτύου Μετανάστευσης «Η προσέλκυση και διατήρηση φοιτητών από τρίτες χώρες στην ΕΕ» (“Attracting and retaining international students in the EU”). Σεπτέμβριος 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Διαθέσιμη σε: <https://bit.ly/2XTehE0>.
- Ιστοσελίδα της Εθνικής Ένωσης Πιστοποιημένων Νομικών (National Association of Licensed Paralegals – NALP), Ηνωμένο Βασίλειο. <https://bit.ly/2XxXfei>. Πρόσβαση στις 05/05/2020.
- Ιστοσελίδα δικηγορικής εταιρείας Kingsley Napley. “Fraud – Civil vs. Criminal FAQs”. <https://bit.ly/37ZzTSt>. Πρόσβαση στις 12/02/2020.
- Ιστολόγιο δικηγορικού γραφείου “international company law”. *Η έννοια του εμπιστεύματος (trust) και η επακόλουθη ανωνυμία*. <https://bit.ly/3dVXi9m>. Πρόσβαση στις 24/04/2020.
- Ιστοσελίδα Lawspot. 2017. Βοηθητικό κείμενο *Διάκριση δικαστηρίων στην Ελλάδα*. Διαθέσιμο σε: <https://bit.ly/3d0E1wu>.
- Περιοδικό *Ορόγραμμα* της ΕΛΕΤΟ: Φύλλο αρ.102, Μάιος-Ιούνιος 2010.
- Συντομογραφίες υπηρεσιών υπουργείων. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο. Μάρτιος 2011. Διαθέσιμο σε: <https://bit.ly/3eQ2j3l>.
- Abbreviations. Institute of Government. <https://bit.ly/3eAh4Yt>. Πρόσβαση στις 24/04/2020.

Παράρτημα

ΛΗΜΜΑΤΑ ΛΕΞΙΚΩΝ

consideration (ουσ.) **1.** μελέτη, εξέταση, θεώρηση. **take into consideration**, λαμβάνω υπόψη. **under consideration**, υπό εξέταση. **2.** τίμημα, αντάλλαγμα, αντιπαροχή, παροχή. **adequate consideration**, επαρκές τίμημα, επαρκής αντιπαροχή, πλήρης παροχή. **concurrent consideration**, ταυτόχρονη καταβολή τιμήματος. **executed consideration**, αντιπαροχή που καταβάλλεται κατά τη σύναψη της σύμβασης, **executory consideration**, αντιπαροχή που καταβάλλεται μετά τη σύναψη της σύμβασης. **gratuitous consideration**, παροχή από χαριστική αιτία. **impossible consideration**, αδύνατη παροχή, αδυναμία παροχής. **in consideration of the premises** (έκφραση σε σύμβαση) συμφωνείται ότι. **past consideration**, αντιπαροχή που έχει ήδη καταβληθεί πριν από τη σύναψη της σύμβασης. **issue of ordinary shares for no consideration**, έκδοση κοινών μετοχών χωρίς αντάλλαγμα.

cirrhosis of the liver n (liver disease): κίρρωση του ήπατος ουσ θηλ.

Abuse of alcohol can lead to cirrhosis of the liver.

υιοθεσία(AK 1568 επ, ΝΔ 610/1970, AK 1542 επ.) adoption, affiliation, filiation.

Αίτηση για υιοθεσία, application for adoption. **Διακρατική υιοθεσία**, inter-country adoption.

Εικονική υιοθεσία, fictitious adoption, adoption of convenience.

Μεταθανάτια υιοθεσία, posthumous adoption. **Πράξη υιοθεσίας**, deed of adoption.

Συναίνεση για υιοθεσία, consent to adoption. **Υιοθεσία ανηλίκου**, adoption of an

underage child. **Υιοθεσία από διαθήκη**, adoption by testament. **Υιοθεσία ενηλίκου**,

adoption of a full-age person, arrogation (σημαίνει και διεκδίκηση υπερβολικών αξιώσεων), **Υιοθεσία κατιόντος**, adoption of a descendant.

trust (ουσ.) **1.** καταπίστευμα, πίστωση. **2.** μονοπωλιακή οργάνωση (εξ ου και

antitrust law στις ΗΠΑ, αντιμονοπωλιακό δίκαιο). **3.** ομάδα περιουσίας με

ιδιαιτερότητες αγγλοσαξονικού δικαίου (ομοιάζει με την έννοια της "εικονικής κυριότητας"). **active trust**, ενεργό καταπίστευμα. **alimony trust**, παρακατάθεση σε

βεβαρημένο (διαχειριστή) ποσού διατροφής, κληροδοσία διατροφής. **annuity trust**,

κληροδοσία ετησίας προσόδου. **cestui que trust** (συν. **trustee**, βεβαρημένος), τετιμημένος κληροδοσίας. **contingent trust**, κληροδοσία υπό αναβλητική αίρεση. **discretionary trust**, κληροδοσία παρέχουσα εξουσίες επιλογής στο βεβαρημένο. **executed trust**, συσταθείσα κληροδοσία. **feoffment in trust**, καταπιστευτική υποκατάσταση. **hold property in trust**, διαχειρίζομαι περιουσία ως καταπιστευματοδόχος. **irrevocable trust**, ανέκκλητη κληροδοσία. **limited trust** (συν. **short term trust**), υποκατάσταση καταπιστευτική. **on trust**, επί πιστώσει. **perpetual trust** (συν. **family trust**), οικογενειακό κληροδοτήμα. **perpetuity trust**, κληροδοσία ισόβιας προσόδου. **public trust**, κληροδοσία προς το δημόσιο. **short term trust**, βραχυπρόθεσμη πίστωση. **totten trust**, κληροδοσία χρημάτων κατατεθειμένων στην τράπεζα υπέρ ορισμένου προσώπου. **trust account**, χρήματα που κρατούνται για άλλο πρόσωπο. Γενικά, λογαριασμός που αφορά κληροδοτήματα, κληρονομίες, επιτροπείες, τραστ κτλ. **trust or commission clause**, ρήτρα επέκτασης της ασφαλιστικής κάλυψης και σε στοιχεία που δεν ανήκουν στην κυριότητα του ασφαλισμένου αλλά φυλάσσονται ως παρακαταθήκη, για επισκευή κ.τ.λ. **trust deed** (συν. **trust indenture**), συμβολαιογραφική πράξη κληροδοσίας. **trust under decree**, παρακαταθήκη με απόφαση του δικαστηρίου.

fiduciary (ουσ.) θεματοφύλακας, καταπιστευματικός κληρονόμος. **fiduciary account**, λογαριασμός του οποίου τα ποσά επενδύονται από την τράπεζα με ευθύνη και κίνδυνο του πελάτη. **fiduciary bond**, εγγύηση από θεματοφύλακα, εκτελεστή διαθήκης κτλ. σχετικά με την καλή εκτέλεση των καθηκόντων τους. **fiduciary capacity**, ικανότητα διαχειριστή, επιτρόπου. **fiduciary contract**, καταπιστευματική σύμβαση. **fiduciary duty**, υποχρέωση πίστης. **fiduciary loan**, δάνειο με προσωπική ασφάλεια.

paralegal (επίθ.) δικολαβικός, δικολάβος, υπάλληλος δικηγορικού γραφείου που συνδράμει τους δικηγόρους στην προετοιμασία των υποθέσεων.

hardship order (ουσ.) (Αγγλία) δικαστική διαταγή κατά το νόμο the Family Law Act 1996 που εμποδίζει τον ή τη σύζυγο να προχωρήσει σε διαζύγιο όταν το διαζύγιο προκαλεί ουσιώδη οικονομική ή άλλη δυσκολία στην ή στο σύζυγο ή στο τέκνο / στα τέκνα του γάμου.

δυσκολία η [diskolía] : **1.** η ιδιότητα του δύσκολου. ANT ευκολία: *H~ ενός προβλήματος.***2.** μειωμένη ικανότητα για κτ.: *Έχει~ στο βάδισμα / στην ομιλία.***3.** εμπόδιο που δημιουργείται από μια περίπλοκη ή δυσάρεστη κατάσταση: *Αν βρεις κάποια~ στη δουλειά σου, μπορώ να σε βοηθήσω. Αντιμετώπισε πολλές δυσκολίες στη ζωή του. Μου φέρνει δυσκολίες, δε δέχεται πρόθυμα να κάνει κτ. που του ζητώ. || Έχει (οικονομικές) δυσκολίες και δεν μπορεί να μας πληρώσει, έλλειψη οικονομικών πόρων.*

[λόγ. < αρχ. *δυσκολία*(πρβ. λαϊκό *δυσκολιά*)]

δυσχέρεια η [disxéria] : ΣΥΝ δυσκολία. **1.** η ιδιότητα του δυσχερούς. ANT ευχέρεια**1:** *H~ ενός προβλήματος.***2.** μειωμένη ικανότητα ή δυνατότητα για κτ. ANT ευχέρεια **2α:** *Παρουσιάζει~ στην ομιλία. Τα οχήματα κινούνται με~ στους παγωμένους δρόμους.***3.** (συνήθ. πληθ.) εμπόδιο, πρόσκομμα: *Συνάντησε ανυπέβλητες δυσχέρειες στην πραγματοποίηση του σκοπού του / των σχεδίων του. Ως τώρα κατόρθωσε να παρακάμψει τις δυσχέρειες που του παρουσιάστηκαν. || έλλειψη χρημάτων: Αντιμετωπίζει (οικονομικές) δυσχέρειες. Έχω μεγάλη (οικονομική)~.* ANT ευχέρεια.

[λόγ. < αρχ. *Δυσχέρεια*]

rent officer (ουσ.) (Αγγλία) ο αξιωματούχος για τον καθορισμό του ενοικίου. Πρόκειται για υπάλληλο που διορίζει η κυβέρνηση και που καθορίζει το δίκαιο μίσθωμα (fair rent, βλ. λήμμα, αφορά σε προστατευόμενες μισθώσεις, protected tenancies, βλ. λήμμα, για ειδικές ομάδες πληθυσμού, λ.χ. φοιτητές, και είναι μικρότερο από το μίσθωμα της αγοράς) και τηρεί υπό την ευθύνη και εποπτεία του μητρώο όλων των δίκαιων μισθωμάτων στην περιοχή του. Σύμφωνα με τον νόμο the Housing Act 1988 οι αξιωματούχοι του ενοικίου έχουν πρόσθετες εξουσίες που σχετίζονται με τα επιδόματα οικίας και τις επιδοτήσεις ενοικίου.

αξίωμα το [aksíoma] : **I.** χαρακτηρισμός των ανώτατων βαθμίδων στην ιεραρχία της δημόσιας διοίκησης: *Σ' όλη του τη ζωή απέφυγε τιμές και αξιώματα.~ εκκλησιαστικό / πολιτικό / στρατιωτικό. Το~ του προέδρου. Παραιτήθηκε από το αξίωμά του.***II.** (επιστ.) γενική πρόταση που θεωρείται αρχή αυταπόδεικτη και θεμελιώδης και με βάση την οποία αποδεικνύονται μερικότερες προτάσεις. || (μτφ.): *Είχε πάντα ως~ στη ζωή του*

[λόγ. < αρχ. *Άξιωμα*]

rule against perpetuities (ουσ.) (Αγγλία, Αυστραλία, ΗΠΑ) ειδικός κανόνας παραγραφής του αγγλοσαξονικού δικαίου, σύμφωνα με τον οποίο απαγορεύεται σε κάποιον να μεταβιβάσει (ιδίως με διαθήκη ή καταπίστευμα) περιουσιακό αντικείμενο ή μελλοντικό δικαίωμα σε άλλον μετά την πάροδο 21 ετών από το θάνατό του. Ο κανόνας αυτός του κοινοδικαίου ακολουθείται στην Αγγλία (the Perpetuities and Accumulations Act 1964), στην Αυστραλία και σε ορισμένες πολιτείες των ΗΠΑ (28 πολιτείες έχουν υιοθετήσει τον Uniform Statutory Rule Against Perpetuities με όριο τα 90 έτη από τη γέννηση του δικαιώματος, εντός της περιόδου καθίσταται έγκυρο το κατ' αρχήν άκυρο μεταβιβασθέν δικαίωμα). Στην Αλάσκα, στο Αϊντάχο, στην Νέα Υερσέη και στην Νότια Ντακότα ο κανόνας αυτός έχει καταργηθεί με νόμο (βλ. wait-and-see principle).

wrongful (in British English) ('rɒŋfʊl) ADJECTIVE: immoral, unjust, or illegal

wrongful (επίθ.) παράνομος, άδικος, επιζήμιος. **wrongful agreement**, παράνομη συμφωνία. **wrongful act**, παράνομη πράξη. **wrongful abuse of process**, έγερση προφανώς αβάσιμης αγωγής, κατάχρηση ενδίκων μέσων. **wrongful conduct**, παράνομη, επιζήμια συμπεριφορά. **wrongful dismissal**, αδικαιολόγητη απόλυση (υπαλλήλου), κατά παράβαση της σύμβασης εργασίας και μόνον. Η καταχρηστική ή η παράνομη απόλυση καλείται **unfair dismissal** (κατά παράβαση νόμου και μόνον) (Αγγλία). **wrongful enrichment**, αδικαιολόγητος πλουτισμός. **wrongful removal of a child**, παράνομη μετακίνηση παιδιού. **wrongful retention**, παράνομη κατακράτηση. Βλ. λήμματα **wrongful birth**, **wrongful life**, **wrongful dishonor**.

ζημιογόνος harmful, damaging, injurious, tortious. **Ζημιογόνος κατάσταση**, injurious situation. **Ζημιογόνος τεκνοποίηση**, wrongful birth, βλ. οικείο λήμμα.

wrongful life (ουσ.) Αξίωση από τη γέννηση προσώπου με εγγενή και προβλέψιμη σωματική ή πνευματική αναπηρία, παρά το γεγονός ότι αυτό θα μπορούσε να μην έχει συλληφθεί ή γεννηθεί, αν οι εναγόμενοι ιατροί δεν είχαν συμβουλευτεί πλημμελώς τους γονείς. βλ. και στο λήμμα *wrongful birth*.

wrongful birth (ουσ.) ζημιογόνος τεκνοποίηση. Γέννηση παιδιού με γενετική

ασθένεια ή αναπηρία επειδή λόγω αστοχίας κατά τον προγεννητικό έλεγχο οι γονείς δεν είχαν την ευκαιρία να επιλέξουν εγκαίρως τη διακοπή της κύησης, από την οποία ανακύπτει αξίωση της μητέρας ή και των δύο γονέων για χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη λόγω προσβολής της προσωπικότητας.

NOMΟΘΕΣΙΑ

Σύνταγμα

Άρθρο 1 (Μορφή πολιτεύματος)

1. Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.
2. Θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία.
3. Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα.

Άρθρο 2: (Πρωταρχικές υποχρεώσεις της πολιτείας)

1. Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας.

(...)

Άρθρο 26: (Διάκριση των εξουσιών)

1. Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.
2. Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση.
3. Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια· οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού.

Άρθρο 43 παράγραφος 2 εδάφιο β': (Εκδοση διαταγμάτων)

(...) Εξουσιοδότηση για έκδοση κανονιστικών πράξεων από άλλα όργανα της διοίκησης επιτρέπεται προκειμένου να ρυθμιστούν ειδικότερα θέματα ή θέματα με τοπικό ενδιαφέρον ή με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό. (...)

Αστικός Κώδικας

Άρθρο 131

Η δήλωση της βούλησης είναι άκυρη αν, κατά το χρόνο που έγινε, το πρόσωπο δεν είχε συνείδηση των πράξεών του ή βρισκόταν σε ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιόριζε αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησής του. Οι κληρονόμοι μπορούν, μέσα σε μια πενταετία από την επαγωγή, να προσβάλουν για έναν από τους λόγους

της προηγούμενης παραγράφου τις μη χαριστικές δικαιοπραξίες που έγιναν από τον κληρονομούμενο ή προς αυτόν τότε μόνο: 1. αν κατά την κατάρτιση της δικαιοπραξίας εκκρεμούσε διαδικασία για την υποβολή του κληρονομούμενου σε δικαστική συμπαράσταση λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής, που δεν πρόλαβε να ολοκληρωθεί ή αν μετά την κατάρτιση ο κληρονομούμενος υποβλήθηκε σε δικαστική συμπαράσταση για την παραπάνω αιτία 2. αν η δικαιοπραξία καταρτίστηκε ενόσω αυτός βρισκόταν έγκλειστος σε ειδική για την κατάστασή του μονάδα ψυχικής υγείας 3. αν η κατάσταση που επικαλούνται οι κληρονόμοι προκύπτει από την ίδια τη δικαιοπραξία που προσβάλλεται.

Άρθρο 154

Η ακύρωση δικαιοπραξίας λόγω πλάνης, απάτης ή απειλής επέρχεται με δικαστική απόφαση. Την ακύρωση έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν μόνο αυτός που πλανήθηκε ή απατήθηκε ή απειλήθηκε και οι κληρονόμοι τους.

Άρθρο 201

Αν με τη δικαιοπραξία τα αποτελέσματά της εξαρτήθηκαν από γεγονός μελλοντικό και αβέβαιο (αίρεση αναβλητική), τα αποτελέσματα αυτά επέρχονται μόλις συμβεί το γεγονός (πλήρωση της αίρεσης).

Άρθρο 202

Αν με τη δικαιοπραξία εξαρτήθηκε η ανατροπή των αποτελεσμάτων της από γεγονός μελλοντικό και αβέβαιο (αίρεση διαλυτική), μόλις συμβεί το γεγονός αυτό παύει η ενέργεια της δικαιοπραξίας και επανέρχεται αυτοδικαίως η προηγούμενη κατάσταση.

Άρθρο 247

Το δικαίωμα να απαιτήσει κάποιος από άλλον μια πράξη ή μια παράλειψη (αξίωση) παραγράφεται.

Άρθρο 272

Όταν συμπληρωθεί η παραγραφή, ο υπόχρεος έχει δικαίωμα να αρνηθεί την παροχή. Ό,τι καταβλήθηκε χωρίς γνώση της παραγραφής δεν αναζητείται. Έγγραφη συμβατική αναγνώριση αξίωσης που έχει παραγραφεί, καθώς και η παροχή ασφάλειας, είναι έγκυρες αν έγιναν χωρίς γνώση της παραγραφής.

Άρθρο 599

Ο μισθωτής κατά τη λήξη της μίσθωσης έχει υποχρέωση να αποδώσει το μίσθιο στην κατάσταση που το παρέλαβε.

Σε περίπτωση υπεκμίσθωσης ή παραχώρησης της χρήσης του μισθίου σε τρίτον, ο εκμισθωτής μπορεί κατά τη λήξη της μίσθωσης να απαιτήσει το μίσθιο και από τον υπομισθωτή ή από εκείνον στον οποίο παραχωρήθηκε η χρήση.

Άρθρο 730

Όποιος διοικεί χωρίς εντολή ξένη υπόθεση έχει υποχρέωση να τη διεξάγει προς το συμφέρον του κυρίου και σύμφωνα με την πραγματική ή την εικαζόμενη θέληση του κυρίου.

Αντίθετη θέληση του κυρίου για τη διοίκηση της υπόθεσης δεν λαμβάνεται υπόψη, αν αντιβαίνει στο νόμο ή στα χρηστά ήθη.

Άρθρο 822

Με την σύμβαση της παρακαταθήκης ο θεματοφύλακας παραλαμβάνει από άλλον κινητό πράγμα για να το φυλάει με την υποχρέωση να το αποδώσει όταν του ζητηθεί. Αμοιβή μπορεί να απαιτηθεί μόνον όταν συμφωνήθηκε ή συνάγεται από τις περιστάσεις.

Άρθρο 914

Όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει.

Άρθρο 1518, εδ. β'

Κατά την ανατροφή του τέκνου οι γονείς το ενισχύουν, χωρίς διάκριση φύλου, να αναπτύσσει υπεύθυνα και με κοινωνική συνείδηση την προσωπικότητά του. Η λήψη σωφρονιστικών μέτρων επιτρέπεται μόνο εφόσον αυτά είναι παιδαγωγικώς αναγκαία και δεν θίγουν την αξιοπρέπεια του τέκνου.

Άρθρο 1543

Αυτός που υιοθετεί ανήλικο πρέπει να είναι ικανός για δικαιοπραξία, να έχει συμπληρώσει τα τριάντα χρόνια του και να μην έχει υπερβεί τα εξήντα.

Άρθρο 1714

Ο κληρονομούμενος μπορεί με διαθήκη να προσπορίσει σε κάποιον περιουσιακή ωφέλεια, χωρίς να τον εγκαταστήσει κληρονόμο (κληροδοσία).

Άρθρο 1923

Ο διαθέτης μπορεί να υποχρεώσει τον κληρονόμο να παραδώσει έπειτα από ορισμένο γεγονός ή χρονικό σημείο την κληρονομία που απέκτησε ή ποσοστό της σε άλλον (καταπιστευματοδόχο). Τέτοια υποχρέωση δεν μπορεί να επιβληθεί στον καταπιστευματοδόχο.

Εισαγωγικός Νόμος Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας

Άρθρο 66

Αν ο μισθωτής καθυστερήσει το μίσθωμα από δυστροπία, ο εκμισθωτής έχει δικαίωμα* να ζητήσει να του αποδοθεί το μίσθιο όσο διαρκεί η μίσθωση, και αν δεν την κατάγγειλε κατά το άρθρο 597 Α.Κ. Η άσκηση της αγωγής στην περίπτωση αυτή δεν ισχύει ως καταγγελία της σύμβασης.

Ποινικός Κώδικας

Άρθρο 73, παρ.1

Απαγόρευση διαμονής

1. Αν το δικαστήριο, εκτιμώντας το είδος της πράξης που τέλεσε ο καταδικασμένος ή την προσωπικότητά του και τις άλλες περιστάσεις, κρίνει ότι η διαμονή του σε ορισμένους τόπους προκαλεί συγκεκριμένο κίνδυνο για τη δημόσια τάξη, και αν η ποινή που του επιβλήθηκε είναι κάθειρξη ή φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους, αλλά για τη φυλάκιση μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ειδικά ο νόμος, το δικαστήριο αυτό μπορεί να καθορίσει τους τόπους στους οποίους η αστυνομική αρχή μπορεί, κατά την παρ.2, να απαγορεύσει τη διαμονή του για πέντε κατ' ανώτατο όριο έτη, τα οποία αρχίζουν από την ημέρα που η ποινή εκτίθηκε, παραγράφτηκε ή χαρίστηκε.

Άρθρο 87 παρ.1

1. Όταν επιβάλλεται στερητική της ελευθερίας ποινή και αφού οριστεί η διάρκειά της αφαιρείται ο χρόνος της προσωρινής κράτησης του καταδικασμένου την οποία διέταξε ανακριτική αρχή οποιασδήποτε δικαιοδοσίας· επίσης αφαιρείται ο χρόνος που

κρατήθηκε από τη σύλληψη έως την προσωρινή κράτησή του.

Άρθρο 111 παρ.1

Χρόνος παραγραφής των εγκλημάτων

1. Το αξιόποιο εξαλείφεται με την παραγραφή.

Κώδικας Δικηγόρων

Άρθρο 13 παρ. 1

Διάρκεια της άσκησης - Περιεχόμενο

1. Η άσκηση διαρκεί δεκαοκτώ (18) μήνες.

N. 4538/2018

Άρθρο 8

Ανάδοχοι γονείς - προϋποθέσεις

1. Κατάλληλοι για να γίνουν ανάδοχοι, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, είναι οικογένειες που αποτελούνται από συζύγους ή έχοντες συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, με ή χωρίς παιδιά, ή μεμονωμένα άτομα (...).

Serious Crime Act 2015

Άρθρο 47

Serious crime prevention orders: meaning of “serious offence”

(1) Part 1 of Schedule 1 to the Serious Crime Act 2007 (serious offences in England and Wales) is amended as set out in subsections (2) to (4).

(2) In paragraph 1 (drug trafficking), after paragraph (b) of sub-paragraph (1) insert—
“(ba) section 6 (restriction of cultivation of cannabis plant);”.

(3) For paragraph 3 substitute—

“Firearms offences

3(1) An offence under any of the following provisions of the Firearms Act 1968—

(a) section 1(1) (possession etc of firearms or ammunition without certificate);

(b) section 2(1) (possession etc of shot gun without certificate);

(c) section 3(1) (dealing etc in firearms or ammunition by way of trade or business without being registered);

(d) section 5(1), (1A) or (2A) (possession, manufacture etc of prohibited weapons).

(2) An offence under either of the following provisions of the Customs and Excise Management Act 1979 if it is committed in connection with a firearm or ammunition

—
(a) section 68(2) (exportation of prohibited or restricted goods);

(b) section 170 (fraudulent evasion of duty etc).

(3) In sub-paragraph (2) “firearm” and “ammunition” have the same meanings as in section 57 of the Firearms Act 1968.”

The Family Law Act 1996

Άρθρο 10

Orders preventing divorce

10.—(1) If an application for a divorce order has been made by one of the parties to a marriage, the court may, on the application of the other party, order that the marriage is not to be dissolved.

(2) Such an order (an “order preventing divorce”) may be made only if the court is satisfied—

- that dissolution of the marriage would result in substantial financial or other hardship to the other party or to a child of the family; and
- that it would be wrong, in all the circumstances (including the conduct of the parties and the interests of any child of the family), for the marriage to be dissolved.

(3) If an application for the cancellation of an order preventing divorce is made by one or both of the parties, the court shall cancel the order unless it is still satisfied—

(a) that dissolution of the marriage would result in substantial financial or other hardship to the party in whose favour the order was made or to a child of the family; and

(b) that it would be wrong, in all the circumstances (including the conduct of the parties and the interests of any child of the family), for the marriage to be dissolved.

(4) If an order preventing a divorce is cancelled, the court may make a divorce order in respect of the marriage only if an application is made under section 3 or 4(3) after the cancellation.

(5) An order preventing divorce may include conditions which must be satisfied

before an application for cancellation may be made under subsection (3).

(6) In this section “hardship” includes the loss of a chance to obtain a future benefit (as well as the loss of an existing benefit).

Ισχύον καθεστώς υιοθεσίας στο Ηνωμένο Βασίλειο

Who can adopt a child

You may be able to adopt a child if you’re aged 21 or over (there’s no upper age limit) and either:

- single
- married
- in a civil partnership
- an unmarried couple (same sex and opposite sex)
- the partner of the child’s parent.

Δίκτυο μεταφραστών www.proz.com

ΛΗΜΜΑ ΓΛΩΣΣΑΡΙΟΥ (ΠΟΥ ΠΡΟΗΛΘΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΟΛΟΥΘΗ ΕΡΩΤΗΣΗ)		
Αγγλικό όρος ή φράση:	\ "Subject to the application of the rule against perpetuities\ "	Επιλογές: - Συμβάλλετε σ' αυτή την καταχώρηση - Πλοήγηση ΚΟΓ στο πεδίο - Include in personal glossary
Ελληνικά μετάφραση:	με την επιφύλαξη της εφαρμογής του κανόνα κατά της δέσμευσης εις το διηνεκές	

12:08 Jun 24, 2019

Εικόνα 1: Μετάφραση rule against perpetuities: κανόνας κατά της δέσμευσης εις το διηνεκές